

The Project Gutenberg eBook of Pinya de Rosa. Volume 1, Books 1-3, by Joaquín Ruyra

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Pinya de Rosa. Volume 1, Books 1-3

Author: Joaquín Ruyra

Release date: March 13, 2005 [EBook #15346]
Most recently updated: December 14, 2020

Language: Catalan

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PINYA DE ROSA. VOLUME 1, BOOKS 1-3 ***

-

PINYA DE ROSA

VOLUM PRIMER

INDEX

AVE MARIA PURÍSSIMA.

LLIBRE PRIMER-IMPRESSIONS.

Una tarda per mar.
L'èxtasi del oncle Ventura.
L'aniversari del noi Guixer.
Vetlles d'estiu.
Avis misteriós.
Mar de llamp.
Mànegues marines.
La basarda.

LLIBRE SEGÓN-FANTASIES.

Les Senyorettes del Mar.
La vetlla dels Morts.
La Xucladora.

LLIBRE TERCER-NOVEL·LETES.

En Garet a l'enramada.
La Fineta.

AVE MARIA PURÍSSIMA.

«Amb aquesta salutació, tan corrent a la nostra terra i tan catòlica, he volgut, llegidors meus, donar-vos la bona rebuda a les portes del meu llibre. Així sabeu ja quina es la fe que professo, i espero que rebutjareu qualsevolga interpretació, que contra aquesta fe poguéssiu donar als meus pensaments.»

«No he pas tractat d'escriure una obra mística: no m'he preocupat més que de cercar la bellesa, i l'he cercada molt terra a terra; però, si l'he assolida rai, no deixareu de sentir-hi la flaire de la mà de Déu. Ara, si, per torpesa(1) meva, hagués quedat(2) quelcom mal sentós dins aquestes planes, prec-vos que ho esborreu amb caritativa intenció i que no m'ho tingueu en retret a l'altre món.»

[Notes de l'autor: (1) Turpitud. (2) Entrat.]

Aquestes paraules, amb les quals vaig encapçalar el meu primer aplec de Marines i Boscatges, vull que acompanyin també el present, que, perquè prengui un caràcter definitiu, batejo amb un nom especial. Quasi totes les composicions que integren aquest aplec són les mateixes que ja coneixen els meus antics llegidors; i, si bé les he reformades una mica i n'hi he afegida alguna, espero que la bona olor de cristianes no s'hi haurà pas esbravat.

Donen els mariners el nom de *pinya de rosa* a l'artística nuada que teixeixen al capdavant d'una corda amb els seus mateixos blens, fent-hi un pom boterut que la conclou, la priva d'esfilagarsar-se i no li permet escórrer-se de l'estrop o anella dintre el qual la passin de llarg a llarg.

Doncs bé: a nosaltres ens ha semblat adient per a batejar aquest aplec, amb el qual volem consolidar i donar fi a la llarga corda de marines i boscatges que fins ara hem anat escrivint i publicant en revistes, diaris i llibres. Ara la corda tindrà el seu nus de conclusió i constituirà un cos definitiu. És probable que, si Déu ens dóna vida i delit, escriurem altres marines i boscatges; més ja no podran formar part de PINYA DE ROSA, que és un cap que volem que resti ben nuat i ben fermat dintre la seva anella.

Si dividim l'obra en dos volums, no és per trencar-ne la cohesió i la unitat, que ara més que mai volem afermar, sinó per la seva extensió material, que no hauria permès encabir-la en un sol volum d'aquesta «Biblioteca», a no ésser de compondre'l amb una lletra tan menuda que no hauria resultat de grata lectura. Per altra part «El rem de trenta quatre» era una massa desproporcionada entre els altres treballs del llibre titulat *Novel·letes*, i, posant-lo en volum separat, ens sembla que fem benefici a l'harmonia.

Signi com vulgui, aquesta qüestió de la disposició de materials té poca importància i no m'ha preocupat gaire. Més mals de cap m'ha donat el problema de si convenia o no reformar els treballs antics, que constituïran quasi tota l'obra.

Artísticament, els trobava tan frescos i saborosos com el dia que brollaren de la meua ploma: el cor no em demanava de tocar-hi ni una sola frase, ni un sol mot; i, si bé això no volia dir que fossin perfets, indicava clarament que el meu gust artístic no s'havia pas afinat d'ençà del temps en què vaig escriure'ls, i que en aquest sentit l'home dels seixanta anys no podia exercir cap mestratge sobre el dels trenta cinc. En canvi, lingüísticament hi trobava cada tara que em feia venir pell de gallina. No havien passat en va damunt d'ells els darrers vint-i-cinc anys, durant els quals tan intensa labor filològica s'és realitzada a Catalunya. ¡Quants de castellanismes hi descobria!

Ara bé: calia expurgar-los-en?

En certa manera això em semblava una profanació i una immodèstia. ¿No eren l'obra de llur temps? Per què amagar-ho? ¿No seria un sentiment de vanitat ridícula, el que em portés a despullar-los d'aquell regustet de castellà que era propi de l'època de llur naixença i la certificava? I en esmenar-los d'aquelles tares de llenguatge, que no deixaven de respondre a una mentalitat profunda, ¿no alteraria el sentiment artístic que va produir-los?

Per altra part, els antics aficionats a l'obra encara vivents, alguns dels quals se l'havien apresada quasi de memòria, ¿em perdonarien les innovacions? Ells l'amaven tal com era, amb els seus defectes i tot, a la manera com un hom s'agrada de la noia que l'ha enamorat, estimant àdhuc com a gràcies els petits defectes que la caracteritzen: tal vegada una piga a la galtona, tal vegada una torçarieta del nas, tal vegada una denteta oscada... -Oh, no!- un hom diria. -Deixeu-me-la tal com és, la meua amor: no res de redreçar el seu nasset simpàtic, no res d'extirpar la seva piga graciosa, no res d'omplir d'esfalt l'osca

garladora de la seva denteta!...- I així també solen estimar els lectors les obres a què s'han aficionat, en les quals han posat ja quelcom de la pròpia imaginació, convertint en niuets d'il·lusions àdhuc els mateixos clotarells de les tares. Recordo haver llegit una lamentació de Chateaubriand sobre aquesta amor irracional i fantasiosa dels antics llegidors, la qual, segons ell declara, l'havia cohibit fins al punt de no atrevir-se a modificar una mala disposició de comes, d'una frase. Això ja em sembla força exagerat; però, anem, aquesta amor és ben d'agrair per part dels autors, i les seves exigències bé mereixen algun respecte.

Tals consideracions i la meua peresa, que sempre és de parer de deixar les coses com estan, m'inclinaven a no tocar pas res; però sol vetllar al davant de la meua voluntat una mena de follet desconfiat i tafaner, que no permet el trànsit a cap idea sens de primer furgar-la i flairar-la i donar-li més voltes que a una bóta agra que li duguessin a rentatge, i ell va oposar-se a les meves plàcides determinacions.

-No, senyor- em va dir reganyosament: -aquests arguments, que et semblen tan forts, no valen una pipada de tabac. ¿Què em contes, que les tares de llenguatge de la teua obra són pròpies del seu temps, senyor vanitós? ¿Què va que jo té n'assenyalaré més de mitja dotzena que són teves i ben reteves i que han servit de trencacolls a més de quatre dels escriptors catalans que han vingut al teu darrera? Oidà! ¿Tú no vares usar castellanismes que mai encara no havia fet seus el teu poble? I, àdhuc aquells que han deturpat la bella llengua popular, si els coneixes, ¿per què has de consagrar-los? En hora bona que els empresis quan no hi sospitaves vici, com tants d'altres n'emprarà encara de bona fe la teua ignorància; però ¿com t'atreveixes a autoritzar-los tot sabent-los dolents? I ¿què va de bo, això de considerar-los com a senyals d'època i en certa manera com a testimonis respectables que donen fe del temps en què va nèixer la teua obra? ¡Galdosos testimonis per cert! I, si realment ho foren, d'aquell temps, ¿per què vols que ho siguin de l'actual, que ja els coneix i els ha desqualificat i els rebutja? Qui ets, tu, ara? ¿Ets l'home del segle passat o el del present? I qui autoritza i dirigeix la publicació del nostre cas, sinó tu, l'home d'avui? I, ¿quina data portarà, el llibre, sinó la del dia de la seva llum? Apa, doncs: no siguis peresós; i, ja que presideixes aquesta renaixença, cerca-li nous testimonis i preserva-la d'aquells altres que tan poca honor feren al seu naixement. I no em surtis pas amb allò d'agrair l'amor irracional i fantasiosa dels antics lectors teus i de respectar-ne les exigències. Si verament els sents grat de la tal afició, serveix-los amicalment i sense engany, no els perjudiquis més; ans guareix-los a foc i ferro del dany que involuntàriament, per ignorància, els has causat, baldament gemeguïn i es revoltin contra el tractament. És un deure de consciència. I d'aquell símil que has retret, i que és just, parlem-ne: a veure, ben estudiat, quina lliçó ensenya, si la teua o la meua. Ja és cert que un hom s'agrada àdhuc dels mateixos defectes de la dona que l'ha enamorat, i s'encanta tal volta de la torçària del seu nassiró, de l'osca de la seva denteta i de la piga de la seva galtona: però, si aquesta torçària i aquesta osca i aquesta piga vinguessin d'algun mal lleig que amenaçés la vida de la persona amada, ¿quin enamorat fóra tan irracional que s'oposés al guariment? Aplica, doncs, el cas a l'altre terme de la comparació. ¿Qui, que tingui dos dits de front, podrà voler que no extirpis allà on els trobis els castellanismes, que són el cranc rosegador de la nostra llengua? Deixa't de contemplacions. Aquesta amor fantasiosa, que t'apar falaguera en relació als teus insignificants escrits, és la mateixa que, aplicada a més noble objecte, s'aficiona cegament al nostre actual llenguatge i s'oposa a la seva salvadora purificació. Ah! Per amor a la vida, combat tu aquesta amor de mort.

Em va posar un cap com un tabal i no sabia què contestar-li. Ja anava a creure'l, quan l'esperit artístic va aturar-me l'acció i em va dir:

-Què vas a fer? ¿No estàs content, artísticament de la teua obra? Doncs, si escoltant el follet dels escrúpols hi trasmudes el llenguatge, ja serà prou que no la malmetis d'algun caire i que el mateix follet no t'hi trobi, després de la tasca, cent tares més que no pas ara. La puresa externa, certament, és de desitjar; però no tant que valgui la pena de passar aquests mals de cap i de córrer aquests perills. I, per altra part, ¿estàs ben segur que totes les formes que ara et semblen dolentes t'ho semblaran així mateix passat un quèrn d'anys? Per exemple: ¿no tingueres per suspecte, durant una llarga temporada, el verb matar, i, després, no t'has convençut que era clàssicament català i que occir i occiure no eren sinó llatinismes al seu costat? Però, anem, no vull encaparrar-te amb aquests dubtes: vull donar com a cert que les bones formes de llenguatge, les pures, les permanents, són les que ara els bons filòlegs assenyalen amb el dit i les que aniran indicant a manera que llurs estudis els portin a nous descobriments. ¿Hauràs de recompondre les teves obres cada vegada que ells preconitzin un nou capgirament de llenguatge? ¡Mala feina es fóra girada als nostres literats! No, home, no! El teu cas és semblant al d'un pintor. És clar que cercarà per a les seves teles les colors més pures i permanents que puguin proporcionar-li els adroguers; però, una vegada ja pintades, no es donarà pas la pena de refer-les cada vegada que la indústria descobreixi colors més sòlides i perfectes. A més fer, retocarà lleument algun to emmesteït, les untarà amb una mica de mèdium, i... endavant les atxes! ¡Pobres pintures, les que no tinguessin altres valors que les que es compren a l'adrogueria!

Aquesta reflexió em va decidir; i, com que l'editor m'apressava, no vaig tenir temps d'escoltar el

rondineig amb què hi replicava l'altre contrincant: vaig tancar totes les finestres dels dubtes, i, en un silenci dolç, que tornà la pau al meu esperit, vaig posar-me a la tasca: una tasca facilíssima. No em calia sinó retocar algunes tarettes de lèxic, aquelles que bonament podien esmenar-se sense alterar cap valor mental. Quant a sintaxi, no volia trasmudar res, car és ella quelcom tan entreteixit, que no pot tocar-se'n part sense capgirar tot el conjunt, cosa que m'obligaria a reescriure l'obra de cap i de nou; i així, lectors ben amats, no heveu d'estranyar que trobeu, dins la major part dels treballs d'aquest llibre, certes formes sintàctiques que ara repugno d'usar, com són la del «lo» neutre, la de les preposicions davant la partícula «que» de les oracions complementàries indirectes, sobre la qual encara no estic orientat del tot, i algunes altres.

D'aquesta manera ja sé per endavant que no aconseguiré complaure els puristes, ni els rutinaris; però no m'ho proposo pas. ¿Com han de perdonar la meua inquietud aquells benaventurats que creuen que la nostra llengua no ha rebut altres influències estrangeres que les que a cor dolç ha volgut acceptar? I ¿com han de transigir amb la meua desaprensió aquells infeliços puntimirats que escriuen un català que sembla grec a la mare que va posar-los al món?

El meu treball, grat sigui a Déu, es proposa principalment la bellesa, que és una olor que no poden percebre els esperits massa preocupats; i si ella hi és, com jo crec, baldament vagi barrejada amb brosses i espines gramaticals, no mancarà gent que vulgui fruit-la. Jo crec molt meritòries, molt necessàries i molt dignes d'estudi les lliçons dels nostres filòlegs; mes ¡ai si la bellesa literària hagués de dependre'n! ¿Qui s'atreveria a escriure, sense que li vingués el cap en roda, tot pensant en els nous descobriments que poden fer i en les errades en què poden haver incorregut?

LLIBRE PRIMER - IMPRESSIONS

UNA TARDA PER MAR

Quina tarda més esplèndida! ¡Quin cel més blau i quina bellugadissa d'orenetes i falzies en tot l'espai que s'obirava! ¡Qui tingués ales, com elles, per a esbargir-se lliurement pels aires, lluny, per damunt dels camps i les serres! ¡Era ben trist, haver-se d'encauar dintre d'una aula reclosa, plena de les bovors del ressol i de la mainada! Vaja, ¡era ben enfadós, haver d'anar a estudi, penjar en un banc, com dues eines inútils, les cames, que tenien fam de córrer, i arrossegar per les lletres d'un llibre la imaginació, que es sentia cridada pels xiscles de les orenetes, pel xiu-xiu del vent, per cada bri d'herba i per cada fulla d'arbre! Era ben trist, però no hi havia altre remei: era precis anar-hi. I jo m'hi encaminava xanoxano, capbaix... amb una recança!... A cada pas m'aturava sospirant. ¡Déu meu, que n'hi devia haver, de cassanelles, a la roureda! Les móres i els aranyons ja devien ser madurs. Si jo fes rodó!...

Havia arribat a les envistes d'estudi, quan una veu coneguda m'estremí de cap a peus. Era la veu d'en Volivarda, un xicot pescador, que em cridava amb un llarg -Eeep!- des del fons d'un carreró.

Ai vatua l'home! Té! ¿qui havia de pensar en ell?... De seguida se m'enriolà la cara, i em va passar per la fantasia la visió del mar i de la costa pintoresca. Aquell xicot i jo havíem nedat junts tantes vegades! ens havíem divertit tant, pescant pops i crancs per les roques!...

-A on vas, Volivarda? Acosta't, home, que parlarem. Apa, que tinc d'entrar a estudi.

-Vatua sa pena! quin marriment me vindria, si m'hi haguessen de tancar! ¿I tu cada dia de Déu hi vas? Fes rodó, coi!... fes rodó, avui! Vina-te'n amb mi. Vararem es gussi d'en València. En València vol que li arpleguem una galleda de soïssos: saps?... Soïssos rai!... Jo en sé una afrau que hi estan espessos com es cabeis as cap. En un santiamén els tenim, i ens resta tota sa tarda de coll per a pescar a volantí... amb un volantí de sis hams, que portarà en Canari: cosa més fina!... Mira, ara vinc de cercar cargolins per esques. En duc tot un nansat, que els hai trobats aquí tot just, en es fonois des Camp-perdut. Coi! ja no ets homo si no fas rodó!

Jo, gratant-me el cap, pensívol, anava escoltant. El cor me batejava dintre el pit, com una papallona dintre el puny d'un infant. Oh! prou me temptaven, aquelles proposicions!

-A casa sopem a les vuit- vaig mormolar.

-A dos quarts serem en terra- contestà en Volivarda. I, llegint la desconfiança en la meua mirada, afegí, besant-se el dit gros, encreuat sobre el saludador: -Tan cert com sa mort!

En això, les mans d'algú que se m'havia acostat per darrera me taparen els ulls, a l'ensems que una alenada calenta m'humitejava el clatell. Vaig pegar una giravolta sobtada, i vaig topar-me nas a nas amb la riallera carota d'en Paiús, un noi rabassut, gras, llardós. Ja abans d'encarar-m'hi l'havia sospitat per la ferum, que sempre se li sentia, de quitrà i d'arengades podrides. ¡Que n'era, de lleig, aquell

marrec! Tenia les galtes botides, el nas aixafat, i les parpelles tan sobrereres i caigudes, que per mirar havia de tirar el cap endarrera, com aquell que, jugant a cucorna, vol guaitar per sota del mocador.

Me va enrotllar el braç a la cintura i em va dir: -Ets de sa barcada: oi? ¡Conxos, que ens divertirem!

Mentrestant, l'altre llopet marí, en Volivarda, que era alt, escardalenc, de color de sègol, carallarg, i tan embardissat de cabells que li eixien a rossos manyocs per sota les gires i pels forats de l'arnada barretinola, m'estirava, tot afalagant-me el clatell.

Què podia fer jo? ¿Qui no hauria girada l'esquena a l'aula? Vaja, la meua virtut no era pas prou ferma per a resistir tanta temptació.

Mentre travessàvem el poble, no les tenia pas totes: la consciència em feia rau-rau, i sempre em semblava que el pare m'havia de sortir de tras-cantó; però, a la vista de la platja, de la barca i del mar, la meua por i els meus escrúpols desaparegueren com òlibes empaitades pel sol. Visca la llibertat! Visca l'alegria! Barquejaríem, visitaríem cales amagades, pescaríem tal volta peixos inconeguts, veuríem els bancs vivents on es crien les petxines virolades que enjoien les platges, trobaríem... ¡qui sap, lo que trobaríem!...

-Apa, marrecs, que tindreu bon temps! - va dir-nos en València- ¡Mireu, que alegroia que està, sa veia de sa mantellina blava! ¡Com s'enflocia i se rinxola, sa presumida! Runy com un gos perquè ses roques li són de mal rosegar i sa sorra li fa mal a ses genives; però no té pas sa rauxa dolenta: us gronxarà a sa seua falda com una bona mainadera. Apa, marrecs! Es vent i es corrent us estalviaran sa meitat de sa feina, i, a sa tornada, ja es garbí haurà caigut.

En Canari era allí que ens esperava. Estava de quatre grapes davant del gussi, enseuant els pals, i em va saludar amb una mitja rialleta de simpatia.

Els mariners vells, que prenien la fresca al peu de les penyes, a l'ombra de les blavoses atzavares, ens contemplaven satisfets, articulant-los amb ells i assenyalant-nos amb els brocs de llurs pipes. Les dones, que adobaven xarxa, aixecaven llurs caps de la feina, i cridaven, trufejant -¡Pareu ment que no eixigueu tot es peix de sa mar! A veure si ageu alguna roassa!

Nosaltres no els contestàvem. Canteu, canteu, ninetes. Altra feina teníem! Estàvem atrafegats passant revista a l'embarcació. «-¿Ja heu tapat es dui? -A on és, sa sàssola? -Tampoc trobo s'arjau des timó.- Mireu, València: aquest estrop es petarà a ses primeres embranzides.» Movíem un esvalot!... I, a tot això, en València ens ensenyava lo que li demanàvem, responia a les advertències i reia com si li fessin pessigolles.

Un xicot que acabava de capbussar-se des d'una roca forana se'ns acostà nedant a grans braçades. - Me vols, Volivarda?- va cridar, aclucat d'ulls, després d'escopir l'aigua, que se li escorria dels cabells i se li ficava a la boca. -Apa!- li va contestar lacònicament en Volivarda.

De seguida el nedador eixí a la sorra, debategant de dents, tremolant i esbufegant. Amb unes quantes fregades de mà s'eixonà la mullena que li regalava per braços i cames, se va posar la camisa i unes calces de vellut de cotó, que es fermà per damunt dels muscles amb unes vetes que li servien d'elàstics, i ja estigué a punt de marxa. Nosaltres havíem anat varant sense esperar-lo, però va estar llest de sobres. Així que donàrem fusa, s'arrapà a la popa, saltà a dins de la barca, s'apoderà d'un rem, i fou el primer d'armar.

Després, vinga vogar i mar enfora s'és dit. Anàvem a quatre remes, i en Canari portava el timó. Quin delit! Quin entusiasme! ¡Que era de bon rebre, al front i a les galtes, el buf del vent, impregnat d'una polseta de ruixims! Un garbinet fresc, oratjós i joguiner volava en ample vol per la planura del mar, enravenxinant les ones sense embravir-les. Tot era vida i moviment. Arreu arreu, les ones corrien, rodolaven, saltironaven i tentinejaven amb moviments d'alegre embriaguesa. S'engallaven, traient unes crestes verdes, fines, diàfanos, que, banderejant, s'aprimaven fins a rompre's en floquets d'escuma. Aquí s'empaitaven, amoroses, petonejant-se amb un decandiment esllanguit i graciós a l'assolir-se; allí s'esbadellaven suaument com una boca que esclafeix a riure. Com un estol de mainada tafanera, venien a palpar i colpejar els costats del gussi, a passar-li per dessota, pegant-li culada, o a esllomar-se bojalment en la roda de proa.

-Salta, salta miralta! -cantava entusiàsticament en Canari.

Cap a la banda de terra, a l'indret del sol, no es podien mirar les aigües sense que un hom se veiés obligat a cloure les parpelles rublertes de llàgrimes. Allí la mar fulgurava amb llampegueigs d'or i d'argent viu, i semblava desfer-se en davassalls de vidre volador; i cap a la cala, en el redós de ponent, groguejava com una gran lluna d'oli.

Una tonyina que saltà en l'aire entre un escampeig de ruixims, a pocs metres de la nostra barca, ens féu restar bocabadats i sense vogar. -¡Manoi, quin peixàs!- exclamàrem tots. I romanguérem a l'aguait, sotjant si reapareixeria; però, a lo millor, una forta bramulada ens llevà l'encantament.

-Vira, vira! -va cridar en Volivarda.- Tothom a rem i dali fort! Es vent ens tira a ses seques. Vatua, com lladren, ses maleïdes!

Efectivament, la nostra distracció ens havia abandonat al corrent, que ens duia a un paratge perillós, a la punta d'unes roques que havíem de remuntar per guanyar la derrota de llevant. Ens trobàvem voltats de seques que reganyaven ací i allà l'aspra esquena quan l'aigua reflua a llur entorn, i que es cobrien d'escumes i xarbots quan revenia l'onatge. La remor que feien era espantosa, perquè es multiplicava al regolfar en les balmes de les penyes, on el vent rebomborejava també basardosament. I, no obstant, el temps era bo; mes, al sentir aquell soroll, costava de creure que no s'hagués desencadenat un temporal. Lo cert és que estàvem desconcertats: els uns vogaven, els altres ciaven, i la barca giravoltava com presa d'un remolí, a riscos de malmetre's tocant en algun som de roques. Sort que en Volivarda va conservar la serenitat i ens tranquil·litzà. -¿De què teniu por, gallines? ¿Per ventura no sabeu nedar?- va dir.- I, assenyalant el punt cap on havíem d'arrumbar, -Dret an es freu, Canari! - va cridar.- I vosaltres aclaqueu ets uis i aferreu es punys a vogar. Aquí no ha de governar ningú sinó es timoner.

Un cop ben avinguts, salvàrem el perill en un moment, deixant endarrera les seques baladreres.

Després vàrem entrar en un esparagol ombradís on el tràngul gairebé no s'hi sentia i s'hi respirava un aire suau, agradósament enflairat de marisc. Allí vàrem descansar una petita estona, i començàrem a pescar. En Volivarda s'apoderà del famós volantí d'en Canari, l'escà amb caragolins que li presentàrem trencats, i de seguida l'anà amollant a la mar fins que el plom fregà tot just les sapes del fons. Fou un moment d'emoció. ¡Amb quin afany ens abocàrem a la banda, desitjosos de veure com els peixos se tirarien a l'ormeig!

L'aigua era puríssima, i estava impregnada d'una claror verdosa que permetia distingir fins i tot els més petits brins de l'herba negrenca que encatifava el sòl marí.

Al cap d'un moment en Paiús em tocà el braç, dientme : -Ara, ara!- I llavors, tal com s'aixeca a l'entorn d'un vianant que travessa un xopoll un núvol de mosques i d'espia dimonis que estaven amagats entremig dels joncs i boves, vaig veure sortir dels herbatges submarins una munió de peixets virolats i bellugadissos, que s'alçaven a l'entorn del volantí. Bullien, anguilejaven, pujaven, baixaven i morrejaven atrevidament l'esquer, precipitant-s'hi a fortes embornades i disputant-se els trossets que podien arrencar de l'ham. -¡Redéu, que n'hi han!- exclamava en Canari. Però en Volivarda feia mala cara i deia : -Això es gurràma, peiximinuti... No n'ajarem cap. Són criaturetes, i nosaltres hem d'anar pes veis.-

Seguint els consells d'en Volivarda, donàvem de tant en tant algun cop de rem per canviar de lloc. En Paiús s'impacientava. -¿De què redimontri ens deu venir, aquesta malastrugança?- anava mormolant. I de sobte exclamà: -¡Ja ho sé, vatua! Avui no m'hai senyat.- Va mullar-se els dits, submergint-los en el mar, com aquell que els fica a la pica de l'aigua beneita, i es senyà devotament. -¡A veure si rompem s'embruix conxos!

Havíem arribat a un paratge assolellat, i de sobte vaig veure projectar-se sobre el fons marí, esborrant l'emmallat de fils lluminosos que hi estenia el sol, l'ombra gegantina de dos peixos que passaven com dues centelles. Vaig fer un surt, però no vaig pas tenir temps de dir -Mireu.- Ja en Volivarda havia cobrat ràpidament l'ormeig i l'havia tret enflocat amb dues llargues jodrioles, que debatgaven, mostrant per tots cantons la coloraina de llur cos: tan viva i tan fresca, que semblava que un hom s'hi hagués de tacar la mà a l'agafar-les. Dues jodrioles! ¡Amb quins alirets les saludàrem! No crec haver fruit mai d'una alegria més pura.

-Ja hem romput s'embruix -va dir en Paiús.- Cala, cala, Volivarda: aprofita s'hora bona, mentres es peix té gana.

L'hora fou, certament, bona. ¿Ne voleu, de jodrioles virolades, de serrans clapejats d'or i púrpura, d'estudiants revestits d'escata negra, de tords, de vaques serranes? Ne voleu?... Fins i tot agafàrem una escórpora, petit monstre de pessic vérinós, que fou mirada amb terror i que, després de morta a cops de sàssola, encara ens donà treballs per a desenganxar-la de l'ham.

-Alerta! -va avisar en Volivarda.- Això és un peix maleït. Porta clavades dues agües de bruixa, que ni amb sa mort perden es mal verí. Hem de tallar-les amb es gavinet i llençar-les. Déu hi gord de posar-hi es peu a sobre!

-Per lleig i maleït que sigu aquest peix,- va saltar en Canari picant de mans -jo mai voldria a sa sopa

atra maledicció que sa seua. Ni es rap li fa sa pols.

-Oidà!- exclamàren tots aprovant-ho. I en Paiús se llepà els llambrocs com si el sol pensament els hi hagués ensaborits.

Estàvem abstrets per la nostra tasca. No ens adonàvem pas de l'aire, ni del sol, ni del curs del temps. Si no hagués sigut per una baralla que va moure en Paiús i que féu que en Volivarda cerqués arguments en el cel per a deturar-la, tal vegada la nit ens hauria sorprès pescant: tanta era la il·lusió que hi teníem.

Per sort, en Paiús va fer una rebequeria.

-Vui fer una calada, conxos!- exclamà. -Vui provar sa meua sort.

En Canari s'hi oposà resoltment.

-Tens massa mala grapa, manu- li va dir: -m'enrocaries es volantí.

En Paiús se va enutjar. S'aixecà, va tirar el cap enrera, posant en premsa les filades de carn, de son bescoll molsut, i restà una bella estona mirant per les esclatxes de sos ulls, sempre mig tancats, fit a fit a en Canari.

-Que va de bo, cara de pomes agres?- va dir després d'un llarg silenci. -¿Que et creus que m'has llogat per bastaix? ¿On és, sa soldada que em dones? Tota sa tarda m'hai estat endarnegant, rema que remaràs, i, ara, ¿no m'hai de divertir com a persona?

-No, no pescaràs, amb es meu ormeig- va contestar en Canari arreplegant el volantí i posant-se'l entremig de les cames.

Era aquest noieta una criatura menuda i desnarida, d'una rossor canemal, d'ulls blavissos, una mica guenyos. Estava espantat i les llàgrimes li vorejaven les parpelles; però es coneixia que no estava pas disposat a cedir.

En Paiús s'anava enfurismant.

-Rénoc de platja!... cap de borres!... ¡canyula!- li deia amb aires de menyspreu. -Amb mi, vos baraiarte? ¿Que no ho veus, que des primer pinyac t'esbotzaré es costellam com si fos una garbitana podrida?.. Que no pescaré?... No?... A ses bones o a ses males!... I alerta que no haju de grumejar es peixos amb sa teua sang: sents? Porta això o t'estripo!

I ja arborava els punys, quan en Volivarda li va pegar estirada a la brusa, fent-lo asseure en un banc, i, rient i tirant la cosa a tabola, li va dir: -Seu, seu, baraca botxina. Té: fuma aquesta cigala i calla. ¿Per què et baraias, tora, més que tora? T'hi has pensat massa tard, a pescar. Mira't, es sol, on és. Si no anem de seguida a soïssos, prou que hi haurem d'encendre es fanalet.

Tots guaitàrem a l'entorn, aleshores. ¡Mare de Déu, i que era tard! ¡Com havia passat, el temps! Ja l'ombra de les muntanyes s'estenia fins qui sap on de la mar. El garbí havia caigut. La flama en la qual en Paiús encenia el cigar no oscil·lava gens ni mica, i la cerilla va cremar fins que, llençada a l'aigua, s'hi apagà espetarrellejant. L'onatge s'era aplanat, esborrat, fos... ¡Quina calma! Quina quietud! La color blanquinosa que pren l'aigua morta de les ensinades s'anava dilatant mar en fora com un tel invasor; i en aquell tel llis i enxarolat s'emmirallaven serenament les penyes, poc abans combatudes per la ressaga, i llurs herbatges, encara xops, hi vessaven una gotellada harmoniosa. De les muntanyes properes davallava l'olor dels tomanyins i de les flors boscanes, que amb la fresca del vespre solen exhalar un alè més sentós. El sol, des de darrera d'una boirina rovellada, deixava caure, a tall de rosses pestanyes d'un ull que s'acodorm, la serrellada dels seus raigs, que cobria tot el Montseny. El cel començava a verdejar. ¡Quina calma! ¡Quina quietud! La tarda es desmaiava a poc a poc amb un somri de pau, amb un deix de galvana placèvola que s'apoderava de la immensitat.

¿Què ens calia, sinó acudir a la feina que ens havia encomanada l'amo de la barca? Vàrem reprendre els remes i... tira cap a llevant. La barca lliscava per la llisor oliosa del mar com un tall de sabó mullat llisca per sobre un vidre. Amb pocs esforços la portàrem al paratge on havíem d'atracar; i, després d'haver-la amarrada amb un cap de corda en un tosc pilaret de roca, vàrem desembarcar tots.

-Allà hi ha s'afrau des soïssos -va dir en Volivarda mostrant-nos la boca d'una caverna en la qual, de tant en tant, el mar, botint-se lentament, s'hi engolava com xuclat, produint-hi un glo-glo semblant al d'una deglutició gegantina.

Ens hi vàrem acostar, i, efectivament, no hi mancava pas lo que cercàvem. La penya submarina estava materialment coberta de soïssos, aplegats estretament, eneriçats de pues, oferint en petit

l'aspecte que presentaria, agombolat en el fons d'una vall, un negre exèrcit armat de piques.

La feina era fàcil. Amb un arpó de tres ganxos en Volivarda es posà a rasclar la penya, i feia seguir a pinyocs aquells mariscos espinosos. En Paiús parava el salabret per copsar els que queien de l'arpó, i jo i els altres vailets els arplegàvem de l'arpó i del salabret amb les mans i els estibàvem a la galleda.

De vegades, al llençar els que ens semblaven massa petits, se n'esbadellava algun, i son suc i sa polpeta vermella s'esmunyien a l'aigua, atraient una mena de llagostinets verdosos i menudíssims, que apareixien com una boira, i com una boira s'esvaïen en havent acabada la menja que els havia congriats.

-Això és puagó marí- me va dir en Canari. -Són més petits que es mosquits, però n'hi han més que grans de sorra a sa platja. Si es tiren a ses peces o an es palangrons, s'hi mengen es peix que no hi deixen sinó ses espines pelades. I res els hi fa por. Veuràs... allàrga'ls-hi una cama, com te la pessigaran de seguida. ¡Així se'n perdés sa mena, mala pesta!

Acabada la feina, ens vàrem entretenir cercant petxines. Teniem una gana!... I haguérem d'acontentar-nos amb quatre petxinetes i amb una ceba que portava en Volivarda, la qual ens repartírem com a bons germans, polsejant-la, per tot amaniment, amb una mica de sal de la que, procedent de les grosses ressagues, s'era acristallada en els cloterells de les roques altes. L'àpat va ésser ben frugal; però que ric!

Encara em sembla que estic en aquelles penyes entornat d'aquella mainada. Veig en Paiús ajagut de boca terrosa i mig abraçat amb en Canari, sense recordar-se de que l'hagués volgut matar mitja hora abans. Veig en Volivarda i l'altre vailet asseguts dalt d'un saplà de penya, amb les cames penjant sobre el meu cap. Sento a lo lluny el toc d'oració, l'esquelleig de les cabres que davallen de les cingleres, i el cant dels grills sonant acompassadament com l'ànima d'un gran rellotge: -ric, ric, ric...- I el dia va morint, morint... L'horitzó es torna morat; les calitges hi van ascendint lentament; i el mar, llis com un cristall, hi destaca lluminós, banyat d'una fina color d'or pàl·lid, sols comparable a la de la lluna quan se'n va a la posta.

¿Cal que arribi a la part llastimosa i que expliqui com a casa varen descobrir la meva entremaliadura i com me condemnaren a anar-me'n al llit sense sopar, a malgrat de la gana que em rosegava per dedins?

L'ÉXTASI DE L'ONCLE VENTURA

Per fi era arribat el dia d'anar a la fluixa amb l'oncle Ventura. Ell m'ho havia anunciat a hora de dinar, i des de llavors jo no pensava en altra cosa. -Aquesta nit hi anirem- m'havia dit amb aire de secret i tot acarasant-me. -Ans de sortida de lluna hem de mirar de ser a sa fonda: entens? Cap allà a vuit hores vina-te'n al gussi.

Endemés, jo no sé pas de cert quin parentiu tenia amb mi, l'oncle Ventura; però sempre li havia dit oncle. Crec que era fill d'un cosí d'alguna de les meves àvies. Després de molts anys de navegar, havia adquirit un capitalet i s'era retirat a fruir-lo a casa seva, fent de pescador, mig per afició, mig per ajudar a la rendeta i a l'estalvi. Home d'habituds solitàries, no solia acompanyar-se amb ningú. Sol varava i treia el gussi, sol se'l governava i sol calava i llevava els palangrons, que eren l'ormeig més usual de la seva pesca. També es dedicava a la canya llargues temporades, i ja és sabut que la canya no vol companys: sense comptar que al oncle li haurien servit de poc, perquè no s'agradava d'enraonar amb ningú. Era tan eixut de paraules que quasi sempre que havia d'intervenir en alguna conversa ho feia amb la senya d'un somrís, d'un arronçament d'espatlles, d'una girada d'ulls o d'un balandreig de cap expressius. Tenia la cara llarga, les galtes flaques, vorejades de dos grans sécs que li baixaven del nas a les boqueres; els cabells fluixos, desmaiats; els polsos amb balma, i els ulls fets de manera que en posició normal semblava que miressin en l'aire i deixaven veure el blanc per sota les nines. El seu aspecte era el d'un home evangèlic: dolç, sofer, resignat. Quan pescava a la canya solia seure amb el cos tirat endavant, les mans junyides a l'entorn dels genolls i la vista perduda cap al lluny. S'hauria dit que estava en oració, i que tal volta obirava ales i caparrons d'àngels allí on nosaltres no descobrim més que boirines daurades i calitges de color de carn.

Estic segur de que, si em va convidar a la pesquera, fou obeint a insinuacions de la seva dona. Però, fos com fos, a les vuit havíem de varar i jo no desitjava res més.

Que es fan llargues, les hores, quan un hom no n'espera sinó una! Són vagons d'un tren llarguíssim que van passant lentament, lentíssimament, i que no ens interessen sinó perquè sabem que n'arrosseguen un en el qual esperem que ens arribi la felicitat. Aquell dia, l'única hora digna de ser per mi viscuda era la de les vuit del vespre, i totes les altres no servien més que per a anar- me- la portant.

¡Si un hom les hagués pogudes xurriaquejar com a cavalls!...

De seguida d'haver sopat me'n vaig córrer a la platja a fer guarda al gussi. Fins que em vaig haver ajagut davant del seu estrau no em creguí ben assegurat de que no marxaria sense mi. Mentre que el temps no s'emboliqués... Però, ca!, semblava que no. Hi havia ressegota... res, fressa pura. Molt bé que els sardinalers havien sortit sense por.

¡Que a poc a poc el rellotge del poble va comptar els instants! Cauen set hores, cauen vuit hores, i l'oncle no venia. Per fi, quan la meva impaciència arribava al desesper, va comparèixer l'home, caminant xano-xano, a llargues i lentes gambades, amb l'olla del grumeig a una mà i un feixuc roc al cim del muscle. Gràcies a Déu! Aleshores me vaig acostar alegroi a les ones. ¡Redimontri, com bramulaven! ¡I que era ombrívol, el mar, estès sota un cel de nit sense lluna! Aneu, fieu's-en... A pesar de les il·lusions que m'inspirava l'expedició, el cor se'm va tornar tan petit que... Qui sap!... La diversió es podia pagar prou cara.

-Què me'n dieu, d'aqueix temps?

L'oncle va examinar atentament els quatre punts cardinals, me va fer senyal de que pugés a la barca, la varà calmosament, i, després d'haver donat fusa i mentre armava els remes, me va contestar, esforçant la seva veu entelada:

-Bon carés de temps.

Bon carés de temps! Bé, sí: no hi havia pas gota de vent, i el cel estava serè; però... Déu m'ajudi!... mai hauria dit, des de terra, que les ones fossin tan grosses, tan espantosament grosses. Venien sense rompre's ni remorejar, embotides, muntanyoses; s'esmunyien amb suavitat sota la nostra carena, i s'allunyaven escumejant lleument amb tot l'aire d'una ira tenebrosa i retinguda. Sens dubte hauria regnat temporal enfora i en conservaven la sinistra emoció.

Estàvem a darreries de setembre, i no calia pas esperar les bonaces delicioses que la caiguda del garbí dóna a les vesprades del juliol i de l'agost. El mar sentia ja les males humors de la tardor; en el moment més impensat podia pegar-li una rauxa de mal gènit. No, jo no les tenia pas totes, però em tranquilzava al notar la placidesa de l'oncle Ventura i la calma i el compàs amb què vogava. El bo de l'home no deia res, ni es cuidava d'adreçar-me cap mirada. Estava, segurament, absort; movia els braços d'esma. El caient del seu cap indicava prou que la seva pensa se n'anava pel corrent d'un somni. Però ¿què seria lo que li robava així tan sovint el cor? M'hauria agradat esbrinar-ho.

Vàrem fondejar davant per davant de la punta de Santa Anna, no gaire lluny de sos penyals. El roc que havia portat l'oncle, lligat amb un caramell, ens va servir d'àncora. Suràvem a catorze brases de fons. Quina soledat! A dalt, la nit fonda i estrellada; a baix, el mar immens fet una tenebra. L'aigua no s'afigurava sinó pel guspireig d'alguna bombolla que hi pipellejava i pel llustrejar esborradís, quasi imperceptible, de les ones, que a l'estufar-se reflectien la celístia. Quan hi vàrem tirar el grumeig, hi fulgurà blanquinosament, formant una boireta fosfòrica, que s'anava esparpellant i esmortuint en sa davallada a l'abisme.

La costa, en la mitja foscor regnant, simulava un tortuós carrer d'edificis enderrocats: piràmides, cúpules, torres gegantines i malgirbades, arcs, muradals... tot esquerdat, malmès, embolcallat de pins i bardisses. Si un hom escoltava cap allí, sentia créixer el soroll de la ressaga, més fort i retrunyidor com més hi parava l'atenció. Si en canvi escoltava cap a la banda de fora, la ressaga, desatesa, semblava allunyar-se i emmudir, i l'orella sentia venir d'allà d'enllà, entre el silenci, els sospirs vagarosos del mar immens i desert.

Després d'haver abundantament grumejat, escàrem les flueixes amb sardina fresca, i les descapdellàrem tot amollant-les a l'aigua.

Com que són guarniments quasi sense plom, segueixen el corrent que regna i van gairebé a l'ensurada. Aquell dia el corrent era de gregal. El meu ham, doncs, com portat per un riu, s'allunyà cap a garbí, posant tivada la llinya que l'aguantava. No ens calia altra feina que la de l'aranya: pendre paciència, esperant el moment de sentir les batzegades de la víctima en el fil de la nostra teranyina.

Jo, novell en aquella pesca, hi posava tota l'ànima. A cada moment me semblava sentir la picada del peix, llevava la fluixa emocionat... i res. M'enganyava el moviment de les onades, m'enganyaven les extremituds dels meus nirvis mateixos sobreexcitats. En canvi, l'oncle, ¡que tranquil! Les seves manasses immòbils semblaven de pedra. S'era recolzat a la banda, i, amb el cap decantat sobre el muscle, alçava una mirada tendra i sostinguda a les estrelles. Sens dubte estava resant... sens dubte les estrelles li semblaven la lluminària d'un altar, d'un gran sagrari encortinat d'ombres. ¡Qui pogués seguir els seus pensaments! Perquè, vaja, aquell home era del fust dels apòstols, o almenys en tenia el posat i l'expressió.

Espera i esguarda, no agafàvem res. Vaig grumejar sis o set vegades. M'avorria en gran. A l'últim, jo que sí, em lligo el guarniment al canell perquè no se m'escapès en cas d'acodormir-me, i m'ajec de panxa en l'aire en el banc. Hi estava força malament. Vaig recordar-me amb recança del llit tou i calentó que haguera pogut fruit a casa.

Mentrestant apuntà el crepuscle de lluna, una resplendor rogenca que envaï a poc a poc l'orient i s'anà intensificant de color fins a arribar al to més rogent de porpra. Els grops i sacsons de la calitja es transparentaven amb fluctuant ombreig. Aquella aurora no era com la del dia, que, així que apunta, ja la nit pal·lideix, perdent quelcom del seu imperi, i les estrelles se desllueixen; sinó una aurora llòbrega, que es coloria sense quasi resplendir. Dilatava la seva vivíssima taca vermella en mig del si de la nit, sense que en lo restant del cel s'esblaimés l'ombra en lo més mínim, ni que cap estrella perdés gens la seva llüissor.

Res tan melangiós com un crepuscle de lluna sobre el mar. En la llunyania, les siluetes dels sardinalers simulaven una processó de Setmana Santa. Llurs veles se destacaven sobre la roentor del cel, negres i punxegudes com cucurulles de congregants. N'hi havia a centenars, totes acorruades... I un filet d'ombra que s'estengué per l'horitzó bastà a esborrar-les en menys temps que dura un parpelleig.

Per fi la lluna aparegué com un muscle nu per damunt de les calitges, que s'anaren escorrent a son entorn com draperies que cauen. I amunt, amunt... rodona, grossa, colorida d'una vermellor semblant a la de l'aram sense polir, se pintà sobre un fons de cel cendrós i sense transparències. Al principi quasi no llumenava. Després s'alluentà a poc a poc, i son besllum s'acarrerà per la mar, vermellejant sobre el llom de les ones.

Estava més distret que mai quan vaig sentir al canell una estiragassada tan forta que m'esborronà. Què era allò? ¿Qui podia estirar-me d'aquella manera, des de la mar deserta? Me va fer un efecte fantàstic.

L'oncle m'anava dient: -Lleva, lleva, marrec, que has fet estrenes. -Jo me'l mirava esverat, i, amb tot i sentir clarament les seves paraules, no l'entenia; però el vaig creure d'esma, posant-me a llevar la fluixa nirviosament. ¡Rediastre! quina resistència havia de vèncer! ¿Hauria agafat algun monstre, alguna morena d'aquelles que, un cop tretes de l'aigua, cossen llurs propis pescadors? Per dues vegades me vaig aturar esglaiat; però l'oncle m'obligava a continuar: -Cobra, cobra.- El guarniment vibrava com una corda de guitarra. Per fi, vento revolada i alço un peix preciós, un sard de gairebé tres pams de llargada, que cuetejava sorollosament sobre la banda del gussi, espurnejant-me la cara de ruixims. Quina alegria!

Des d'aquell punt el meu cor no va estar més que per la pesquera. Vinga tornar a calar de seguida. Què ho fa que ningú plany els peixos? La mort d'una cadenera ens entristeix, i en canvi ens aturem a contemplar tranquilament el panteix anguniós del llobarro que s'ofega sobre el sorral. No, mai n'he planyegut cap, de peix. Com més forçudament debategaven, més viu era el meu plaer. Que em vaig divertir! La pesca proporciona l'interès i les emocions d'un joc d'atzar i les embriagueses d'una lluita triomfal.

De sard no n'agafàrem cap més, però en canvi les oblades no ens deixaven temps ni de respirar. Mentre la lluna va anar de pujada, picaven seguidament. Després semblà que s'haguessin fos. Jo, però, m'entossudia a esperar-les. En volts de les tres de matinada, l'oncle cabdellà la seva fluixa, es plegà de braços i em va dir: -No cal maldar: es peix ha acabat sa gana. Quan vulgus farem proa cap a casa.- Mes jo em vaig oposar al seu desig. -No: deixeu-me provar unes quantes calades més.- I ell se va resignar a la meva voluntat, somrient bondadosament.

Al cap de poca estona va entrar un oratge fred i molestós, que, vestits com anàvem de rigorós estiu, i amb les robes mullades pel degotall de les fluixes, era de ben mal rebre. Aleshores me vaig penedir de no haver cregut l'oncle. -¡Pobre home!- vaig pensar. -No el vull pas molestar més. Ara, per la meva culpa, deu estar patint de fred com jo mateix.- I em vaig girar a mirar-me'l.

No, l'oncle no patia pas fred ni cap molèstia, ni es sentia, probablement, del pes de la pròpia carn. Estava extàtic. Immòvil, amb els braços plegats, la mirada en l'aire, tot ell arruixat pel doll argentí de la lluna, ara enfonsant-se a poc a poc, ara remuntant-se pausadament, segons el moviment de la barca, era l'estampa d'un benaventurat. Però ¿què somnaria, aquell home inculte i retret? ¿Realment rebia un raig de llum de l'Esperit Sant, que tot sovint l'embadalia? ¿O, tal vegada, fruïa rememorant les percepcions puríssimes i harmonioses de la seva vida marinera? També podia ser que estigués senzillament encantat i que no pensés res... Però no, no: vaig veure ondular en els seus llavis pàl·lids un somris ple d'expressió; vaig llambregar en les seves nines el besllum dolçament tremolós d'una ànima que palpita d'alegria... No em vaig poder contenir. Vaig emparar-me de les mans dures del bon home, estrenyent-les entre les meves, i mig rient per disimular l'emoció: -¡Posta va, que esteu pensant

en una cosa molt bonica!- vaig exclamar. Ell, de moment, restà sorprès; però, després d'haver jo repetit la meva insinuació, se posà a balancejar el cap de dalt a baix, fent que sí, que sí. Li vaig estrènyer més les mans, i li vaig clavar una mirada insistent, interrogadora. Ell seguia balancejant el cap. Per fi, va dir, amb la seva veu feble, inclinant-se cap a la meva orella com per confiar-me un secret: -Sí, marrec: estava pensant una cosa ben bonica, una cosa que fa pla salivera. Demà... no, avui mateix, que ja hem tombat sa diada, mal que dura sa nit... avui s'obre sa matança, i per dinar menjaré allò que en diuen «sang i fetge i ceba de porc».

Mai més no he cregut en fesomies.

L'ANIVERSARI DEL NOI GUIXER

L'avi Guixer era un jai baldat de les cames, un antic pescador, cantaire, malparlat a voltes per deix de l'ofici, devot a estones, bon home sempre i candorós com una criatura. Anava més polit que un lliri de platja, i donava goig de veure'l, a l'estiu, en el pati de sa casa sota l'emparrat, amb sos cabells blancs com una bromera de sabó, sa carassa fresca i vermellova, sa camisa de fil groller, resplendent de netedat i flairosa de la bugada, els braços arregussats i les mans llestes, entreteixint joncs o conjuminant cordes. No n'hi havia un altre de més entès en ormeigs de pescar. Feia nanses, garbitanes, palangres, cels... I ell amb aquestes arts, i la seva dona, xacutant en el coixí tot el dia de sol a sol, sense destorbar-se més que lo precís per a enllestir les altres feines de la casa, es campaven la vida sobradament.

Jo, que era aficionat a la pesca, amb excuses de fer-me arreglar un volantí o adobar la faç d'una nansa, visitava sovint el bon home, i vaig acabar per ser-hi amic de debò.

Lo que és a l'estiu no deixava cap dia d'anar a passar l'estona a casa seva. S'hi estava bé. M'asseia en el fresc pedrís del pati, a l'ombra dels pàmpols, i ja, fumant un cigarret, m'endormiscava amb les cançons del jai, ja parlava amb ell de les coses de la mar tot guaitant-me-la per la portalada, sempre oberta. La mar! Jo n'estava enamorat. Ell no; i amb tot i això se l'estimava com un marit se pot estimar una dona de males entranyes, que li ha ocasionat molts de disgustos, però que al cap i a la fi no deixa d'haver-se-li arrelat a l'ànima. No en deia mai bé. -Sa mar! Mal foc que l'assecu.! És maleïda, sa mar.- I li sobraven motius per a odiar-la, perquè li havia robat un fill, un fill únic, que a la flor de la seva juvenesa s'era negat amb sos companys de barca. De vegades l'amenaçava amb el puny clos. Lladre!- li deia. Però, si no l'hagués poguda veure, l'hauria enyorada. No calia dubtar-ho, perquè, així que tenia lleure d'alçar el cap, ja estava menjant-se-la amb els ulls, i totes les seves distraccions consistien a resoldre de quina barca era una vela que tot just s'obirés, i a desxifrar en les lleus boirines els pronòstics dels canvis de temps.

Un dia que, com de costum, me vaig encaminar a casa seva, vaig restar estranyat de trobar la porta tancada. A pesar de que vaig sentir trepeig per dins, no vaig voler trucar, pensant que tal volta faria nosa, i vaig posar-me a passejar pel carrer amunt i avall. Queia un veritable xàfec de sol; però bah!... Me vaig entretenir contemplant el lluminós paisatge: aquell cel d'un blau ferm, aquelles cases blanquíssimes, arrastellades al peu d'una muntanya penyalosa d'un to bru formentós, en la qual les ginestes en flor brillaven com els joiells sobre el pit ossut i colrat d'un gitano; i després el mar, i el ros sorral, i els llaguts amb llurs veles esteses a secar, i les serralades llunyanes, blavisses, com transparents...

El dia era esplèndid. I ¡quina quietud de poble ensopit!... Quasi ningú enlloc. Aclofades en la platja roent, unes dones, amb els mocadors de llurs testes tirats endavant a tall de vela de carro, repassaven silencioses els esvorancs d'una xarxa. Més lluny, un mestre d'aixa, a la vora d'una barca tombada, feia bullir en un fogaret el seu cassó de quitrà. Un xicot pescador havia arreconat la seva canya i s'era allargassat al cim d'una roca, adormint-s'hi tranquilament. Tot se veia a través de la bravada que s'exhalava de la terra, una fumarel·la comparable a l'ombreta bellugosa que produeix un vidre passat ràpidament per un raig de claror. I ¡quin cant de cigales més seguit seguit davallava de les garrotxes!

Al principi vaig amarar-me de sol amb certa gaubança, desafiant-lo: -Apa, torra'm que això és salut.- Però al cap de no gaire me'n sentí molestat. La roba em cremava... i vaig pensar: -Bé t'atraparé prou: no em mancaran ombrelles ni cobricels.

Efectivament, els llaguts, amb llurs veles esteses, m'oferien estatges obacs, temptadors. Sobretot una parella del bou. Les seves velasses havien sigut lligades com uns cobricels de l'una a l'altra de les dues barques bessones. Allí no hi traspuava una gota de sol, i, en canvi, per escàs que fos, l'alè de la marinada havia d'esmunyir-s'hi, fresc de ruixims així que deixava l'ona esgavellada sobre el sorral. Jo que me n'hi vaig; i, al punt que hi arribo... vatua!... vet allí l'avi Guixer assegut en unes esparcines dujades.

Era ell, sí... Per més que estava girat d'esquena, no podia desconèixer-lo ningú: son caparràs blanc, descobert; ses, amples espatlles sense més vestimenta que la camisa i els elàstics... Ja anava a cridar-lo, quan me vaig adonar de que estava passant el rosari.

Llavors vaig comprendre el cas. Era el dia catorze de juliol, l'aniversari de la negada del noi Guixer. El bon avi estava complint amb un degut piadós. Força vegades li havia sentit a dir que per aquella diada no treballava; i jo sabia que, mentre pogués valer-se de les cames, no havia mancat cap any a l'església a oir una missa de difunts (i això que molts diumenges se la jugava). Pobre vellet! té, quina se n'ha pensada! De cara al mar, a la presència del poètic cementiri del seu fill, ve a resar-li les seves oracionetes. Ah! Si la candidesa és amable al bon Déu...

Instintivament me vaig llevar la gorra i em i vaig posar a borbollar parenostres. ¡Quina emoció m'esdevingué! El món s'anava ombrejant, ombrejant, davant dels meus ulls enllorats. No veia més que el bombolleig de foc que produïa el sol a l'arruixar-se sobre el mar. Però per a mi, en aquells moments ja no hi havia sol ni realitat. Una il·lusió se m'imposava. Totes aquelles llumenetes eren mil flames de candeles que cremaven en un ofici de difunts, dintre d'un temple immens amb les fondàries perdudes en vagaroses foscors. Se sentia el trèmul d'orgue, solemne, baix, devotíssim, creixent a poc a poc, tornant a minvar dolçament... L'èxtasi de quelcom de sant s'apoderava del cor.

El vell, que m'havia llucat a cua d'ull, així que acabà el rosari digué una salve en veu alta perquè jo la pogués seguir; i després, girant-se, em saludà afablement: -Gràcies, gràcies, i visca molts anys.- I jo no li vaig contestar paraula, perquè l'emoció m'ennuegava; però li vaig estrènyer fortament la mà.

Puc fer un juri de que mai he pres comiat de cap dol amb l'ànima tan commoguda. Mes el vell no s'immutà gota: estava tranquil, serè; no es donava compte de lo que a mi em sobreexcitava. Era un home així: tenia cops de poeta sense haver-ne esment, sense perdre mai aquella simpàtica ignorància que el feia incapaç d'artificis.

VETLLES D'ESTIU

A l'estiu, després d'haver sopat al pati de casa a la claror del sol ponent, me n'anava a ca la viuda Rovellona. Allí acudien altres veïns: la Rosó de la fleca, una xicota alta i grossa que ja devia haver menjat forment de trenta anyades, per més que no semblés indicar-ho son dentat colossal, blanc i atapeït, que brillava amb el llustre d'una eina nova de trinca; l'avi Sàssola, un antic boseller, vell de bon regent, ample de cara, cella-canut, de nas carnós, parpelles amb gires vermelles i boca esqueixalada i afable; en Pere Retort, un corder més alt que Sant Gim, amb una ossada monumental, tot ell angles i ressalts, i amb unes manasses llargues, nuoses i esgrogueïdes, que tenien el palp fred i callós d'una pota de gallina; les noies Xanguetes, dues peixataires menudes, desnarides, fines com mosteles, amb més ulls que galtes, més boca que ulls i més paraules que un diccionari; en Xacó de la taverna, un solter de quaranta anys, molt reixinxolat, que les festejava i que, segons indicis, no sabia encara per quina decidir-se, enamorat de les bones dots amb què l'una i l'altra podien fer-li prosperar el negoci; i, per fi, alguns no tan entrants de la casa, que venien quan tenien humor o lleure. Era una reunió divertida. Cada u deixava els mals de cap a darrera la porta i procurava fruit de la bona hora, com aquell qui entra a la benaventurança, i que ni es recorda del mal temps passat ni desconfia de lo que està per venir. Fèiem un Sant Bruno de vi de la terra, ens agafàvem a bracet, i, tot escampant pels carrers una riallada esvalotadora, tira cap a la platja, que a casa hi coven ous.

No érem pas nosaltres sols, que hi anàvem. Ne voleu de gent, pel sorral!... Certament, a la vinguda de la nit, quan manca la marinada i encara no ha entrat l'oratge, la xafogor no deixa viure sota cobert. Tothom surt a cercar la fresca, i llavors la platja convida la gent com la llar a l'hivern. Cada u s'ajunta amb els coneguts que li són més simpàtics, se formen colles a la vora del mar, i, mentre el cos se retorna gaudint la bravada de l'aigua, s'enraona, se riu, se canta i es passen xaladament les hores.

Les dones s'asseien a la moda turca, aclofant les anques en terra i encreuant les cames. Nosaltres, els homes, ens ajaçàvem a tot plaer, rabejant-nos amb la sorra fresca, estenent-hi els membres i acabant per adoptar les actituds més pròpies, segons les aficions de cada qual, ja per a contemplar les estrelles, ja per a ullejar el mar, ja per a sotjar les fesomies de les nostres alegres companyones. L'únic que es tombava de boca terrosa era en Retort, que no s'interessava pel mar, pel cel ni per les noies, i que sens dubte d'aquella manera trobava més bon jaient per a l'ensacada d'ossos que portava dintre la pell.

De seguida les dones se posaven a articulejar elles amb elles. No podien pas aguantar més temps al pap l'arreplic de notícies que havien estat remugant durant el dia. Que si en Pau Morros se casa amb la Reixaca; que si ell és un infeliç; que si ella és una bandarria; que si el senyor Guillem festeja la dona d'en Cresta; que si en Baldiró s'ha barallat amb la seva sogra; que si en Faluga s'ha jugat la barcada; que si naps, que si xerevies; que dali, que tomba-li... Era precís deixar-les desfogar.

Després l'avi Sàssola començava a moure fressa.

-Això no és viure... ¡Llampus, quina rampa en es clatell!... Sí... ja podeu riure, ja ¿Que us penseu que no hi heu d'arribar mai, a veis? Pena de mort hi teniu. Vaja, jo no m'hi puc estar, amb es cap baix; no puc! M'esmaluco, m'enrampo, m'ofego... Si aquesta mala pua de Rosó tingués cor de cristià, no em deixaria patir així.

-I ara, l'avi! Ja hi som? ¿Ja em cerqueu es cos?

-No, es cos no, filla: un bocí de cama... res: Ja ho saps, tu. Vaja, no siguis des morro fort: deixa'm posar es cap a sa teua falda.

-Mireu quin peletrís, aquest homo! ¡Cada dia sa mateixa dèria!

-Oidà! pot èsser que sí, que et penses que de dia en dia se m'enforteixen ets ossos! Ells no se'm corquessin més, mala negada! Cada dia més vei, noa. No hi puc adobar res, jo.

-I què hi hai d'adobar, jo? Aneu a can Pep de ses barques, que us posi una quilla nova i unes costelles ben revingudes.

-Però, dona, si sa meva carcassa ja està ensorrada i no li manca més que un puntalet a sa roda de proa. ¡Vaja, no sigus esquerpa, pitera, salada!... un pamet de falda!

-Mireu, avi- saltava, tal volta, una de les Xanguetes: -no basquegeu tant, per coixí. Aquí, as vostro costat, hi ha en Retort, que és homo de paciència i us deixarà aprofitar de ses seves moltes.

-Llamp que t'abrusi, Xangueta! a quines moltes me tires! Déu ens guard de ventar-hi un cop de cap, que prou ens hi estaborniríem. No estic tan desesperat, no!... ca! Ja sé com l'hai d'amoixar, a na Rosó. En contant-li una rondaia... Oi, salada?

Ne sabia un sarró, de rondalles; i en oferint contar-ne alguna, o revelar el secret d'alguna tafaneria que fes set a les dones, l'avi Sàssola se sortia sempre amb la seva. Afolava el seu caparràs a la falda de la Rosó, creuava els braços damunt del ventrell, i baixet baixet, seriosament, com qui diu de cor una lliçó, vessava la xerramenta més saborosa i divertida que s'hagi sentit mai a la platja. Això sí: quan la donava pel cantó de la potineria o de la verdor, no tenia brida; però ho deia tot amb un enginy tan estrofolari que, quan un hom li llucava les males intencions per entremig de l'enlluernament i l'ombreig de les seves figures retòriques, no podia menys d'esqueixar-se de riure. I, per lo que toca a les rondalles populars, les arreglava de manera que llur acció passava gairebé sempre a la nostra encontrada i molts de llurs personatges eren fills de cases conegudes del nostre poble. Així, per exemple, en Joan Alós resultava fill de can Trompa, que era gent molt peluda i ferrenya; en Pere Sense-Por havia sigut campaner de la nostra parròquia; el pou de les Princeses encantades estava situat en una casa de pagès ruïnosa i deshabitada, coneguda amb el nom de *la Casa de les Bruixes*; el castell d'en Vas i No-en-tornaràs s'havia aixecat al bell cim de la muntanya de Sant Joan, i «carets de Déu!, heu's aquí perquè de resultes d'aquell embriuc sa muntanya, s'és enxorquida en tanta de manera que, amb tot i ses benediccions que Sant Joan hi tira des de sa seua capelleta, no s'hi han pogut arrelar més que tomanyins í volivardes»; en fi, ens mostrava als nostres voltants els senyals que restaven, encara, de les meravelles que ens contava, i els seus prínceps i fades i encantaires parlaven en un llenguatge tan netament blanenc, que no era pas de dubtar que s'haguessin escalfat a les nostres llars i haguessin anat de grifolda amb la nostra gent de la vellura. La Rosó, que era força càndida, s'ho empassava de tan bona fe, que algunes vegades, mentre el narrador explicava les gallardies d'algun de sos personatges imaginaris, interrompia el parlament per preguntar, amb la més natural curiositat:

-Que l'hauríeu conegut, vós, l'avi?

Aquestes narracions s'emportaven bona part de la vetlla.

De vegades, quan l'avi Sàssola es cansava, en Xacó de la taverna intentava substituir-lo explicant alguna anècdota; però el seu estil mig superflorídic mig murriesc, pretensió i laberíntic, era més propi per a marejar que per a divertir. Deia molts *per consequent*, molts *a l'objecte*, molts *lo qual* i *verbigràcia*; i lo pitjor era que els entatxonava en el discurs tant si venien a tomb com si no hi venien. En Retort se l'escoltava com a un savi de Grècia, admirant-lo tant més com menys l'entenia; però ni en Retort ni ningú es divertia amb les gràcies del taverner, que se les havia de riure sol en mig de les cares macilentes dels seus oïdors.

Més agradosa era la vèrbola de les Xanguetes. Havien corregut molt per la muntanya, de poble en poble, a vendre peix; se n'havien vistes de totes, i havien fet més taramanades i entremaliadures que un murri de carrer; i quan ho contaven amb llur cridòria escardalenca, llur xafardeig i llurs ganyotes expressives, era cosa de que un hom se cregués transportat a l'escenari de llurs facècies presentant a

lo viu els esdeveniments. Com que sempre havien anat plegades, no podia explicar l'una res que l'altra no sabés tan bé com ella i que no li fes pruitja a la llengua: així és que a cada moment es prenien la paraula de la boca. Era una mena de comèdia.

-¿Te'n recordes, pubilla, de quan vàrem pujar a Pedra-Ferral?

-¿No me n'hai de recordar, petita, si encara en gordo cria, d'aquelles terres? Dos uis de poi que no me'n deixaran desoblidar en tots es dies de sa meva vida.

- Quins rostos! Es menuts d'en Cundo els devien inventar, aquells camins.

-No me'n parlus! Allò no són camins: són esgarrapades de dimoni obertes en sa penya nua.

-Hi queia un sol de Maria Santíssima.

-Es peix, a sa panera, aixecava una fumarada que ni que estigués a sa fogaina.

-Aquesta es volgué descalçar perquè ses botes li feen mal; però...

-Mala negada! No hi havia manera d'agontar es peus nus en terra. Ses pedres cremaven com brases vives.

-Oidà, pubilla: ¿te'n recordes, d'aquell homo que llaurava sa vinya? Era com un vedell, gras, roig de pèl, taujanàs, amb un posat de nyonya...

-Sí, diga-li ximple! Li haguessis ficat es dits a sa boca.

-¡Pesta et sec, pubilla! Tenia una ferramenta de salvatgina que me'ls hauria ben capolats en un dir Jesús.

I no era tan llanut com semblava: vet-ho aquí.

-Aquesta li va cridar: «-Mestre: ¿con hi ha, d'aquí a Pedra-Ferral?» I ell es va girar, i vinga gratar-se es clatell, grata que grata, sense respondre «-Aquí soc, bèstia.» Jo vai dir an aquesta: «-Anem, anem... Deixa'l estar... Deu ésser mut, i amb es teus crits no fas més que reviscolar-li es pois des cap.» Però sa pubilla... tretze són tretze... No volia deixar-lo en pau.

-I que era cas, beneita! Mai m'ho vai pensar, que fos mut. Era que es bo de s'homo no sabia què contestar; emprò, quan li vai haver fet sa mateixa pregunta unes contes vegades, mireu de quina carta se'n va anar. Va i diu: «-A vore: camineu, noes.»

-Jo vai pensar que ens engegava a sa porra.

-Res d'això: ja el vai filar de seguida: volia veure quin pas portàvem. «-Caminem, petita», vai dir. I, quan vàrem haver pujat a un tossalet, s'homo ens va cridar des de sa llaurada: «-Hi teniu una hora! Hi teniu una hora!...» Mireu si en sabia, de matar puces.

-I que no va errar-ho d'un cort de rellotge. Vatua! Vàrem arribar a Pedra-Ferral amb es peix cuit i sa roba muiada. I, tot d'una, sento que aquesta desvergonyida m'allarga un espinguet de trompeta: «-Sardines!... Sardina de Blanes! Ànsies, noes, que és fresca i pica com un pebre!» Vatua sa mossa boja! Jo cop de pessigar-la: «-Calla, calla! no en vendrem cap!» I ella, sense fer-me cas, amb aquell crit d'Israiel, esbombant que sa sardina picava com un pebre. Com no li vai flocar ses balances pes morros!... Sort que em va donar per riure, que fins ses costures des sac se'm descosien: que si no...

-Jo entenia es negoci, beneita des cabàs. Segons es vent s'han de trempar ses veles.

-Què havies de sebre tu lo que et pescaves! Enraveixinada que estaves, i ganes que tenies de remolejar i esqueixar sa grua: vet-ho aquí.

-Sigu com vulgu, no va anar bé? Mira lo que va dir, aquella pagesa.

-Uix! encara me'n fai creus, pubilla!

-Doncs sí, carets: me ve una pagesa i diu: «-A vore si m'enganyareu, mala bala! Com un dia a Massanet, que hi vai menjar unes sardines que ni escoïssor de peix tenien.»

-Jo em rebatia de riure. I aquesta, tan encirada, fent s'article: «-Us varen enganyar, mestressa. Aquelles sardines devien ésser d'aiga dolça. Aquestes són atra cosa: ja m'ho sabreu dir: no n'heu emprades de millores. Són ajades as paratge més salat de sa mar salada; i, si les feu amb arròs, podeu ben estalviar-hi es bitxo. Això flaira com unes flors, filla. Sardina!... Sardina de Blanes! Fresca i coenta, noes!» No ens en vàrem veure ses mans.

-Lo qual que resulta, verbigràcia, que ses dones de Pedra-Ferral són reconsegadament enteses a s'objecte des peix. Cap de punyings! Si mai pujo per aquelles terres... anem a cercar... (lo qual que no fóra estrany a s'objecte des meu comerç)... de primer m'amorro a menjar fonois i llacsos per ses margeres, verbigràcia, que no m'arrisco a tastar lluç a s'hostal. Per consevuent, cap de punyings!...

Aquest darrer apartat és una mostra de la brillant oratòria d'en Xacó, que solia resumir la paraula de les Xanguetes i treure'n la sentència moral. ¡Llàstima que no es pugui donar tan fàcilment una mostra de la veu enrogallada i de les maneres aristocràtiques del taverner! No acabava mai de parlar que no etzibés per sota l'ullal una escopinyada a trenta passes de distància; i Déu i ajuda, com deia l'avi Sàssola, que no ensopegués amb el tret cap ull mirador, que bona desfeta hi hauria encastat. Però aquest detall no pinta pas encara l'home: era precis veure'l; perquè no arrufava el nas, ni reia, ni parpellejava, ni tossia, que no ho fes d'una manera afectada, diferent de la de totes les persones.

Altrament les converses eren quasi sempre variades, quasi sempre interessants, sobretot per a mi, que hi sotjava les paraules de la terra amb la mateixa afició amb què un botànic herboreja en una comarca ufanosa i poc visitada. No calia pas que em queixés d'haver de raure en alguna cosa grollera: recollia, en canvi, unes fineses tan fresques, tan flairoses! i a més a més, el lloc, l'hora i la tempura eren tan placèvol!

Si escassejava la matèria de conversa, no mancava pas una endevinalla a rumiar, un problema a resoldre o una cançoneta a cantar. I ¿com dir l'encant que hi havia en uns goigs senzills o en una cobla popular cantats a mitja veu per la Rosó, amb l'acompanyament de baixons que li feia la ressagada ronxadora, i amb la ruixada de notes de saltiri amb què els rossinyols que nien en els jardins del poble florejavien els compassos d'espera? I quan una veu llunyana, eixida de les obagors del mar, responia simpàticament a la canticela de la platja, ¿com dir la melangia que s'apoderava del cor, i el sentiment germanívol amb què un hom se delia pels navegants invisibles, perduts en la fosca immensitat de les aigües?

Per altra part, el silenci no era tampoc mai pesat. En aquells paratges la pensa es decantava tan dolçament a la meditació!... Els fenòmens que apareixien i passaven, xifres esborradisses d'algun misteri, i movien tan poderosament la curiositat!... Tal volta un llumet solitari que vagareja lentament per la llunyania del mar; tal volta una ona que, carregada de peixets saltadors, guspireja estranyament en mig de la fosca; tal volta un estel que guaita, com un ull animat, per entre l'encortinada de calitges de l'horitzó; tal volta una pluja de bòlids, que cauen assenyalant per un instant, amb llur rastre fosforescent, els arcs secrets que Déu els ha marcat per camí en la diafanesa del cel; tal volta la quietud mateixa, l'extàtica immobilitat de les estrelles; ¿no són coses que conviden a callar? Això àdhuc en les nits sense lluna; perquè, quan la lluna emplataiava les aigües i descobria les siluetes dels penyals marins, els objectes de contemplació, si no més impressionadors, eren encara més nombrosos.

En fi, les hores de la vetlla passaven com un somni, amb aquella davallada ràpida que pren sempre el bon temps a l'esmunyir-se per entre els homes. Semblava que no havien transcorregut sinó breus moments des de la posta del sol, i heu-vos allà que ja els sardinalers tornaven de prima. -Ja vénen: sentiu?- Tal vegada no s'obiraven encara llurs embarcacions, però s'oïa a lo lluny la roncor basardosa de llurs corns. El paler s'afanyava a enseuar pals i preparar palanquis. -Són aquí. Es noi Pitot ja és a sa punta, hai conegut es seu toc.- La gent ajocada en el sorral s'anaven aixecant. Compareixien homes amb samals i dones amb paneres. Després se veien blanquejar les veles esbandides de celístia, allà, en mig de les ombres, o dilatar llurs taques negrenques damunt de la riuada fulgurant del clar de lluna. S'oïa el xopollejar dels remes, la remor de rierol manyac amb què s'escorria l'aigua, tallada per les proes, el drapejar de les veles, que palpitaven sobre l'arbre, buidant-se el vent que les havia inflades en paratges més oratjosos; els crits breus dels pescadors i els alirets de la quitxalla, que havien sortit a rebre'ls nedant i que tornaven a remolc agafats al timó de les barques, amb l'esquena espurnejada de ruixims pipellejants i les cames a flor d'escuma. I aquí amorrava un llagut, i allí un altre... i altres i altres... El paler no s'entenia de feina.

Aleshores es desfeia la nostra reunió. Cada u tirava pel seu vent, acostant-se a les barques, on tenia parents o amics. I les Xanguetes les corrien totes, armant garola amb tots els pescadors, planyent-se de la dissort dels que no duïen res i celebrant amb grans aclamacions i rialles la fortuna dels que havien fet bona pesca. No mancava mai algun patró que els donés un grapadet de sardines per a l'esmorzar de l'endemà. -Aquestes noes rai!- deia l'avi Sàssola. -Saben pescar en eixut, i no esguerren mai sa calada.

Jo restava llarga estona recolzat en un penyal, en un recó de platja. M'agradava l'aspecte frescal de les barques regalimants d'aigua. M'agradava veure com els pescadors anaven desdujant la xarxa, que es podia pendre pel ble gruixudíssim d'una cabellera arrabassada del cap d'un gegant marí, sembrada de joiells resplendents. M'agradava veure com l'estenien i la grapejaven, arplegant-hi a mans plenes aquells tresors d'argent, aquelles sardines, que de vegades, vives encara, amb les ganyes palpitants i la boca oberta, s'estremien d'espant entre les malles i, al sentir-se opreses pels dits barroers, exhalaven

una gemegor entelada i fina: -fri, friii, friii...- Això, en mig del silenci dels espectadors i dels operants, a la vora del mar, a la llum blanquinosa d'una nit d'estiu suau i temprada com l'alè d'un infant, causa un efecte màgic que jo no sé pas com explicar.

En fi, a la caiguda d'onze hores me retirava de la platja; però no crec que un enamorat s'aparti amb més recança de la companyia de la seva estimada, ni que, tot anant-se'n, s'embadaleixi més fonament amb el deix agradós de què els encants d'ella li han omplert els sentits: no, perquè la marina em tenia el cor robat. Me'n anava a poc a poquet cap a casa, refruint les impressions de la vetlla. Retrobava en el fons del meu organisme les frescors de l'aigua i les seves flaires confortants, les carícies de la sorra fina, la quinta essència dels cants i de les remors que havia sentits, i la placidesa de les celísties. I se m'acudien uns pensaments ensomniadors. Per exemple: si les fredelugues fan pensar en les neus, els moixons en les prades florides, i les òlibes en la feredat; la vestidura brillant, d'or, argent i púrpura, dels peixos, ¿què no ens obliga a sospitar de les belleses dels llocs amagats que habiten? I jo les somniava despert a pler del cor. Deixava una mica badada la finestra de la meva cambra perquè entrés l'aire pur, me ficava al llit, m'adormia tot sentint la remoreta del mar, i bona nit i bona hora.

AVÍS MISTERIÓS

No sabia pas quina hora era, ni tenia certesa de que fos vespre o matinada; però em semblava que no feia gaire que m'havia llevat. Un ensopiment estrany, pesat, morbós, entorpia el meu cervell. Al mateix temps sentia cert disgust fondo, certa pena aclaparadora; mes no en podia recordar les causes. No em recordava de res, de res absolutament. En va m'esforçava a escorcollar les foscors de la meva imaginació, cercant-hi alguna no ben apagada remembrança. Era inútil. No aconseguia més que augmentar el meu neguit, la meva fonda pena.

El dia era trist. Ensostrava el cel una nuvolada d'un gris fosc, que sols deixava passar una claror esmortuïda.

M'esdevingué la sospita de que estava nevant, i, per assegurar-me'n, vaig sortir a la finestra i escampí per defora la mirada de mos ulls tèrbols. Bella estona vaig haver d'ullejar per assolir el convenciment de que no hi havia neu enlloc. Les meves percepcions eren sordes i penoses. Romanguí contemplant la negror dels boscos, que s'estenia davant meu, i vaig pensar: -Són els boscos de Montnegre. És que sóc al mas.- I, com si no n'estigués ben segur, vaig repetir-me en alta veu: -Sí, sí: sóc al mas Sàbat.

Pensant que tal volta la soledat me corprenia, vaig anar a la recerca de gent. Vaig entrar a la cuina: una cuina gran, negra, fumosa, amb el pis de roca i terror, i el sostre altíssim i de canyes ensutjades. Allí, sota l'ample vogi acampanat de la xemeneia, vaig veure asseguts en el banc escon el masover i la masovera. Ambdós estaven amb els braços plegats sobre el pit, sense dir-se un mot, seriosos, capbaixos i grocs, molt grocs. Pel moviment quasi imperceptible de sos llavis compreguí que resaven. ¿Seria un rastre de llàgrimes la lluentor que serpejava per la galta de la masovera? Allí es passava un gran disgust, un disgust que jo el sentia encara que no en recordés els motius.

Mentre examinava aquella escena amb un esporugüiment inexplicable, vaig reparar en el fons d'un passadís la figura esvelta, grave i melangiosa de la meva mare. Tota traspostada i esblanqueïda, la simpàtica dama vingué cap a mi, m'abraçà i estampà en mon front un llarguíssim petó. Sos llavis eren freds com una flor d'aloc mullada per l'aigua-ros del novembre. Sos ulls grossos i serens expressaven una tristesa incomprendible. Jo em posí a plorar en sos braços... mes no sabia pas per què.

-No podem entretenir-nos més- va dir-me a mitja veu. I ambdós sortírem de la casa, i caminàrem... caminàrem... Recordo que no feia un alè de vent. Les fulles seques dels polls i carolines, al rompre's de les branques, queien a plom com ocells morts. ¿A on ens encaminàvem, per la ribera d'aquells torrents solitaris?

Les bosquíries s'anaven acostant. Entràrem dins un bagueny rònc, ombradís, poblat de grossos suros vells i esparracats. Era la sureda vella de Montigalà; una sureda improductiva, que no s'era carbonada perquè els carretatges hagueren pujat més que la mercaderia. S'havia deixat que aquells arbres gegantins anessin morint per llur saó, i tal volta feia més d'un segle que malaltejaven. Prou que la coneixia, jo, la sureda vella de Montigalà, paratge paorós, on no havia sentit mai refilar cap moixó ni cantar cap llenyataire. Allí l'aire era humit i estava impregnat de fetors de rescloïment i de floridura, semblants a les que es perceben en una cambra habitada per miserables.

La mare, apartada de mi algunes passes, caminava silenciosa, vessant avall de la muntanya. Jo la seguia contorbat, llambregant amb basarda aquells surassos caducs, que caragolaven sobre mon cap llurs branques malgirbades, cobertes d'una llarga molsa, blanca com els pèls d'un jai. Ratats molts d'ells arran del sòl pels ricards, bosellats pels corcs, escorxats i escorpitats a trossos; minats alguns per

podridures que els convertien el cor en una massa groga i tova, que es desfeia, al més petit fregadís, en una serradina impalpable com tabac de pols; abonyegats altres per monstruosos tumors, que es rebentaven i regalimaven formant en terra sinuosos xaragalls; aqueixos buidats per esvorancs espantosos, aquells esberlats de dalt a baix i amb la meitat dels feixucs membres caiguda a llurs peus; tots colossals, nafrats, enteranyinats i polsosos; presentaven un aspecte grandios de desolació que esfereïa. Se diria que eren condemnats per Déu a un sofriment terrible sense gemegor ni esplai de cap mena.

¡Que extensa, que interminable era aquella sureda! Mai m'ho havia semblat tant. I la claror del dia anava minvant com si es desmaiés la tarda part d'allà de la nuvolada. ¿Érem, doncs, cap al vespre? Jo tenia intenció d'enraonar, de fer alguna pregunta a la mare; mes la meua voluntat, balba i esmaperduda, no trobava el ressort secret que la comunica amb els sentits, i, a pesar dels meus esforços, la veu no es formava en ma gargamella contreta. Quin patir, Déu meu!

Mentre anàvem baixant, vaig reparar, per entre la brossa dels arbres, lluny, cap avall, un home que davallava amb una maleta a coll. Aquesta visió em va suggerir la idea d'un viatge, d'una absència penosa, de quelcom d'inevitable i desconsolador. Pobra mareta meua! ¿Seria ella la que marxava? I a on?... Aquell cap gris tan estimat havia d'apartar-se de l'escalf dels meus petons? I per què separar-nos?... Per què?... I, pesadament, anava donant voltes a aquestes qüestions en la meua imaginació, i mentrestant vaig veure que ens atansàvem a una planura blavosa i emboirada; i la mare apressà el pas i jo també.

No sé per quins camins hi entràrem, però lo cert és que al cap de no gaire estona érem al mig de la planura i al davant d'una estació i d'una via de ferrocarril que es perdia al lluny del lluny. En aquell mateix moment arribava el tren fent trambolar la terra. Aleshores la mare m'abraçà tota tremolosa, i, sobtadament, deslligant-se de mos braços, d'una corregudeta es precipità dintre un vagó. Jo volguí entrar-hi darrera d'ella; però em mirà amb terror, i, tancant la portella d'una revolada, cridà: -No, no!- Vaig restar esglaiat. El tren es posà en marxa, anaren desfilant els vagons davant meu, i vaig obrir darrera els vidres de llurs finestres unes figures encarcarades, unes cares pàl·lides, uns nassos blavosos, uns ulls envidriats... Després, tot soledat!... Vaig sentir rodolar una gota de gebre a lo llarg de ma espinada, i m'assaltà la idea de la mort.

Aquesta idea clara, esborronadora, em va despertar. Tot això no havia sigut més que un somni; però em va impressionar tant, que vaig afanyar-me a marxar del mas on l'havia tingut. Vaig tornar, doncs, a marina, a la meua casa pairal (i molts creuran que ho dic per produir un efecte artístic, mes no és així), vaig trobar la mare malalta, i la vaig veure finar al cap de pocs dies. El somni ¿havia sigut una suggestió, un avís misteriós? No ho sé; però estic convençut de que avui com en temps de Hàmlet, els cels i la terra amaguen moltes coses a la miòpia dels savis.

MAR DE LLAMP

Ja no era nit. Encara l'alba no havia ensenyat sa escata lluent en l'horitzó; però ja la llum primerenca del dia, una llum feble i grisa, voleïava en l'aire, esparpallant-se i esbandint-se per tot arreu, sense deixar cap reconada d'ombra. Les muntanyes se destacaven confosament en mig d'aquella grisor. A curta distància les veles dels llaguts apareixien mig esborrades i boiroses, així com s'obria de vegades la lluna en un cel assolellat.

La mar no onejava: només treia sobre la platja una mica de bromera, deixant sentir en la sorra un rosec dolç, dolç. Allí, en la cala, tenia una color lletosa i semblava dotada d'una densitat d'aixarop. Quan algun llagut donava fusa, al lliscar-hi per damunt, hi obria un solc bru i oliós, que lluïa darrera de la popa i restava assenyalat llarg temps, com un camí misteriós. Els rems, sense cap mena de remor, s'enfonsaven en l'aigua fent-hi esclatar blavoses llumenetes, i després s'alçaven perlejant. Sonava de vegades algun cant melangiós, que s'allunyava juntament amb una barca que s'anava perdent de vista. L'oratge era tan suau, que amb prou feines arribava a gronxar els rínxols dels meus cabells.

M'havia assegut en el fresc sorral, amb els peus quasi al trencall de l'aigua, i gaudia a ulls plens les belleses de la matinada. Al mateix temps observava els moviments d'un pescador vell que, tot esmicolant i ensorrant el grumeig, vigilava dues canyes que acabava de parar. Les havia clavades en terra després de llançar a la mar llurs guarniments. De tant en tant les agafava per mudar-los l'esquer o perquè ja havien enganxat algun peix, que les vinclava i atrontollava. En aquest últim cas, estirant i amollant hàbilment, anava fent seguir la pesca; i a la fi, l'aigua, xopollejada, obria pas a una oblada o a un llobarro, que, amb les aletes esparrancades, se debatia, fent sorollar sordament ses escates d'acer brunyit.

El dia badava a poc a poquet sa parpella... Un fil lluminós, d'un ros de mel, s'havia estès en el mar

sota mateix de la calitja negrenca que murava l'horitzó. I per moments s'anà eixamplant, eixamplant...

De sobte, lluny, entre la boira, com a xarbotades d'un metall fos, enlluernador, rebentaren les flamarades del sol, i, lentament, son disc gegantí, vermell i com oscil·lant, s'alçà damunt de la llampanta mar. L'oratge aturà son buf. Una xafogor humida, que s'apoderà de l'atmosfera en breus moments, me deixà amarat de suor.

-Aviat entrarà vent de fora- va dir-me el vell pescador per via de consol. I es va posar a encendre tranquilament sa pipa. Després la deixà penjar a un cantó de sa boca, acotà les parpelles, i, a no ser per alguns glops de fum que llençava de tard en tard, s'hauria dit que dormia. Mentrestant el sol se remuntava, empetitint-se a manera que s'enfilava a les blavors de l'espai, però concentrant més i més sos raigs i refermant llur força abrusadora.

Deu o dotze xicots nus, magres, bruns, vingueren a nedar davant meu, capbussant-se i perseguint-se. De tant en tant sortien a reposar a la platja, i allí, tots molls, s'asseien; i el panteix feia brandar l'encercolat vistós de llurs costelles.

El mar era llavors d'un blau clar, puríssim. Les esteles que serpejaven per sa superfície eren blanquinoses com els rastres que els caragols deixen sobre les fulles.

D'hora en hora la calor augmentava. Se veia tremolar un lleu vapor sobre el mar, i es respirava un baf d'aigua calenta. En les properes penyes les ginestes s'anaven esflorant, deixant rajar un llagrimeig d'or avall avall de les roques. Els nedadors s'havien ajagut de boca terrosa sobre la sorra roent, parant llurs esquenes mullades a l'ardentor del sol. El vell pescador dormia, i dormien també, a l'ombra dels llaguts, alguns altres mariners. Tot era silenci. No es veia cap barca en el mar: només s'hi obiraven, lluny, molt lluny, dues gavines, que hi ressaltaven per llur blancor i que, tot volant, volant, semblaven immòbils i feien l'efecte de dues estrelles que parpellegessin solitàries en mig del cel.

Jo tenia nyonya... una galvana, una son!... Me vaig posar a l'ombra d'una vela estesa, i em vaig lliurar al temptador ensopiment que m'afalagava. Però, tot just els meus pensaments s'havien esvaït en les primeres boires del son, quan una remor llunyana, ronca, creixent, em desvetllà. Me vaig aixecar esverat; i encara no estava ben dret que em va envestir una ventada xardorosa, cuidant tombar-me a terra.

Vaig veure que el pescador vell recollia sos ormeigs i corria com un boig d'ací d'allà, cridant: -Mar de llamp! Mar de llamp! I altres mariners s'anaven aixecant, com a fantasmes, d'entremig de les barques, i repetien aquell crit esporugidor.

Des seguida comparegueren adalerats més i més homes, i s'armaren els palanquis, i vingué el paler amb son parell de bous, i grinyolaren les corrioles, i els llaguts i les llanxes foren hissats amunt, ben amunt, a dalt de les penyes. I tot era moviment i cridòria, i tothom guaitava la mar amb els ulls eixamplats per l'espant.

Jo també hi vaig adreçar la vista. De bon principi no vaig reparar sinó que s'estenia rabent rabent una clapa ombrívola, com l'ombra d'un ser invisible que hi volés pel damunt. Allò era el primer efecte de la ventada: se comprenia de seguida. La ratxa que suara m'havia envestit hauria sigut un esbufec prematur. Ara venia l'alenada grossa. Com corria! Va abordar terra amb l'espetic d'un drap colossal que es desplega violentament, pataquejà les roques, s'esqueixà en llurs cantells amb una xiscladissa esgarrifosa, rebufà la sorra escampant-la a tall de metralla, que em ferí dolorosament, i va envair el poble rebatent-se per parets i teulades. Se sentia el tancament de les portes, el dringar dels vidres que es rompien... Les xemeneies s'eren convertides en sirenes que cornaven en diferents tons de veu. Algunes balandrejaven i queien. Per certes sinuositats en la llarga bramulada del vent, s'haurien pogut endevinar les corbes i colzades dels carrers per on s'encanonava. Les canals xiulaven, els penells flautejaven, giravoltant llurs banderetes; les campanes repicaven a mal temps. Tota la vila sonava com un gran instrument musical tocat per un boig.

El sol s'havia entristit en mig del cel serè. La gropada, mentrestant, creixia a l'horitzó, esblenada i negra. El mar, fatigat per la pressió que sofria, s'enfonsava a trossos, i es botia després amb un panteix pesat, que de moment en moment se feia més visible. Grosses ones se rebentaven ja en la platja i llengüejaven escumoses fins als herbeis. I la remor llunyana augmentava ronca, profunda, solemne, distingint-se a pesar dels altres sorolls més baladrers que atabalaven l'aire. Era la grossa maror de fora, que s'anava atansant. Venia tota blanca d'escuma, fent cavalls enormes que a cada instant, en llurs bots, aixecaven més altes les gropes monstruoses.

Més tard ja no es veieren sinó xarbots i serralades d'aigua, que corrien unes darrera de les altres sense acabar-se mai, amb la carena tempestejada, que s'esbadellava ací i allà, esllavissant-se per llurs falde en tronadores ensulsiades. Seques, mai vistes tal volta, eren posades en descobert, mostrant

llurs entranyes de pedra i llurs algues negrenques. Els penyals de la costa apareixien un moment revestits, enfarfegats d'escumes, i de seguida tornaven a mostrar llurs roques brunes, mig negades per un davassall de cascades. El soroll era eixordador.

Homes, dones i criatures, amb una angoixa horrible, corrien per la platja. I els ruixims espessos, que el vent enlairava, passaven com boires sobre llurs caps i un hom no sabia a voltes si eren llàgrimes o aigua del mar lo que regalava per les cares d'aquells infeliços. Mes, respecte d'alguns, no hi cabia pas aquest dubte, perquè sanglotaven, gemegaven i es picaven el cap desesperadament. Eren els que tenien al mar pares, germans... l'amor i l'esperança de llurs cases.

El cel s'havia ennuvolat del tot en poca estona, i sovint s'hi esbombava el tro, fent retronjar l'encontrada. El dia s'havia enfosquit tant i tant, que semblava que fóssim cap al vespre.

En això, un crit de dona, un crit xisclós, va ferir les orelles: -Una barca!... Una barca!- Tothom s'abalançà a la mar com si volguessin abraonar-se amb les ones. -Sí, sí! una barca!- exclamaren altres veus. -Quina és?- preguntaren molts. -És la d'en Xufanch- va respondre un espinguet de criatura. -No, no; no ho és- contestaren de seguida alguns mariners. -No és pas del poble; és forastera- mormolà una veu rogallosa. -Només hi va un home i ja no pot governar- observà un patró. Les dones alçaren els braços al cel com demanant misericòrdia.

Jo també vaig llambregar la barca. Era un llagut sense veles ni arbre. No venia, sinó que era portat per les ones i el vent, i es veia que anava ple d'aigua fins a l'orla. Corria de dret cap a un penyal. S'enfonsava en la clotarada que li badava la mar a l'encongir-se, i, al cap d'una bella estona, quan l'ona tornava a inflar-se sota sa quilla, reapareixia entre els ruixims voleiadors. I cada vegada s'acostava més a les penyes, on s'havien enfilat ja uns quants mariners per des d'allí donar-li l'auxili que poguessin. Però ¿què podrien fer? Res. El llagut se tombà en el bullidor de rompents, que s'estenia a una grossa distància de les roques. Sa carena negrajà encara, botant, botant entre les escumes. Després els ulls la cercaren en va.

Al cap d'una mitja hora vingueren quatre mariners que portaven un home a coll. Era el naufrag. Ningú el coneixia. Me semblà home d'uns quaranta anys, i vestia la samarreta blava i els calçotets de cotó que usen a l'estiu els pescadors de la nostra costa.

Son llit d'agonia fou el sorral mullat. Allí l'ajagueren, i el metge l'examinà, declarant que es moria, que se n'anava per moments a causa d'una forta commoció al cervell. Al cap de poc va presentar-se un capellà que portava l'extremunció, i tots els homes, a pesar de la pluja que queia, es llevaren la gorra, i moltes dones s'agenollaren.

Aleshores vaig poder observar el naufrag detingudament. Estava esgrogueït, amb els llavis closos fortament i coberts d'una bromera que bombollejava a un cantó de boca; les parpelles obertes, i les nines negres, informes, escampades pel blanc de l'ull com dues taques de fel de sèpia. Per entre els plecs de la samarreta descordada, penjat d'una veta negra, al costat d'uns escapularis, li sortia un medallonet de llautó amb el retrat d'un infant, tal vegada d'un fill estimat, que restaria en l'orfanesa.

Repassant les impressions d'aquella diada, no poguí menys de dir, de cor endins: -Coses del món i de la vida, què sou? Qui se'n refiarà? Al matí oferíu riques esperances amb un somris dolç, amb afalacs d'oratge, amb vessaments de llum... i al cap d'algunes hores doneu la tempesta, el desordre i la mort.

MÀNEGUES MARINES

Era un matí de tardor. Jo estava dormint, i em varen cridar, donant-me la notícia de que hi havia mànegues marines. Me varen dir que se n'eren presentades algunes, i que tot el poble era cap a la banda de mar per atalaiar-les. Amb això em vaig llevar de pressa i em vaig llançar al carrer encara amb la son als ulls i amb l'armilla a mig cordar.

Al ser a fora vaig reparar que el cel estava tapat per una nuvolada baixa, densa i bonyeguda, que deixava un sotacobert, per on la claror se difonia tèrbola i somorta. Les parets blanques de les cases prenien un to verdós, trist. L'aire estava com adormit, com encantat. Els plàtans, amb llurs penjarelles de fulles rosses, s'aguantaven en una immobilitat tan absoluta, que m'impressionà. El carrer estava en la major soledat. Els banquetes dels espardenyers eren a les voravies sense que ningú els ocupés. Els fadrins fusters havien abandonat llur treballador; i la grossa serra enclavada en el fil d'un tauló, les garlopes amb el floc a mig fer, i la biga començada a cairejar damunt dels cavallets, indicaven que la feina s'havia suspès de cop i volta per algun motiu extraordinari. En el ràfec d'un terradet, entre blets mústics i ravenisses seques, quatre o cinc pardals estarrufats panteixaven amb el cap sota l'ala. Dalt de la crestllera d'una teulada, dos coloms negres guaitaven i escoltaven, estirant el coll de la manera que solen fer-ho quan reparen quelcom que els alarma; però llur actitud expectant durava d'un manera

insòlita.

Jo experimentava una pesadesa invencible. Me semblava que els meus sentits no estaven ben desperts, que l'emboirament de la son m'enlleïa els membres... i vinga fregar-me els ulls. Però segurament no era jo sol, l'espesseït: se diria que la pesadesa era per tot arreu; que se la sentia entorn com una mena d'ensopiment còsmic, si val l'expressió.

A l'arribar al carrer de la Mestrança, vaig trobar-hi una gran gentada, quasi tota d'homes, que estaven arrambats a lo llarg de les cases, girats de cara al mar. Me vaig ajuntar amb ells, i com ells vaig posar-me a l'aguait. No es sentia un piu, ni la bonior vaga que sempre s'exhala d'una multitud. Encara que aquella gent haguessin sigut estàtues, no haurien guardat més silenci. Se podia creure que ni respiraven. I la ressaga tampoc fressejava gens. Aquesta remor agradosa que sona per les costes, fins i tot en els dies de bonança, s'era apagada per complet. En la mar negrenca, de color de llècol mullat, les ones s'embotien a lo lluny, i anaven venint, creixent, i atansant-se, sense trencar mai la superfície, com si hi passessin per dessota, a la manera que circulen els músculs sota la pell d'un atleta que forceja; després, majestuosos i plenes, se precipitaven a les ribes i no aixecaven cap remor, o, tot lo més, un xopolleig sec i sense ressonància, que no corresponia a llur magnitud. Sens dubte l'aire havia perdut la seva conductibilitat, i els sons s'hi ofegaven a curta distància.

Una calima blanquinosa s'havia aterrat al cantó de llevant. Les muntanyes i roques hi ombrejaven al dedins. Allí tot semblava fum: un fum estacionat, immòbil. Però l'aspecte d'aquella part no era tan fatídic, encara, com lo restant del paisatge amb sa nuvolada baixa, ses penyes àrides i son horitzó aixafat, que es badava només un xic a flor d'aigua per a donar pas a una llum verda i penosa. El mar estava desert, sense una vela, sense una gavina.

En quant a mànegues marines, no se'n reparava cap enlloc.

-Què redrimonti atalaien, la gent?- vaig preguntar a un pescador que tenia al costat.

-Aquest matí se són formades quatre mànegues, i sembla que n'ès diada.- em contestà.

-L'avi Mallet les ha tallades amb ses seues oracions- va afegir oficiosament una dona. -Ara rai, ja estan ben llestes. Déu viu que no hajun fet cap mal, perquè sa nostra gent ès a mar, a sardinals. Hi tinc tot es bé de Déu de casa: àdhuc es menut, se n'han emportat.

En ,aquell mateix instant s'allargà per sobre el meu muscle un braç vestit amb samarreta blava, assenyalant un punt del cel, cap a on se varen acarrear totes les mirades. Allí, per entre dos rotllos de núvols, com per entre dues bambolines colossals, penjava una butllofa d'un gris blavenc, que s'anava inflant, inflant, igual que una bomba aerostàtica. Quan hagué adquirides unes bones proporcions, al bell dessota d'ella s'estufà el mar, rompent en xarbots, i a l'ensem la bomba s'allargà pel capdavall, deixant caure una mena de trompa, que va davallar serpejant gairebé fins a l'aigua. La mànega estava formada. Va oscil·lar una estona, com afofolant bé la testa en la nuvolada, i emprengué una marxa sinuosa. Passava força lluny. Allí un vapor a tota maquina ens hauria semblat immòbil i quasi no s'hauria obirat.

Entre el pinyoc d'espectadors que em voltaven hi havia un carreter de cara bestial, aixafat de front, una mica pelut de galtes, barbagròs, alt, d'ulls petits i vermellencs. Aquest home, que revelava el seu ofici amb les xurriaques que li penjaven sobre el pit enrotllades al coll per la tralla, donava mostres de disgust i d'avorriment, i a l'últim va dir, en to de menyspreu:

-Bah, bah!... Sa sang no enrogirà ses aigües. Sou uns babalocs. Això té tanta malícia com es fum de qualsevolga xemeneia.

-Déu vos gord que us arreplegués!- va exclamar un mariner. -No és cosa de juguina, no. Jo no em voldria veure sota es seu embut, ni enc que em trobés dintre una fragata de tres arbres. Xucla i roda d'una manera!...

-Això deu poar aigua des mar per després fer ses pluges: oi, senyor?- me preguntà un xicot. I, sense donar-me temps de contestar, va tocar-me amb el colze: -Mireu!... una altra!

Efectivament, vaig veure que s'espallongava d'un abombament del cel un canó serpós d'un blau de calitja. Era una altra mànega. I de seguida se'n presentà una tercera, que venia, ja formada, de part d'allà de les muntanyes levantines, vorejant la costa, desempallegant-se a poc a poc de les calimes, enteranyinada, blanquina, voltada de lluïssors que s'anaven apagant gradualment.

Totes tres estaven a la vista. Vagarejaven majestuosament, amb les trompes a frec d'aigua i les bombes mig enclotades als núvols. Semblava que no tinguessin relleu: eren com pintures, com ombres estranyament retallades en mig de la claror migrada d'aquell dia malaltís. Seguien derrotes diferents i

sovint oposades, i es comprenia que no les impulsava cap corrent exterior, sinó una força que residia en elles mateixes. Tan aviat s'enxiquien allunyant-se, com s'engrandien acostant-se a terra. Però no es sentia el més lleu soroll: tot passava com en un espectacle cinematogràfic; i, si un hom no hagués tingut idea preconcebuda del poder d'aquells meteors, no se n'hauria temut pas. Més aviat que de por, inspiraven un sentiment de pena i d'estupefacció. Se diria que la naturalesa estava malalta, i que, ensopida i enfebrada, somniava aquelles monstruositats. Però aquell somni podia causar víctimes. Me vaig recordar d'haver llegit que els navegants engegaven l'artilleria contra les mànegues. Si haguéssim tingut un canó... Mes, a falla de canó, ¿per què no fer sortir el sometent a la platja i que escopetegés l'aire amb salves ben estrepitoses? Lo que convenia era assorollar aquella atmosfera mesella i paralizada, tornant-li el moviment i la sensibilitat.

Anava a comunicar aquest pensament a les persones de més a prop, quan s'aixecà al meu entorn una ronca bonior i cent braços s'agitaren en actitud d'alarma. Una dona, que estava al meu davant, se va girar tota esgrogueïda, tapant se els ulls amb una mà, i, tremolosa i atarantada, empenyent de palpentes l'un i l'altre, va córrer a ficar-se dintre d'una casa. Entre la bonior vaig entendre una paraula: -Es sardinalers!... es sardinalers!...- I la remor de veus s'apagà de cop, igual que en una cambra enconxada quan es tanca la porta per on entraven els sorolls exteriors, i tot s'eixordà sobtadament. Aleshores me va venir pell de gallina, i vaig veure la meva esgarrifança reproduïda en tots els semblants.

Ja no vaig pensar més en el sometent. No hi havia temps de res. Sis o set llaguts de sardinals acabaven de sortir d'un freu, i es trobaven en mig del triangle que es podia imaginar entre les mànegues. Dues s'havien engolat a l'ensenada, recorrent sa boca com esmaperdudes. L'altra era més a terra. Corria com per trencar el camí de les barques, acostant-se, creixent, agegantant-se... Semblava que el sostre de núvols s'enlairava per deixar-li pas. El mar se botia sota la trompa, entorn de la qual els ruixins formaven una corona vaporosa. L'ombra del meteor se projectava sobre nosaltres, i l'aire s'enfosquia, s'enfosquia...

Mentrestant els llaguts venien, botant, amb les proes embigotades d'escuma, tots junts, aplegats per la por. Els vogadors treballaven com en cap regata. Se doblegaven a la una sobre llurs remes, i després s'alçaven tan alts com eren, repençant-s'hi a l'enfonsar-los en les negrenques aigües. Els patrons, drets a popa, governaven amb una atenció que es descobria en tot llur posat. Un d'ells duia a braç un infantó d'uns quatre o cinc anys, que se li arrapava al coll amb un moviment de terror: un noieta ja vestit d'home, amb calcetes i barretinola, bufó, grassonet.

Vaig sentir un gemec a prop meu. L'havia esclafit aquella dona que poca estona abans m'havia parlat de que tenia a mar tota la seva família. Estava immòbil, estirada, com enravenada de fred, pàl·lida, amb els ulls astorats. El cap li tremolava lleument, i les dents li debategaven. Sos llavis descolorits repetien un mot, sempre el mateix. Menut!... menut meu!... La infeliç, aireferida de bogeria, en aquells moments de suprema angúnia no es recordava del seu marit ni dels fills grans, que amb llur treball la mantenien; ni semblava que els veiés tan sols: no es recordava més que del fill petit, del que res podia donar-li, però que més necessitat estava del seu amor i de la seva cura. No sé què hi havia de tendre i de fonament maternal, en aquesta aberració. Dues o tres vegades vaig haver d'ajupir el cap entre la gentada per amagar les meves llàgrimes.

Els sardinalers anaven venint, però no podien guanyar gaire camí, perquè les capritxoses evolucions de la mànega els obligaven a una marxa sinuosa. Tan aviat emproaven cap a les roques de llevant (entre les quals, el mar, ara encongint-se, ara reinflant-se, feia difícil l'atracada), com s'encaminaven cap a nosaltres o arrumbaven de dret a garbí. Es diria que la mànega els perseguia intencionadament, bé que guardant certa distància, entretenint-se amb una caça que no se li podia escapar. En un moment, sense soroll de cap mena, en mig d'aquell silenci d'esglai que s'havia apoderat de la naturalesa, passava fantàsticament d'una banda a l'altra de l'ensenada. Altres vegades marxava a poc a poc o s'aturava, donant voltes sobre si mateixa; però era tan llisa i d'un to tan igual, que aquestes voltes eren de mal reparar, i sols s'endevinaven per l'ondulació que davallava en espiral per la trompa.

El carreter de cara bestial començava a interessar-se per l'espectacle. S'havia tombat endavant, estirant el coll i traient el cap per damunt dels muscles de la gent, i guaitava amb aire feréstec, apilotant les celles sobre els ulls i allargant la barba a tall de morro. La seva atenció s'intensificava a proporció del perill, i un estremiment voluptuós sacsejava les seves galtes peludes. -Ara va de bo-mormolava. I, quan la mànega s'allunyava dels sardinalers, ell es redreçava i deia, com avorrit: -Bah! total res!- Altres manifestaven iguals sentiments amb diferents expressions de rostre. En aquell estat de tensió, els bonys de les ànimes sortien a la cara. També s'hi pintaven la pietat i la bonhomia: un ull enllagrimat, un llavi mogut pel rés, una boca contreta, un sospir, un posat de cos, revelaven lo íntim de les persones, lo que les converses no expressen i que tal vegada es procura amagar amb elles. ¡Que en vaig llucar, de dolor i de misèries! Però res me va causar tan mal efecte com la indiferència de dos pobres mendicaires que, darrera d'aquella muralla d'ànimes en pena, s'eren adormits al carrer,

asseguts en un banc vora la porta d'una taverna, com deslligats de tota germanor amb la humanitat. Dormien descansadament: l'un amb el cap tirat endarrera, oberta l'esqueixalada boca, reganyant el coll i el flac sotabarres coberts de pèls blancs i curts, no afaitats de dies; l'altre amb el cap jup, que es movia empès acompassadament per la post del pit amb les zumzades d'una lenta i ampla respiració, pròpia d'un jove robust.

Aquestes coses les vaig veure quasi sense mirar-me-les. Eren en el meu camp visual, dormen en el meu record, un sol conjunt amb les del mar i del cel.

Els moments se feien llargs, eterns. Sens dubte hi haguera hagut temps de reunir el sometent: me sentia culpable de no haver posada en pràctica aquella idea, l'única que oferiria alguna esperança de resultat. Tal vegada encara es podia intentar!... Però no: la mànega aborda els sardinalers, els remes cauen en banda, els llaguts topen ells amb ells, els tripulants s'agombolen...

Ningú no respirava. I vaig sentir el feble gemec de la pobra mare. -Menut! menut!... menut meu!- I després res: les palpitations del meu cor repercutint els meus membres i com sonant per tot arreu convertides en rellotge de l'univers.

Gràcies a Déu, va ser més la por que el mal. A la traça, el meteor, encara que molt a prop de les barques, no va tocar-les; i els valents pescadors, refets del primer espant, tornaren bravament a la lluita, vogant cap a una petita cala que els venia de dret. Aquella caleta estava amagada per les calimes; però ells sabien prou on l'havien de trobar entre les penyes de llevant. No la tenien gaire lluny: nosaltres també l'endevinàvem. Arrencàren com fletxes tirades a l'hora envers un mateix fitó, i penetraren en la blanca boirada. Un cop en terra, eren salvats.

-Santa Anna els hi ha allargat un plec de sa seua caputxa- va dir un vellet al·ludint al nom de *punta de Santa Anna* que porta el cap de la llarga muntanyola.

La mànega, que tan bella angoixa ens havia feta passar, seguí encara rodant per la cala com qui cerca la perduda. Després va arrumbar-se majestuosament a pendre terra pel recó de llevant, i es submergí en la broma, entre la qual tot just s'afigurava, esblaimada, esvaint-se a trossos a trossos. I, puja que pujaràs, s'enfilà costes amunt, estirant o arronçant la trompa; segons els alts i baixos que trobava; i aixecant sota d'ella, en l'ambient espès, una mena de polsaguera com la que mou en un camí un animal que morroatterrat hi rebufo, assolí la cima, s'acarrerà per la carena i tramuntà per un collet.

Vaig cercar les altres dues, de les quals m'havia distret fins aleshores, i ja no en vaig descobrir sinó una. La seva pariona se'n seria anada qui sap a on, o s'hauria desfet sense jo adonar-me'n. Sigui com vulgui, no en restava més que una a la vista, i no hi estigué gaire estona. En mig de sa marxa atzarosa, se li segà la trompa, separant-se'n hi un tros del capd'avall, que es fongué fantàsticament en l'aire; i aleshores, la part superior, com sentida de la dolor d'aquell escapçament, s'arronçà amb rapidesa, igual que una banya de caragol que s'és tocada amb el dit, i la bomba s'aixafà, encongint-se en una balma dels núvols.

Així fou deslliurat dels terribles meteors tot l'espai obirador. Mes el dia encara continuà trist i pesat. Encara l'estrany fenòmen tenia tirada a reproduir-se, i ací i allà del cel se formaren alguns mamellons sospitosos, que per sort varen follar-se abans d'arribar a res.

Deu hores eren tocades quan el carés del temps començà a mudar-se. Els núvols ondularen i prengueren marxa lentament. Les fumoses calimes s'esbullaven de per sobre. Una gotellada fina polsejà un instant i cessà. El cel vaporós s'esbadellà en alguns punts. Un rajolí de sol va creuar l'espai ombrívol, caient sobre les aigües llunyanes, que s'allumaren amb una flameta d'or. Se coneixia que la naturalesa es retornava a poc a poc. L'aire s'estremia, i, de sobte, com recobrant el respir, va donar entrada a una ratxa de vent fresc, que s'escampà per arreu. El soroll de la ressaga, més harmoniós que mai, retentint alegrement com el xim-xim dels platerets d'una xaranga, ressonà en les nostres orelles. La boirada s'esqueixà, i aparegué la muntanya, encara mig envelada, mostrant ses verdes feixes en gegantina graonada d'esmaragda... i es va sentir l'escotxeig de les perdius allà amunt, i remor de fulles que viuen. Déu meu, que era bonic, allò!... I un esbart de cadernerres, eixit no sé d'on, va passar rabejant-se en el vent novell, joguinejant-hi amb gaia refiladissa.

-Els sardinalers arriben, senyor! ¿No voleu venir? - me va cridar un vailet veient-me encantat.

Tothom corria cap a la platja. Els llaguts de sardinals estaven atracant, uns aquí, uns altres allà... La gentada els agafava i els treia quasi a l'envola-vola, amb càrrega i tripulants i tot. Quins visques! quina cridòria! quins aplaudiments! Els pobres sardinalers saltaven de llurs barques i abraçaven tothom plorant, plorant.

-Ai, Verge santa del Vilar!

-Ai, terra de Blanes beneïda!

-Ai, mareta meva!

-Fills estimats!

Aquestes eren llurs exclamacions, repetides cent voltes.

Me vaig parar en aquell patró que havia atalaiat amb una criatura a coll durant el perill. Estava dret, mut, girat de cara al mar, fits els ulls amb aqueix esverament reposat i ombrívol que sol deixar una llarga dolor. El seu fill menut, amb un bracet li voltava la cama, recalcant-s'hi, amb el caparró acotat a la cuixa, mig adormint-s'hi. Després d'una estona l'home s'esparvillà i va endreçar la paraula a l'infant.

-¡Ja ho veus, Ramonet, ja ho veus, es pa que s'hi dóna, a sa mar! Hem vist sa mort a dues passes... i diu que ta mare s'és enllitegada de s'espant. Quina vida! Cada dia desgràcies, misèria... I tu aquesta maleïda fal·lera, que no calles mai: «-Pare, vui èsser pescador com vós... Pare, porteu-me amb vós a sardinals.» Te l'hai de treure, aquesta fal·lera: sents? Vui que aprengus ofici: res de mar. Es dia que t'hi acostus t'hai de llevar sa pell!

S'anava enfellonint tot sol, com si algú li fes la contra. Va agafar el noieta per sota les aixelles, l'aixecà en sopols d'una revolada, i, encarant-lo amb la mar i mostrant-la-hi va dir: - Té, mira-la, sa nostra desgràcia! Fes-hi sa creu per un mai més!- I nirviós, malhumorat, després de posar la criatura en terra, li pegà una bufetada. -Recorda-te'n!

LA BASARDA

Anant de camí cap a un mas de la Selva, on tenia la família, se'm féu tard per motius que no cal explicar. El sol era baix quan vaig arribar al moli de l'Om, distant encara tres hores del terme del meu viatge; mes, per tard que fos, haguí d'aturar-me a beure una mica d'aigua, i em vaig asseure en una pedra, a la vora del riu, a descansar un moment, tot fumant un cigaret.

El molí de l'Om no treballa de molts anys. És un casalot deshabitat, o, més ben dit, una ruïna inhabitable, perquè bona part de ses parets ha caigut, i ses teulbades i sostres no s'aguanten sinó a trossos. En el seu interior hi creix arbrissa boscana, i la llambrusca treu sa pampolada per les finestres. La resclosa, somoguda i ratada, deixa escapar amb desdeny les aigües rondinadores. La grossa turbina es podreix immòbil sobre el rec eixut, on les aranyes l'enteranyinen i les bardisses dels marges la curullen de vilordes i fullaraca. I quan un hom pensa que en altres temps aquesta roda donava moviment a una complicada maquinària, i s'imagina el roncar de les moles, corretges i engranatges, el tràfec dels moliners, les corrues de carros que devien agombolar-se en els patis, el dringar dels esquellerincs, els espetecs de les xurriacades i els crits dels carreters animant tota la vall, no pot menys de doldre's de l'enderroc i de la quietud d'ara. Ara l'encontrada és deserta i boscosa. Els camins s'han enherbat i les roderes s'hi són esborrades. No hi transita ningú sinó molt de lluny en lluny. El sol hi guaita dies i dies i mesos sense descobrir-hi figura humana, i el vespre s'hi deixa caure en mig d'una quietud mortal.

Poca estona vaig concedir al descans. Volia aprofitar, en lo possible, per a la meua marxa, la claror del dia, que començava ja a vermellejar. Me vaig ficar, doncs, selva endins a bon pas; però aviat vaig comprendre que m'afanyava inútilment, perquè ans de no gaire m'havia d'assolir la nit en plena boscúria. Per força el sol havia de ser ja post. A pesar de l'altíssima verneda que em tapava la vista de ponent, els besllums que, filtrant-se per les clarianes del fullam, clapejaven el bosc, me deien prou, amb llur color i llur feblesa, l'estat de la foguera d'on procedien. Havien perdut llur centelleig d'or: s'enrogien, pampelluguejaven, no podien durar. A lo millor s'estengué com una ratxada d'ombra i s'apagaren per tot arreu. -Adéu, bondadosa mirada del crepuscle: ja no m'acompanyaràs més!- vaig exclamar. Però m'equivocava: la morta flama del dia es revifà encara, i sos reflexos tornaren a escampar-se per la serralada; i esblaimats, moradencs, ondulant com fumarelles lluminoses, vagarejaren d'ací d'allà, i s'apagaren i reaparegueren i s'extingiren de nou una pila de vegades: tant, que no vaig perdre les fiances de reveure'ls fins al cap d'un llarg temps d'esperar-los en va. Per fi, vaig comprendre que no tornarien, i llavors se m'oprimí el cor. Encara em mancaven dues hores de camí per un país completament deshabitat.

Quan vaig passar el pont de la Mostela, un pont de pedra estretíssim i d'una sola arcada, tan senzill que es diria que és l'os d'una costellassa, la nit era ben entrada. A l'altra part del pont el bosc era d'una negror imponent. Certament vaig agafar por. Però... de què?... De lladres? Ni tampoc no hi somniava. D'estimbar-me? Sabia que la meua ruta no vorejava cap avenc. -Bah, bah!- això és basarda!- vaig mormolar: -una por de no res, pròpia de dones i criatures. És precís despreciar-la. Filosofia i avant!- Mes la filosofia, que em feia avançar, no aconseguia pas tranquil·litzar-me.

Un acompassat flauteig de tòtils que sonà lluny, en una fondalada, m'encoratjà més que els millors raonaments. Vaig posar tota la meva atenció en aquell cant adormidor, i a l'escoltar-lo em semblava que la meva soledat no era completa. Hi havia sers que es movien, que s'aplegaven per a una obra de vida i que es comunicaven amb mi pels filets de llur veu. Feien certa companyia.

Un llumet, que aparegué més tard en mig de la massa confosa d'una muntanya, contribuí també a dar-me conhort. Allí hi hauria una casa i una família. Vaig figurar-me la masovera passant farina a la claror d'aquell llumet, els xavals preparant l'establada de la nit, i els jornalers recolzats a la taula parada, esperant l'hora de sopar. La bona gent estarien amb la finestra oberta, sense pensar en la caritat que feien al vianant amb sols deixar-li obirar el punt de llur posada. No era tot desert, no. Jo sentia la companyor d'aquella gent llunyana; i no m'atrevia pas a dubtar de la seva existència.

Distreta així la imaginació, vaig fer bon tros de via amb cert coratge; però quan vaig perdre de vista el llumet, quan, al tombar una colzada, vaig deixar d'oïr el flauteig dels tòtils, i un silenci perceptible, aterrador, vibrà a l'entorn meu en la immensitat, me va semblar que la nit me queia al damunt.

Vaig aturar-me esverat, pres d'un malestar semblant al que experimentem a voltes quan una persona se'ns acosta cautelosament per darrera. Volia girar-me i no gosava. Per fi vaig aconseguir-ho, i vaig sentir passar per la meva pell una alenada freda, esgarrifadora. Però no vaig veure res... només la boscúria, les fondalades, la fosca.

Vaig tomar a caminar, i haguí d'aturar-me altra vegada al cap de pocs passos: no em podia sostreure a l'obsessió de que algú em seguia i m'observava. Palpitant d'emoció, vaig tornar a guaitar, a escoltar... El silenci era absolut: sols el soroll del meu encongít respir s'atrevia a profanar-lo. La nit era augusta, diàfana: un abisme blavís, immens, puntejat d'estels, que indicaven distàncies confoses en la fondària inacabable. I, a baix, la terra obaga restava muda, amb un callament sant, com recollint amb religiós respecte les irradiacions de lo infinit. Això és lo que es percebia pels ulls i per les orelles... però, oi més... ¿Com explicaré aquella sensació fonda i esborronadora que em perseguia? No sabia comparar el meu estat sinó amb el d'una persona que se sent molestada fins a lo insofrible per la insistent mirada d'una altra que l'espia en silenci de fit a fit. Sí: la tensió del meu esperit arribava a lo inaguantable. No vaig poder resistir més. Sang-glaçat, vaig caure de genolls. -O infinit! o ignot! o sant!... jo t'adoro! Ajuda'm! empara'm!- vaig exclamar amb un crit involuntari, que retrunyí espantosament en el meu cor. I, de boca terrosa, vaig seguir resant, resant amb desvari, arraulit, tremolós, fins que m'esdevingué l'entendiment i el plor i el consol.

Vaig aixecar-me, a la fi, reconfortat, posseït d'una dolcesa mística. La basarda no m'havia pas deixat del tot, però m'era suportable. Amb el posat modest i les parpelles baixes, vaig reprendre la marxa pels viaranys solitaris, mormolant pregàries à mitja veu; i així vaig poder arribar al mas.

Allí m'esperava la família amorosa i la llar encesa. Tothom estava ja amb ànsia per mi. M'adreçaren algunes preguntes, que vaig contestar amb laconisme. I vaig creure reparar que ningú no parava ment en les meves respostes. Seria que jo deia coses de poc interès i els ulls de tots descobrien en el meu rostre quelcom de greu i indesxifrabable que atreïa l'atenció més que les meves paraules. ¿Quina mena d'honesta vergonya o d'encongiment d'esperit me va fer callar lo més important de la meva jornada? No ho sé. Lo cert és que vaig defugir converses, me vaig asseure a l'escon amb excusa de cansament, i em vaig retre a les meves meditacions.

Mai com aquella nit havia coneguda la basarda, aqueixa por de lo infinit, de lo ignorat, aqueix sofriment intens que tothom ha experimentat alguna vegada i que mai no ha sigut estudiat amb la circumspecció que es mereix. ¿De què depèn la basarda? ¿És que la solitud, la immensitat i la fosca exerceixen de per si una influència maligna sobre les facultats de l'home, desordenant-les d'una manera boja? O ¿és que en aquelles circumstàncies se desperta en nosaltres una facultat quasi sempre esborrada per grolleres sensacions, un sentit íntim, que ens fa aptes per a rebre la suggestió de poders suprasensibles que ens pertorben i esborronen? O Déu meu! ¿com dubtar d'aquest sentit pregon amb què vos he palpat amb terror santa en mig de la buidor de la nit? És un sentit balb, obscur, com incipient, que, sense altres llums que he rebudes, m'hauria pogut portar a l'adoració de quelcom detestable, com a tants pobles que tal volta no tingueren en religió altre mestre que la basarda; mes, per balb i obscur que sia, cal reconèixer la seva existència.

LLIBRE II FANTASIES

LES SENYORETES DEL MAR

Sis vaillets de samarreta blava, esparracats i bruts, estan asseguts en les penyes, deixant penjar les cames nues sobre el mar, que sovint s'estufa i els mulla els peus. Cada un té la seva canya i el seu

pilotet de cuca de roca, el menjar més agradós als peixets.

Pesquen ja fa hores, i alcen tots una cridòria de triomf cada vegada que un d'ells treu del mar algun serrà bocabadat, que esparrama en l'aire el branillatge lluent de ses membranes espinoses.

El crepuscle del vespre va esmortuint la resplendor de ses fumeres moradenques. Algunes estrelles comencen a guspirejar en l'aire blau. Un vol de corbs atravesa l'espai, anant a perdre's a la muntanya, entremig de les parets negroses i esbadellades d'un antic castell.

Alguns dels vailets, tot sotjant sotjant llurs guarniments, que assorolla l'onada, s'han endormiscat. Llurs caps cauen sobre el pit. Llurs dits s'afluixen, i amb prou feines aguanten les canyes, que ajauen llurs cimerols en l'aigua.

-Ja no piquen- rondina un. -¡Coi, que és fosc!- exclama un altre escampant la vista pel cel. -Em voleu creure? Fem-hi una dormida fins que surti la lluna- proposa un tercer. Tots s'hi convenen. S'arrastellen junts, es junyeixen passant llurs braços sobre els muscles i els clatells dels companys, i s'adormen tranquilament a la serena, repapats en una roca.

La nit es va enfosquint. La lluna grogueja en son orient, mig partida per una faixa de calitxa cendrosa. La mar sembla que canti la non-non, tot baixet, amb veu enrogallada.

I de sobte sona una mena de galop aspre i sord... -trap, trap, patrap- i van apareixent les Senyoretetes del Mar, muntades unes sobre vermells llagostins, i altres al damunt de crancs grossos, vells, revestits de molsa marina.

Totes riuen mentre van punxant amb una pua de grota les juntures sensibles de llurs estranyes bèsties, que s'enfilen pels relliscosos vessants del roquer. Totes riuen, en tant que van esbargint-se en l'aire pur i espolsant-se la mullena, que els arrosa els cabells i els vestits.

Són blanques com carn de peix; llurs cabells finíssims tenen tons irisats; brillen en llurs capets pintetes d'escata; sos mantells són verds i llargs llargs, rossegadissos; sos ulls són gotetes de llum com les que produeix de vegades en el mar el fregadís dels remes. Al passar escampen una agradable flaire de marisc.

Tan bon punt s'han adonat dels sis pescadorets, descavalquen, se'ls acosten i s'enfilen per llurs cames amunt... amunt...

Una s'asseu pensativa en el ressalt que forma el llavi d'un dels xicots adormits; una segona es penja a les pestanyes d'un altre vailet i guaita amb curiositat per l'esclatxa de les parpelles, procurant llambregar-li l'ull; aquesta atalaia amb satisfacció el paisatge, gallardament encirada al cim del coronell del més altet de la colla; aquella s'és emparada del més grassó, i amb son alè suau i temperat s'escalfa les manetes; algunes s'arramellen plegades sobre un mateix cap; altres es topen, fent un surt, al cim d'un muscle, al qual es són enfilades per diferents indrets. No fan gens de remor.

Totes, a la fi, van a mormolar paraules misterioses a l'orella dels que dormen.

Els parlen de la poesia del mar, del bellugueig encantador de les ones, de llurs variades i finíssimes colors; els parlen dels peixos i dels herbeis on pasturen; dels oratges, de la calma, dels vents, de les delícies d'una llarga navegació, de la sublimitat dels temporals... de quelcom que les nostres paraules no poden dir. I els pescadors somnien, somnien tot allò que els van inspirant les petites fades.

Quan es desperten, ja les Senyoretetes del Mar han desaparegut, i no s'ou més que el patripatrop de llurs estranyes cavalcadures, que corren a capbussar-se a l'aigua.

Però l'encís ja s'és realitzat. Ja ni temporals ni penalitats de cap mena podran destruir en el cor d'aquells xicots l'afició a la vida marinera. Deu-los el benestar a muntanya, i sempre els veureu tristos i enyoradissos.

LA VETLLA DELS MORTS

Ja s'han plegat les ballades de Tots-Sants. La cobla és a l'hostal. A la cuinassa, davant de la llar, asseguts a l'escon uns, i en tamborets i cadires altres, els musics s'escalfen les cames; s'escalfen les cames i amoreixen amb una suca-mulla de vi calent llurs gorges seques i cansades. Cada un d'ells aguanta amb la mà esquerra, damunt del genoll, un fondo plat de terrissa, on van estufant-se i envermellint-se els trossos de pa que suren en el líquid fumós. Els dits pellsquen, xarrupen les boques, i els semblants van animant-se a influències del sanítós refrigeri.

Mentrestant l'avi de la casa fa becaines en un recó, a frec dels tions ablamats. Ara aixeca a poc a poc

el cap fins a posar en descobert les pelleriques pansides de sa barballera; ara el tomba pesadament damunt del pit.

Mitja dotzena de pagesos joves, ben vestits i afaitats, amb les barretines estudiadament encrestades al cap i lluint a tall de joiell un brot de alfàbrega a les orelles, conversen a peu dret, enrotllats darrera dels músics. Encara estan roigs de l'acolorament del ball, i amb llurs mocadors virolats s'eixuguen de tant en tant la suor, que els arrosa la cara i el clatell.

L'hostalera i les minyones van i vénen de la llar als fogons i dels fogons a l'armari.

Un xaval aclofat dintre un cove d'Userda ho espia tot amb ulls esparvillats.

El llum de ganxo penjat al vògi dels fogons, tot just deixa veure sa flameta groga entremig de la fumerada que s'enlaira de les paelles i cassoles. En canvi, les resplendors roges i bellugoses de la llar vagaregen per l'àmbit ombradís. Tot oneja en un tràngol de llum i ombres.

A toc d'oració alguns pagesos se posen a parlar de la nit dels Morts, de la nit que entra. Se contenen casos d'aparicions sobrenaturals. Qui no en sap un ne sap un altre, i cada u procura explicar-se d'una manera interessant. Un dels músics, un home alt, magre, espatllut, carallarg, de frontalera calba i patilles blanques, després de xarrupar les solies del seu plat, pren part en la conversa i diu així:

-No se si haureu conegut an en Refila de Navata: jo sí. Era la primera tenora de l'Empordà, un gran music, un compositor sardanista dels que no en corren gaires. Ses sardanes... ja ho crec!... encara es toquen i es ballen amb devoció: aquesta és la paraula. Se ballen amb devoció perquè la seva musica té quelcom de religiós, de sant, de... no es pot dir, vaja. Fou el meu mestre de tenora. En aquells temps era ja vellet, però xamós, fresc... un home baixó... (me sembla que el veig)... rodó de cara, molsut de clatell... Duia les calces amb devantal, a l'estil d'abans, i el gec guarnit amb una vistosa botonada de llautó. Ara no penseu que fos presumit: res d'això. Deixava caure a la bona de Déu sa barretina musca, que li penjava com un sac buit per sobre l'esquena. Solia anar amb les mitges a garró i ni tan sols se n'adonava. Era un home que sempre estava somniant solfes. Ah! no esmento aquestes coses perquè rigueu, no... que el cas no és de riure... sinó que les dic perquè vegeu si el tinc ben present, aquell home, i perquè entengueu que lo que ara vaig a contar no és pas cap rondalla.

Aquí el narrador fa una petita pausa. Tot és silenci. Les paelles dels fogons han parat de xauxinar. No s'ou més soroll que el ronc sord de la gran olla de ferro penjada en els clemàstecs, que comença a arrencar el bull. El xaval del cove d'Userda no aparta sa vista dels llavis del music, com si hi sotgés la sortida de les paraules. El music continua així son relat:

-Avui fa anys, d'això. En Refila de Navata havia anat a tocar les balles de Tots-Sants a un poble de l'encontrada. Quan foren plegades, a capvespre, tot solet, prengué el camí de casa seva. Ell mateix m'ho contà. Duia la tenora lligada a l'esquena dintre sa bossa de cuir, i halo, halo, anava baixant muntanyes avall, enfilant totes les dreteres que trobava. Mes, al cap d'una estona, les cames d'en Refila prou trescaven pels viaranys, però els seus pensaments n'eren lluny, lluny... ja no eren de la terra. Havia tingut una inspiració, i componia de cor. Ningú, sinó el que algun cop les ha sentides, pot figurar-se de quina manera les inspiracions roben l'ànima d'un artista.

Aquí tots el músics balandrejaren el cap en senyal d'aprovació, i el narrador seguí dient:

-El temps passava, i en Refila, distret, embadalit, no n'havia esment. I, camina que caminaràs, ve que ensopega amb una rabassa descolgada. Llavors tornà en si (vull dir que sortí del seu capficament), i, com qui es deixonda, començà a guaitar a banda i banda. Mira d'ací, mira d'allà... s'havia perdut al mig de la boscuria, al bell davant d'uns barrancs fondos que haurien fet basarda a l'home més valent. Era nit, nit entrada. La lluna era gairebé nova. Tot just s'obirava en la serenor com una ombreta més clara i més blavissa que el fons del cel, vorejada d'un blanc filet de llum. Els caminals... ja podeu comptar... s'esborraven a quatre passes de distància. En Refila estava ben desorientat. I heu's aquí, fillets de Déu, que mentre examinava les crestes i els vessants de les muntanyes, cercant-hi quelcom que li fos conegut, amb una alenada d'aire arriba a les seves orelles una mena de musica estranya i embadalidora. Era un musica que totjust de Déu se sentia, fina, finíssima, mig esbaleïda en el ventijol. Sonava com un brunzir d'abelles que ara s'acostés, ara s'allunyés, augmentant o disminuint, però sempre feble, confós... Què serà? què no serà?... De moment en Refila cregué que era una il·lusió seva, una xiulada d'orelles... un esbravament de la sang que remorejava les harmonies somniades pel camí. Però ca!... se'n desenganyà de seguida. Aquella musica no s'assemblava a res que ell mai hagués pensat ni sentit. Era un aire de sardana nou, placèvol, melangiós... que s'emparava del cor, despertant-hi les il·lusions més dolces de la vida passada. Duia a l'ànima un record... així... com el del so agradós dels primers petons d'amor; però alhora hi despertava una tristesa... i ¡quina tristesa més fonda, valga'm el bon Jesús! Llàstima de fosca, que no permetia escriure un mot de lletra; o, si no, en Refila hauria apuntat lo que sentia. Només podia escoltar: això sí. I, per fer-ho millor, a poc a poc se posà

a caminar cap allí d'on semblava venir aquell bronziment harmoniós.

El music callà una estoneta sospirant. L'hostalera i les minyones s'havien girat d'esquena als fogons, escoltant amb la boca badada i els ulls esverats. Ningú es posticava. Solament s'oïa el ronc sord de la gran olla de ferro que bullia penjada als clemàstecs.

Al cap d'una estoneta el narrador continuà son relat d'aquesta manera:

-En Refila de Navata no es recordava de sa casa, ni de sa família, ni del camí perdut. No tenia altra dèria que amarar-se en aquell doll fi d'harmonia del qual anava seguint el rastre: Era un music de cor. Al tombar un morro de serra, llambregà en una fondalada boirosa un poblet llunyà que rossejava a la llum de la celístia. ¡Tira cap allà!... A manera que caminava, els sons atractívols eren més clars, menys confosos... Endavant! Tot d'un plegat se topà amb una paret emmantellada d'eura, una paret baixa... i al darrera s'hi estenia una salzereda ufanosa i atapeïda. D'allí eixia una bravada humida com de terra remoguda de fresc o regada de poc. Vatua! allí es feien les ballades! En Refila en sentia el trepig: un trepig seguit, seguit, acompassat... arreglat a l'aire de la musica. No hi havia dubte: allí, dessota d'aquells arbres, es puntejava la sardana, sense altra lluminària que la de les estrelles. Costava d'obrir els balladors; però, a manera que la vista s'ensenyoria de l'ombra, es reparava confosament com anaven i venien, rodant, rodant i saltironant. Era una gent malgirbada i cantelluda. Llurs peus trepitjaven el sòl amb un cruiximent aspre, sec. Alguns duïen els plecs de la roba entatxonats de terra, que amb llur moviment s'anava esllengant i queïa amb un soroll de plovisca. En Refila s'estremí de cap a peus, comprenent-ho tot. Aquell clos era un cementiri. Els salzes, els erols vorejats de roser florits, les creus mig tombades que hi havia al dedins, alguns clots que semblaven cavats suara suara... vaja, tot explicava el cas. Era la nit dels Morts, i els balladors serien uns bons empordanesos difunts que, amb permís de Déu, s'esbargien puntejant la sardana, el ball de llurs dolços records. Els musics estaven encamellats damunt d'una tomba antiga envellutada de molsa, i tocaven llurs tenores i flabiols amb un alè de pit, amb un alè suau que no arribava a botir gens ni mica llurs galtes esllanguides. I ¡amb quin gust i amb quina finesa tocaven! Llur sonada era dolça, embadalidora... s'emparava del cor, hi despertava les il·lusions de la vida passada... però alhora hi vessava una tristesa, una tristesa... ¡quina tristesa més fonda, valga'm el bon Jesús! En Refila no es cansava d'escoltar. A pesar de la por que tenia, no sabia deixar-se d'escoltar, pobret. I mentrestant la sardana s'acostava cap allà on ell era, i dels cossos freds dels balladors s'exhalava un griso de sepulcre, un aire geliu, que els rosers el sentien d'un tros lluny. I tal si el sentien, els rosers! S'hauria dit que passava per llurs branquinyols una mena d'esborronament, i les roses, sobtades, s'esparpellaven i s'anaven esflorant, deixant caure llurs fulletes per tots cantons. Ell, en Refila, també la sentia, aquella fredor, al cap, al pit i a l'ossada... i ja no tenia virior de fugir, i les cames se li segaven, i les parpelles se li cloïen amb una son invencible, dominadora com la de la mort. Pobre Refila de Navata! Caigué, caigué sense sentits al peu de la tanca, i... ¡Déu nos en guard, a nosaltres, d'un son com el seu!...

Aquí el narrador calla sospirant i tombant damunt del pit el cap pensatiu. Al mateix temps s'ou el cant llunyà d'un gall, com un gemec prolongat i misteriós. Tothom s'estremeix. El xaval del cove d'Userda es gira pàl·lid i esverat. Li havia semblat sentir una alenada freda que li arrufava els cabells del clatell.

Després d'una llarga pausa, el music torna a sospirar i exclama:

-Món, món! arca de ximplés! ¿Sabeu lo que suposà, la gent, quan en Refila contà lo que li havia passat? Doncs res: que la serena de la tardor li havia emmalaltit el seny i havia esflorat les roses. I els metges que el visitaren (perquè sempre més ha estat malalt, flac, abatut i descolorit) sabeu què digueren? Que sí, que s'havia tocat i que tot lo que explicava eren fantasies i desvaris.

-I vós què en penseu?- li preguntà el xaval del cove d'Userda, amb veu ansiosa i apagada.

-Jo crec que en Refila és més savi que nosaltres i que tots els metges- respon el music sentenciosament.

Tothom fa senyal d'aprovació. Aquells empordanesos no s'estranyen pas de que els morts, per bé que estiguin llurs ànimes al cel i per freds que hagin de trobar llurs cossos soterrats, vulguin, amb permís de Déu, gaudir-se un cop l'any puntejant la sardana, el ball de llurs dolços records, el ball sagrat de la terra.

LA XUCLADORA

Estic a la vora del mar, assegut en una roca i amb les cames nues ficades dintre l'aigua. La penya em fa de respall, m'hi recalco còmodament i, tot amarant-me de les frescors de la marinada, que minva per moments, passejo les mirades pel cel.

El sol ja és post; però ha deixat ratxes de llum ressagades, que pugnen encara per conservar en l'aire llur senyoriu: s'emparen de les bromes i dels núvols, s'hi vessen, regalimant-hi per damunt, a filets d'or, hi encenen flames insegures, i, compenetrant-los, els impregnen de resplendents coloracions. Mes enlloc troben estabilitat, i aquí s'apaga una flama, allí s'escola un regalim, tot s'esmortueix per instants: els vapors atmosfèrics canvien llur color de porpra per la de lilà, i la de lilà per una grisor moradencia; i la llum foragitada dels baixos salta als de més amunt, i encara allí fulgura, i s'hi esparpella, i prova d'agafar-s'hi, assajant totes ses meravelloses transformacions. ¡Ah, com m'agrada, seguir d'una a l'altra broma, d'un a l'altre núvol, aquesta llum moridora que es va retirant amb tanta de recança! Els meus ulls la segueixen, la segueixen... No em dol pas, perdre les hores així. Aquests moments són els millors de la vida.

Mentrestant les platges properes han restat desertes. Els banyistes que prenien la fresca aplegats en el sorral, se'n són anats cap al poble. En les cales, ni un nedador, ni una barqueta. Amb la soledat s'exhala de la naturalesa un encant sols comparable al d'una declaració d'amor feta amb els ulls per una verge silenciosa. Sembla que em digui: -Tota per a tu: ningú ens destorba, ja.- No em cansaria mai d'aquesta conversa muda. I van davallant del cel les tristesses dolces de la vesprada serena. El vent manca: ara una bufada, ara un alè, després res... la calma. La mar no es mou, i sa remoreta fonda i acompassada és una nota que, en compte de destorbar el silenci, el fa ressaltar i li dóna una mena de majestat. Veig una estrella que lluu sordament, palpitant per encendre's. Ja és nit.

Me n'aniré? ¿Per què, si ningú m'espera i, per altra part, tinc peresa de pujar la costa? Nostre Senyor, a les portes de la vida, hi ha posat un vigilant fidel i reganyós: el dolor, que té un dormir tan som, que qualsevol perill el desperta; i, així que s'esvera, grapada aquí, grapada allà, se fa sentir de tota la casa. Se pot ben descansar en ell, i, quan dorm, és que regna la pau i que és arribada l'hora de fruir de la vida. Doncs bé: ara està dormint com el vent, com les ones... No seré jo qui el desperti voluntàriament. No, no em vull moure mentre em senti a pler, mentre cap molèstia no em llevi l'agre de contemplar la nit, la gran nit del mar.

Vet allà la lluna, que va sortint vermella, embossada amb un parrac de calitja sollevat de l'horitzó. Talment sembla que guaita el món curiosa i avergonyida, com una donzella que s'hi presenta per primera volta. Però la vergonya, en el cel i en la terra, és una flor d'aurora: acompanya els sers joves, i els aires del món la marceixen aviat. L'astre no triga pas a desempallegar-se dels vels que l'ofusquen, i s'alça amb valentia, asserenant-se, aclarint-se, vessant a dolls per l'aigua ses resplendors blanques d'estel.

La lluna!... En tots temps els enamorats l'han contemplada amb simpatia: en tots temps han parlat, en vers i en prosa, d'un llaç secret existent entre ella i llurs sentiments. És una d'aquelles idees que de tan repetides no ens causen cap efecte a la imaginació; i, no obstant, hi ha moments en que aquestes idees revellides se'ns apareixen com a noves, amb la frescor i la intensitat d'una revelació directa de la naturalesa. I això és lo que em passa en aquest instant. Sí: entre les coses externes i els sentiments hi ha una afinitat inexplicable. Jo suara no somniava ni remotament en l'amor; mes veure la lluna i recordar escenes tendres, de molt temps oblidades, ha sigut tot u. I ¡m'ha vingut un desig d'estimar i de ser estimat!... Ah! Jo voldria gaudir d'un amor veritable, no estafet per les convencions socials, gran, tendre, inacabable, sense la prosa i les desil·lusions del matrimoni, sense les cremors i els remordiments de les unions il·legítimes; un amor que no és estat encara mai al món sinó en algun somni com els meus. Res de turpituds de la carn; un amor com el que senten els poetes per la bellesa, però més fervent, més apassionat; un festeig etern. ¡En el meu cor hi ha fam de tantes coses impossibles!... ¡Si almenys un hom pogués gaudir d'aquest idil·li algunes hores!... Això no és pas demanar massa: passejar per aquí, a la claror de la lluna, a bracet amb una nina bonica, ideal... ¡Oh, si me la dessin de les entresenyas que jo diria!... ¿No és desapropiar les bel·leses d'aquesta nit, el no compartir-les amb una ànima enamorada que hi armonitzi com la meva?

Bah, bah! Distraguem-nos d'aquestes cabòries inútils: fruïm de la mar. Avui té la placidesa de les verges pures. I que ben agençada! Ni les nines de les rondalles de fades han portat mai un faldellí més enciser que el d'ella, perquè el d'ella és el veritable faldellí de color de lluna, que no s'obté sinó per obra d'encantament. El brodat és viu i palpitant: anguileja, pipelleja, saltirona. És un teixit que es fa i desfà contínuament sota una pluja de llum argentada i fina. I aquesta llum argentada i fina transpua, sens dubte, a través del gran tou d'aigua, endins, endins, espargint-se feblement per les fondàries mai obirades. ¡Qui la pogués seguir cap a aquell fons inconegut, i contemplar amb ella els paisatges submarins, llurs roquetams feréstecs, llurs bosquíries seculars, llurs prats de flors estranyes: tot un món, tal vegada, de sers que s'han tingut per fabulosos! ¿Qui sap?... ¿Qui les coneix, les criatures d'allí dins? Quan clavo la vista en l'espessor impenetrable de l'aigua, no puc evitar una mena de malestar i d'esborronament, com si pressentís que soc espiat des de dins de ses foscors. Mes això mateix és un atractiu per a la imaginació. Les bel·leses de la mar! Jo me n'embriago cada dia i no me'n sento mai saciat. La nit serena, l'onatge peresós...

He sentit una riulla fresca, infantívola. Miro, i al clar de la lluna veig una banyista que està nedant al davant meu, rabejant-se en l'aigua i rient de les seves pròpies entremaliadures. Sembla joveneta i bonica. Porta al cap una petita jardinera elegantíssima. Com que estic a l'ombra, no em deu haver vist, i es lliura amb tota llibertat a la seva innocent diversió. És bona nedadora. Va i ve, juga... Ara es capbussa, desapareix... Sols se veuen sos peuets, que brollen de les ones com dues flors marines, i de seguida es submergeixen. Passa una bella estona, i a la fi ressurt l'eixerit caparró rublert d'una rodoladissa de brillants, que cau adollada per les aletes de la jardinera i s'esmuny pels negres cabells. La nina aixeca un braç, llença un grapat de sorra, i crida alegrement: -He tret fons. Has vist, Fidela? has vist?

No he pogut reprimir una exclamació.

-Qui és que ha parlat per ací enllà? -diu de seguida la nedadora.-
És algun pescador? ¿Destorbo?

-No temi destorbar-me la calada, senyoreta: al contrari. No sóc cap pescador, sinó un desvapat, que admira les seves habilitats.

Se redreça gallardament, s'encara amb mi, i, posant-se una maneta estesa damunt dels ulls com per preservar-se'ls del clar de la lluna, em mira atentament. Està immòbil. Son bust és d'una formosor que ni somniada.

-Tranquil·litzi's- li dic: -figuri's que no hi ha ningú i segueixi banyant-se; o, si sóc tan infeliç que li faig nosa, em retiraré.

-Ah, no!- exclama; -no!

I va atansant-se a pleret a pleret. Allà, en l'ombra, llambrego son cos, que fosforeja entre dues aigües. Se m'acosta, recalca una de ses manetes en un dels meus peus, i amb l'altra mà s'agafa a una grossa mata d'algues que creix en una esquerdada.

-Perdoni- em diu: -estic una mica cansada. Molesto?

-De cap manera- li responc amb galanesa. -Pot estintolar-se tant com vulga i descansar.

-Gràcies- fa ella: -no hi ha necessitat de més. Així estic millor que en un llit, suro naturalment, i l'aigua és més tova que la llana i la ploma més estufades. Dóna bo, de banyar-se en una nit d'estiu com aquesta. Vostè s'haurà rigut dels meus capgirells: veritat? No, no m'ho negui: això no és cap mal: jo també me'n ric. M'agrada criaturejar: sap? Sóc així... tarambanota.

I riu que riu! No he vist mai resplendir unes dents més blanques entre uns llavis més frescos i vermells... uns llavis molsudets, en què un hom endevina les dolçors d'una fruita madura i fan ganes de mossegar-los.

Després que ha donat esbarjo a la seva hilaritat, plega familiarment els braços nus sobre el meu genoll, estintolant-s'hi, i, mig aclucant els ulls, m'endreça una llarga mirada rasant per ses sedoses pestanyes. Jo estic emocionat. No sé lo que em passa. Aquella mirada m'enlluerna, m'atira, s'emporta quelcom del meu esperit, quelcom que es dilata vibrant i surt enfora a banyar-se en fluids deliciosos. I resto gairebé defallit, i el cap me va en roda.

-Vostè deu trobar-me molt original- me diu la dama amb veu manyaga i harmoniosa. -I, efectivament, en sóc, d'original... i me'n glorio.. Figuri's que ni la marinada és més lliure que jo. No em subjecto als costums socials, no tinc prevencions de cap mena, i faig sempre la meva santa voluntat. Si vostè vol... Però... ca!... no tothom té la meva despreocupació. ¿Sap què li anava a proposar, ara? Una calaverada: res, que vostè fóra un bon company per a nedar de parella. És tan avorrida, la soledat! I, veu?, vostè no em coneix a mi ni jo a vostè: una circumstància preciosa, que fa més simpàtica l'aventura: oi? Una tarambanada bonica, una gran idea, com totes les meves.

I torna a riure i a mirar-me amb una berganteria trastornadora. He reparat que té els ullals fins i punxeguts, però li escauen.

-Sí, sí: aquesta nit havem de ser companys: està decidit- afegix amb el to d'una criatura viciada per les moxaines. -¡Com jugarem arruixant-nos d'aigua lluminosa! ¡Com vagarem d'un banc de musclos a l'altre!... Oidà! l'acompanyaré a una caverna on hi ha una reconada de sorra fina, un jaç excel·lent! És un lloc ple de lliris de platja que, amb la serena de la nit, s'enflairen de les olors més suaus.

A manera que parla va recalcant-se més i més sobre els meus genolls, i m'afalaga les mans amb els seus dits llargs i rosats. El pler me va ensopint, el paisatge s'esborra davant meu, i la bella damisel·la ocupa tot el meu camp visual. Però en això em retorno un moment, i reparo, allí a la vora, una cosa

llorda, una vella d'ulls de peix, que neda en la foscor, esgarrapant l'aigua amb els seus dits sarmentosos. Aquella visió em causa una bella esgarripança. Déu del cel!... M'aixeco d'un plegat, m'abraço fortament a una penya, i, rient com la formosa banyista, però amb un riure que em fa venir calfreds d'horror.

-No has guarnit prou bé el parany- li dic. -T'he coneguda: ets una Xucladora. La teva companya, la Fidela, com tu li dius per fer creure que parles amb una criatura batejada, és la Mort d'aigua; i l'he llucada al teu darrera, per més que procurava amagar-se. Has errat el tret. ¡No, no seré per a tu! M'ho havien explicat alguns mariners vells i no ho creia. ¡Sembla mentida que un ser tan formós pugui tenir el cor de fera! Ah! ja fan bé, d'enramar amb llor beneït les proes dels llaguts! Ets dolenta, ets falsa com la mar traïdora. Però t'he ben coneguda. El teu barret és teixit d'una herba que no ha vist mai el sol. Les dues agulles que te l'aguanten al cap són dues banyes de llobregant. M'ho havien explicat i no ho sabia veure, ni tenint-ho davant dels ulls. ¡Ai, si t'hagués besada!... ¡Ja no em desclavava dels teus llavis! Me volies al mar per beure't la meva sang i per lliurar el meu cos escolat als corrents i llimarols, privant-lo de sepultura sagrada. ¡Oh, maleïda, maleïda!... Del mal que m'has fet, no en guarirà pas fàcilment, el meu cor; però salvo per a Déu l'ànima.

I, dit això, estenc el senyal de la creu del front al pit i d'espatlla a espatlla.

Llavors, la Xucladora, que se m'havia estat mirant de fit a fit i bocabadada durant el meu parlament, cau, rebotent de cap a la roca amb un soroll que em fa escriuir. I tot em sembla fosc, i fujo... fujo.

LLIBRE III NOVEL·LETES

EN GARET A L'ENRAMADA

L'aire està impregnat d'exhalacions fresques i humides com després d'una ruixada; però ¡que en són, de flairoses, aquestes fresques exhalacions! La ruixada ha sigut de ginesta. Els carrers n'estan encatifats, i les noies, que hi ronden, ne porten esquitxades la roba i les cabelleres. És la nit més alegre de Blanes, la darrera nit de les enramades. El vent és suau i temperat, el cel serè, i el juny xamós riu entre les estrelles.

El sac dels gemecs va fent la passada, espargint per dins del poble un guirigall d'harmonia que alegre i engresca el jovent. Les xicotes, al sentir-lo, no poden pas restar un instant més a la taula, baldament estiguin a mig sopar i no s'hagi encetat encara el famós capó de la festa. -Ja passa sa coixinera!... sentiú?.. ¡Sa coixinera, i encara m'hai d'endegar! A on tinc sa xalina? A on m'hai deixat ses arracades? Mare, cuiteu a portar-me es ferrets. Mireu si em cau bé, aquest llaç; si ses flors me van millor així o al costat de sa tannara. Sa passada, sa passada!- Tot és fressa i trasbals. Els minyons endrapen precipitadament, asseguts de gairell a les cadires, amb les orelles al carrer i el mirar esbarriat: endrapen precipitadament, i se les esquitllen amb el darrer mos a la boca. El jai roman tot sol a la taula, llemugant, amb ses genives esqueixalades, les calaborques del capó. De tant en tant, després d'haver fet petar una llarga xerricada, balandreja el cap tristament, tot mirant-se el porró, el company fidel, i exclama, sospirós: -És son temps. ¡Qui pogués tornar-hi!... ¡Que es diverteixun, mentre s'hora és bona!

L'enramada de l'Auguer serà la millor de la vuitada, perquè enguany els pescadors volen lluir-se. En Panxo Manxiula, *s'americano nou*, fill del vell sardinaler, ha contractat la cobla per al ball de la nit; El sac dels gemecs anirà, doncs, a recó; però tocarà a la taverna per engrescar els bevedors. La festa serà com no se n'hagi mai vista cap al barri.

El noi Garet, un mariner simpàtic, caraprim, morenet, d'ull gris i mirar vergonyós, ix a la porta de casa seva, afaitat de fresc, vestit amb una roba flamant de llana negra, calçat amb botes noves de vedellet i cobert el cap amb una gorreta de seda. No viu pas al barri de la festa. El seu carrer està ombrívol; mes els que l'habiten saben prou on han de trobar el divertiment i la lluminària. Les comares xafarderes se criden de porta a porta i es van ajuntant. Passa una colla de xicotassos agafats del braç, cantant una cançó d'amor més funeral que el *Dies irae*; després un estol de vailets coronats de ginesta, tocant timbals i trompetes de fira; després una cordada de mosses que xisclen i riuen sense motiu, de la manera més estrepitosa que poden, per emportar-se l'atenció dels joves casadors. Tothom va cap a l'Auguer, i en Garet se determina, per fi, a seguir la riada. Però, en mig de la riada de gent riallera, en Garet camina macilent i pensívol, perquè sap que a l'enramada no hi va a xalar, sinó a patir. Està enamorat de la seva cosina, de la Cinta, filla d'un palangrer, i no creu ser pas correspost; si bé és veritat que en tres anys de sospirar per ella no ha gosat encara declarar-s'hi. I la culpa de tot la té el no saber de ballar; perquè, si ell n'hagués sabut, no li haurien pas mancat ocasions ni coratge. Ah! vol molt de valor, això d'acostar-se sense més ni més a una noia i, mentre ella vos està clavant la vista fins a l'ànima, dir-li que l'estimeu! En canvi, amb el braç voltejat a la seva cintura i el cap acostat a la seva

orella, en mig de les giravoltes d'un vals, entre el traüt i la bonior, ja és diferent. A en Garet li sembla que en aquest cas les paraules han d'acudir a la boca i esllavissar-se'n per si soles. -Vaja, s'homo que no sap de ballar és un ningú. Valdria més que el tiressin en mar amb un roc as coll.

El carrer de ca la Cinta és precisament el centre de la festa. Hi han guarnit un cobricel de veles de barca; un cobricel adornat amb una virolada xarxa de cadenets de paper, entre les quals pengen tota mena de llums encesos: salomons de cristall, llumeneres, quinquers, llums de ganxo, fanals, gresols... demaneu! Els marcs de les finestres i balcons estan engarlandats d'esperreguera. Les baranes se són convertides en una tofa de flors. Les parets desapareixen darrera d'una verda cortina de ramatge. Un llagut vell, entravessat al cap del carrer i revestit de cobrellits i banderetes, serveix de cadafal als musics, que, entremig d'atxes enceses i teiers flamejants, apareixen arrastellats en dues files com al cim de l'altar les ànimes del retaule en dies de novenari.

Quina munió de gent! Quines empentes! L'atmosfera està saturada de les ferums més heterogènies: olor de fullam tendre, baf d'aiguardent, flaire de farina d'arròs i d'essències de tocador, perfums d'escanyapits, tuf d'avellanes torrades i cacauets, bravada d'alens pesats, bavor de cossos que suen; barreja marejadora, boirada que fóra irrespirable, si l'airet de la nit no acudís de tant en tant a esbargir-la, escorrent-se per tot arreu. I quins crits! quines exclamacions d'admiració i alegria! Sols en Garet no diu res, ni es pren cap interès per les galindaines de la festa. Què se li'n dóna, de tot això? Aixeca el cap per damunt dels caps de la gentada, i fita la vista en el portal de la casa del seu oncle. Les orelles se li han ensordit i no sent més que els batecs de son cor. Allí, dreta al graó de l'entrada, com una santa en un nínxol engarlandat, hi ha la incomparable Cinta, que resplendeix més que la lluminària.

Es una mossa garrida, robusta, colorida de galtes, encesa de llavis, de cos bufó, pit abombat i ancacostats onejadors; una mossa en tota la frescor i exuberància de divuit anys ben aprofitats. Amb el seu saquet de mussolina blanca enflocat de vermell, el seu vestit a *l'acordeó*, i el *sagasta* desvergonyat del seu pentinat, eclipsa les més riques menestres, que rumbegen seda i joiells. Altrament, ¿quin joiell pot haver-hi més brillant que els seus ulls castanys enlluernadors, ni quina pedreria més fina que les seves dentetes encoixinades en unes genives de color de rosa, que es mostren de soca-arrel quan l'abundosa rialla obre l'estoig on estan embotides? No: per a en Garet no hi ha cap noia que se li pugui comparar ni de lluny. Ella sola té la gràcia sempre atractívola, la formosor de què el cor no se sacia mai; i la naturalesa l'ha dotada d'una virtut esbojarradora, que s'exerceix a distància, així com ha dotat la mel novella i el dolç arrop del poder d'embriagar els que en llaminegen. Mes en Garet, al confirmar-se en aquestes idees, no les formula pas amb aquesta claredat. Avesat des de la infantesa a les solituds del mar, son pensament buit de paraules capeix les coses intuïtivament, sense necessitat de registrar-les en mots ni d'analitzar-les; i, essent sensible i d'inclinança meditadora, no troba sovint altra manera d'expressar-se que amb un sospir o amb una exclamació. Aquesta falla de paraules és precisament la seva pena. Què li dirà, a la Cinta? Com la saludarà? Escorcolla que escorcolla el seu magí, i no troba pas lo que necessita; i, mentrestant, sua d'angúnia, el coratge se li desmaia a manera que s'acosta a la desitjada xicota, i cerca entremig de la gentada, sense adonar-se'n ell mateix, entorpiments que retardin la seva marxa.

-Lloc, lloc!... Plaça!- Va a rompre el ball. El director d'orquestra pega un cop d'arquet a la caixa de son violí, i de seguida esclata una ratxada de música tronadora, que passa sobre la multitud movent- hi un onatge de temporal. El vals giravolta ja en les imaginacions. Cames, ¿per què us vull? Braços, per què serviu? Ha mancat temps per a fer plaça, i ja les parelles circulen, obrint-se-la amb llur moviment de remolí.

En dies d'enramada les noies gaudeixen de la facultat de triar i convidar llurs balladors, i no solen pas gastar camàndules, com els homes, ni troben del cas repelar voluntàriament com fan ells moltes vegades. La musica les enardeix de seguida, de seguida escullen el parió que els convé, i apa, que l'hora és curta. Són llurs dies. Ballen les solteres, ballen les casades, ballen les joves, ballen les velles; i, si no voleu exposar-vos a que us empaiti alguna harpia que no hagi trobat amb qui agafar-se, cal que us aplaqueu a les parets de les cases fins a desaparèixer darrera del ramatge que les adorna.

Així ho féu en Garet, i no sofrí altra contrarietat que la de rebre dues o tres dotzenes de trepitjades als peus, ja prou malmesos per les apretors de les seves botes noves de vedellet. ¿Si almenys l'hagués trepitjat la Cinta! Baldament li hagués fet veure les estrelles, ¡amb quin gust les hauria vistes! Però no ha tingut tanta de sort. La Cinta navega per altres indrets, bornejant lleugera, voleiadora, que no es diria sinó que l'onada musical se l'emporta, estufant-li les faldilles, enriolant-li la cara i bategant-li sota les sabatetes. No se li repara el més lleuger senyal de fatiga. En canvi el seu companyó, un galifardeu ample de barres, camusot, clatellut i de pentinat gitanesc, està esblanqueït i respira penosament, amb les aletes del nas dilatades i moradenques, i la boca enguerxida per l'esforç que li costa sostenir-hi un cigarrot bavallós i apagat. -És un barat que vol seguir es vol d'una gavina- mormola en Garet, encantat d'haver trobades les paraules necessàries per a expressar la seva idea.

Quan, acabat el vals, en Garet aconsegueix arribar a casa del seu oncle, no hi troba més que l'avi, l'avi Pau Pere-Bo, anomenat així perquè un dels seus passats se digué Pere i meresqué el sobrenom de Bo; i heu's aquí, entre parèntesi, perquè en aquella casa tots els homes són Pere-Bons i les dones Pere-Bones.

L'avi està assegut en una cadira de braços, a la llinda de la porta, entre els testos de lliris i margaridoies que hi han portat del jardí per a embellir-la.

-Bona nit, avi. A ont ès, s'oncle Jan?

-A ses balles.

-I sa tia Tana?

-A on vos que sigu?... A ses balles.

En Garet pren una cadira i s'asseu darrera el test més amagat. Si sabés de ballar, prou que es posaria jactanciosament al baterell de la claror perquè el reparés la Cinta. ¡Que engreït s'aixecaria, llavors, si ella l'invités, i amb quin goig l'abraçaria i se l'enduria triomfalment rumbejant-la carrer amunt i carrer avall! I no estaria estemordit, no: llavors trobaria les paraules que van dretes al cor. Mes, ara, ¿quin altre remei li toca, que arrupir-se a l'ombra i glatir arreconat a l'entrada, sota les nanses i xarxes que pengen del sostre oblidades de tothom, i en companyia d'un pobre vell que s'acodorm, ja mig rendit, a la mort, que li enfredora la sang? ¡Que llarga i anguniosa és la nit! Que interminables, els balls! I la Cinta no en deixa cap, salta que salta, volta que volta alegrement; i els seus salts, els seus alegres salts, cauen dolorosament sobre l'ànima d'en Garet, i la premsen i la sacsegen i la malmeten. La música atabala i exaspera el pobre minyó; les lluminàries semblen enceses per escarnir el seu dol; i, no obstant, no es queixa de ningú ni de pensament: s'ha fet tant a patir, en ses lluites amb la mar! No es queixa de ningú sinó de si mateix. -Jo en tinc sa culpa, per gamarús. Un gamarús com jo no se la mereix, una noia tan caia.

Gran cridòria, xiscladissa, esvalot.

-Què hi ha?

-Què passa?

-Calleu!

-Fugiu!

-No espantar-se!

No és estat res: un fanalàs de paper que s'és ablamat, escorrent un raig de cera fosa sobre el nas de l'hereu Pigot i els vestits d'algunes balladores. La dansa s'ha suspès un moment, però les parelles no s'han pas separat; i, així que s'ha conegut la causa de l'alarma i que s'ha engegat la rialla consegüent, tornen a pendre l'airós balandreig de l'americana.

L'americana és el ball de les confidències. Arreu sona un xiu-xiu seguit seguit com la remor de l'oratge en una pollancreda. Els caps s'acosten, el moviment se va esllanguint La Cinta sembla que s'acodorm tot escoltant lo que a cau d'orella li diu el seu parió, que és en Panxo Manxiula, l'home del dia, l'irresistible americano que ha llogat la cobla i ha comprada una casa al passeig de Mar.

En Panxo Manxiula és alt i escardalenc; té l'ull negre, la cara magra i de color de poma cuita, el bigoti gros i les celles molt amatades; és lleig i els cabells li cendregen; però ¿quina noia no es fondria per ell, al veure'l amb aquella cadena de rellotge tan gruixuda, amb aquell llampegar d'anells als dits i amb aquella pallola de xipixapa, que li costa vint-i-dos *pesos or*? En Garet comprèn que no hi hauria lluita possible contra aquell rival. Abaixa el cap amb defalliment, i, en mig de la seva dolor, s'entendreu pensant que lo que li toca és callar, guardant el secret de la seva amor per no enfosquir la ventura de la seva estimada.

-Destorbar-li sa sort, mai!

Gronxant-se, gronxant-se, van passant les parelles per davant de l'entrada de can Pere-Bo. Gronxant-se, gronxant-se, hi passen la Cinta i en Panxo Manxiula. En Panxo Manxiula demana el clavell que ella porta al pit damunt d'un bullidor de rinxolades puntes blanques: ella l'hi nega amb repetits decantaments del seu caparró. Ell referma el seu prec, i ella esclafeix una rialla afectada, llarga, sorollosa; una rialla que es podria posar en solfa per la brillant varietat de les seves notes. -Oh, ca! Oh, ca! ¡Aquest clavell el gordo per as meu estimat! ¡No el donaré a ningú sinó as meu estimat!

L'estimat de la Cinta! Qui serà? ¿Qui podria ser? Si seran burles! si seran veres!... En Garet voldria posar-ho en clar, i observa que observa, mira que mira... Lo cert és que els balls se van succeint i que el xamós clavell no s'ha pas mogut del seu jaç de rinxolades puntes blanques. I ve que arriba l'últim vals.

Els musics, encastellats a dalt del llagut, després de xerricar llargament el vi ranci d'un porró que va passant entre ells de mà en mà, s'aferren a llurs instruments i rompen a tocar la darrera dansa amb un delit imponderable. ¡Allò, és treballar de gust! L'hereu Garranyiga, menut, desnarit i bellugadís, amb el violí enclotat a la galta, estira que estira l'arquet desesperadament, amb unes batzegades tan llargues i tan sobtades, que un hom sempre tem que no acabi per esguerrar el music del seu costat. Mes aquest no s'adona pas del perill: és en Godoy estanquer, un home d'una testa incommensurable, que, assaborint les fineses del seu clarinet, clou les parpelles, aixecant les celles fins a mig front i abaixant les pestanyes fins a mitja galta. En Pep de can Barba s'esfreixura per fer brillar les notes de son flautí, per damunt del qual s'escorren i saltironen nirviosament els capcirons dels seus dits. En Joan Mata-sogres, escampant mirades feréstegues, allarga i arronça el serpentí, que ara, amb sa boca de drac oberta, es llança sobre el cap dels balladors, eixordant-los amb sos udols, ara s'enretira, grunyint de gorja endintre com un gos desconfiat. En Pau Sabata, vestit de negre de cap a peus, la cara esgrogueïda, els cabells esblenats galtes avall, dret en el cadafal, seriós, ombrívol, abraçant el seu contrabaix amb el posat tètric de qui endrecés conjurs a un sepulcre, arrenca unes notes tan fondes i satraquejaires, que talment sembla que surtin de sota terra; En Lluç Moltó toca el cornetí. Tot ell s'infla, el coll se li enrogeix, les orelles se li tornen morades, i se li ennegreixen al front les sinuoses venes. Allò, és bufar! Allò, és guanyar el jornal! I si el so agudíssim del seu instrument s'esquerda a voltes i no és mai d'una gran puresa, en canvi no deixa res que desitjar quant a intensitat. Tots, tots els musics s'escarrassen, esmerçant llurs forces sense recança en aquell últim vals de la darrera enramada. Barregeu refiladissa d'aucells, bramuls de bous, glapits de gossos, udols de llops i ronques tronades; doneu al conjunt harmonia i airós compàs; feu-hi brillar de tant en tant la veu aguda i poderosa d'un gall de llavor; i tindreu una idea musical aproximada d'aquell vals memorable.

Els balladors hi estan entusiasmats. No voldrien que s'acabés mai. Per dues vegades els musics hi han posat fi, i els picaments de mans de la gentada han obligat a repetir-lo. I el vals dura fins que en Lluç Moltó rebat, esbufegant, el cornetí sobre les taules del llagut, i exclama, amb un crit desesperat: - S'és acabat el bròquil! No puc dir fava!- Llavors la música s'estronca, sona una gran riallada, i la gent comença a disgregar-se.

-Gràcies a Déu!- mormola en Garet aixecant-se de la cadira. -Ara podré parlar amb la Cinta... i li diré: «-Bona nit, Cinta...»; sí... «Bona nit, Cinta... maca...»- Mes aquesta última paraula li ocasiona una emoció i una vergonya tan grans, que el minyó comprèn que no s'atrevirà pas a pronunciar-la davant de la seva estimada. Cal, doncs, cercar-ne una altra, una d'agradosa, de ben dolça, però que no impressioni tant; perquè, si l'emoció el traís, s'exposaria a fer un paper ridícul. Cal trobar una paraula... sí... Quina?...

Mentre la va cercant, els veïns despenegen els llums de l'envelat; l'avi Pau Pere-Bo, estintolant-se amb el seu gaiato, se retira xano- xano cap a sa cambra; i compareixen la Cinta i els seus pares.

-Hola, Garet!- li diu la seva tia al reparar-lo. -Què has fet? Com has passat sa nit? ¡Posta va que no t'has mogut d'aquei recó d'entrada! I és clar! Ja n'estic ben certa! Es caretó de Déu s'és estat aquí amagadet perquè ses noes li fan por. ¡Un paiardàs més alt que un abre de fragata! I doncs, ¿per a quan les gordes, ses cames? Vatua es cap de treure! Avui ha ballat tothom: ets americanos veis amb ses seves senyores, jo i es teu onclo, se vea Xaromba, s'avi Ranco... tothom, mencos tu, un minyó com unes roses, a sa flor des temps; un noi que podria èsser es gallaret de ses festes. I doncs ¿que tires per frare? ¿D'on l'has tret, aquesta sang de lluç tan freda?

En Garet prova de contestar diferents vegades, i sempre el desconcerta el flux de paraules de la seva tia; i, quan aquest flux s'estronca a la fi, les rialles de l'oncle Jan i de la Cinta acaben d'atraccallar el pobre minyó, que es cuida morir de vergonya i no sap com decantar les seves mirades temorenques. Ja no pensa pas en parlar a la seva cosina: no pensa sino a esmunyir-se, a fugir. Saluda amb la mà perquè el nu dolorós que se li és posat al coll no li permetria dir un mot, i se'n va cap a la porta. Però la Cinta l'atura agafant-lo pel canell. -Escolta, Garet: ¿a on vas? Ajuda'm, que arrenconarem aqueis testos. Vós?

En Garet i la Cinta resten sols a l'entrada, i van traginant cap a dins els testos que embarassen el pas de la porta. A voltes, al deixar ambdós ensems llur càrrega en un recó ombradís, llurs cabells s'entrefeguen. Puja-li llavors a en Garet una foguerada de sang al cap, i l'escomet un desig vehement de parlar, de declarar la seva amor. I aquest impuls és tan viu, que arriba a estremir-li els llavis i la llengua; mes li manca la paraula i s'exhala en anguniosos sospirs.

Acabada la feina, el xicot no sap què dir ni quina determinació pendre. S'eixuga la suor amb el mocador de butxaca, s'acosta al portal i s'atura a la llinda, no gosant pendre comiat de la seva cosina ni romandre amb ella. La Cinta se li atansa tota manyaga manyaga, se treu el clavell que porta al pit, i

diu, amb un somrís que fa blanquejar ses dentetes i posa al descobert ses genives de color de rosa: - L'hai gordat per tu, Gareth: ¿el vós?- En Gareth es posa, tot estorat, no acaba d'entendre lo que li proposen, i, amb els ulls oberts i la boca badada, resta inmòbil, encarat amb la xicota. Ella repeteix, amb una veu tremolosa i baixeta com un sospir: -L'hai gordat per tu, Gareth: el vós?

-Conxos!- exclama el minyó agafant el clavell. I ja no pot dir res més: no ha trobat cap altra paraula per a expressar la seva sorpresa, el seu agraïment, la seva felicitat i la seva amor. Ennuegat pel plor, besa el clavell i l'omple d'una rosada de llàgrimes. I mentrestant, la Cinta, girant la cara i mirant-se'l a cua d'ull amb una satisfacció dissimulada, li dóna la bona nit i va tancant a poc a poc la porta, que grinyola, grinyola, grinyola...

Adéu-siau, enramades! Ja no hi ha un llum a l'envelat; ja són apagats els teiers; ja no hi ha quasi cap porta oberta. La lluna guaita per entre les veles. Els musics se'n són anats; i el llagut que els serví de cadafal, despullat de cobrellits i banderetes, mostra sa negra carena i ses posts mig desenquadrades. Un grup de gent que mou tabola, últim escamot del passat aplec, va allunyant-se, i amb ell desapareix tot lo artificiós, tot lo grotesc; i la naturalesa rústega, amiga de la soledat, va acostant-se al carrer, i s'hi esmuny a pleret a manera que el trepig i la bonior s'hi apaguen. S'hi esmuny a pleret, escampant-hi son alè bosquetà, sanitó; s'apodera del silenci, i sigilosament, com amoixant-lo, el va poblant de les seves veus somnioses: confosos sorolls de la ressaga, sospirs de les arbredes, cantúria vaga dels herbeis habitats per un món d'insectes, passades llunyanes d'un rossinyol que vetlla el niu de ses amors a la claror de la lluna; remors de vida, llenguatge inarticulat i suggestiu que parla de plers amagats i d'esperances indeterminades.

¡Que bé s'harmonitzen aquestes veus amb els sentiments d'en Gareth! Commòs per una esperança verge i tímida, ha restat sol al carrer, al peu de la porta de la seva estimada, contemplant el clavell que ella li ha regalat. Aquell clavell, a les seves mans, no és una flor com les altres: és una vareta màgica, és el ceptre de la felicitat, és un nial d'il·lusions que van alçant llur vol com silfs invisibles, espargint un airet afalagador, i mormolant, amb una veu harmoniosa que se n'entra al cor sense passar per les orelles: -Ets estimat.

LA FINETA.

La Fineta és sola a casa, i la basarda no la deixa dormir. Son pare i sos germans sortiren a sardinals a mitja tarda i no tornaran fins l'endemà de bon sol, perquè volen aprofitar les calades de prima i de matinada. Sa mare, pobreta, algunes setmanes endarrera se negà en el gran mar negre que a la curta o a la llarga ha d'engolir-nos a tots. La Fineta és sola a casa, i la basarda no la deixa dormir.

Així que veu blanquejar en els vidres entelats de sa finestra el primer llustre matinal, salta del llit, s'afanya a vestir-se, i surt a fora el portal de sa casa solitària. La casa és lluny de poblat. S'alça en un pujol, vora la mar, entre figueres i sarments.

Encara és força fosc. Encara la llum del fanal que crema en la cantonada de la casa, davant d'una capelleta, és més potent que la claror de l'alba i fa groguitar un bon tros de paret. Les figueres, les sarments i les garrotxes negregen per tot arreu. Els arbrets d'atzavara semblen grans canelobres apagats abans d'hora. Arrastellats a lo llarg de la mar ombradissa, van apareixent, grisencs i calimosos, els penyals de la costa, com una llarga pròcessó de fantàstiques verges cobertes amb vel de nuviatge. A frec d'un dels més llunyans, que es destaca sobre el cel, brilla una estrella que es podria pendre per alguna joia d'aquell ressagat. És que encara regna la nit, i el dia pàl·lid no fa més que guaitar-la amb tímidesa per entre les esclatxes de la negrenca nuvolada que amuralla el llevant.

La nina s'aseu en un pedrís i ulleja l'horitzó, cercant-hi la vela del seu pare; però no hi veu res sinó el gran desert d'aigua. La vela que cerca deu ser lluny, lluny, part d'allà de la calitja.

Mentre està ullejant així, ou un estosseu rogallós, es gira, i repara un home que passa pel camí. El cor se li eixampla: ja no està sola. El vianant és un home alt i ferreny que va amb una camisa estripada, sense gec ni armilla, amb unes calces curtes plenes de pellingots, arregussat de braços i descalç, i amb un gaiatò gruixut a la mà. La Fineta l'ha conegut de seguida i el saluda amb un ben agradós -Déu-vos-guard -; mes, així que és desaparegut costa avall, agafa por d'aquell home mateix que l'havia encoratjada amb sa presència, i corre tota tremolosa a tançar-se i barrar-se a casa seva. Aquell vianant és un foraster a qui ningú sap altre nom, que el de l'*Home del bosc*. D'ençà que és vingut a l'encontrada viu a la bosquíria en una barraca de feixina i gleva, sense altra companyia que la d'un gos de ramat. Fa de carboner, i, quan li lleu, es dedica a la pesca, parant filats a les salpes encauades, perseguint els crancs per les crétues de les roques, i fent caure, amb esquer i grumeig, als hams de ses canyes, els bissos i les orades que s'acosten a les maresmes en les nits de lluna. A vegades baixa a la cala i ajuda a tirar l'art; però, enllestida la feina, no hi fa estàries: areplega la part de peix que li toca, xiula el seu

gos, que, apartat de la gent, el vigila des d'algun cap de roca, i ambdós se n'entren bosc endins o s'allunyen per les penyes. L'amo i el gos se donen més d'un esguard per lo sorruts, per lo roigs de pèl i per lo carnosos. De l'amo ningú ne diu bé ni mal, però tothom se'n malfia. Certament, a la Fineta no li fa goig.

Resta esporuguida dintre sa cambra fins a sortida de sol. El sol li treu totes les temors. Ascendent, xamós, gallard, no sembla el mateix que decadent i tristici se n'anà a la posta el dia abans. Ix de la mar dotat d'una frescor jovençana, com d'un bany sanítós i rejuvenidor. El món s'alegra... les colors li tornen... Se diria que les plantes somriuen entre les llàgrimes que han plorades a la nit.

A la nina li sembla impossible que hagi tingut tanta de por. Surt de sa casa i, trescant d'una tira de sarments a l'altra, d'una feixa a la de més avall, arriba a la platja veïna. Allí saltirona alegrement, a peu descalç, per sobre les boves, fresques de rosada. A cada salt hi descobreix una pila de preciositats: petxines, corns, branques de corall, pedres de Santa Llúcia i sabatetes de la Mare de Déu; desferres escopides per la ressaga, que són de qui primer les agafa. Per arreplegar-les millor, es posa de genolls, i de genollons va gambejant fins que la mullena de les boves li xopa els vestits i li penetra a la pell. Llavors s'adona que s'ha mullat de mala manera, s'aparta d'aquell lloc, i, tremolant de fred, se'n va cap al net sorral. També el troba fred i humit. En canvi, una onada que per atzar li ha esbandit els peus, era temperada, calentona...

Quines ganes li entren de pendre un bany! La mar està en bonança. Les ones se boteixen amb suavitat i, amunt i avall del vessant de la platja, es freguen peresosament en la sorra, deixant-la llisa com una planxa de coure brunyida. Algunes seques que brunegen en l'ensenada, tan aviat es submergeixen dintre l'aigua com ne reïxen regalimant per tots els fils de la molsa verda que creix en llurs asprositats. Talment sembla que es xalen en un bany de plaer. La cala és solitària, amagada entremig d'altres penyes clapejades de sol i d'ombres moradenques.

La nina pensa que, tan matinet i en paratge tan escondit, ningú la veurà. Fica ses petxines dintre d'una balma, estén son devantal, son sac i ses faldilles en una roca assolellada, i, quan resta en camisa, guaita amb astorament a l'entorn i corre a amagar-se dintre el mar. Allí sent una escalforeta agradable que es va emparant del seu cos. Tota esllanguida s'ajeu com en un llit, i, amb el cap decantat a la dreta, amb una galta i una orella dins de l'aigua, els ulls mig clucs de galvana i una rialleta als llavis, es posa a bracejar i camejar amb dolç moviment. A pleret a pleret, neda fins a les seques; i, després d'haver pellucat en el banc de musclos, jogueja per les ones tot esclofollant-los i menjant-se'ls. Allò és el seu esmorzar.

Al cap d'una estona entra a l'ensenada la carretera de flames que el sol estén per la mar. L'astre hi envia sos raigs de dret a dret. L'aigua lluu com el llom d'un peix escatós i daurat. L'escuma s'emplataia, i esquitxa espurnes de foc a l'esflorar-se en les roques i el sorral. Fa braumenta calor. Però la reconada de llevant no ha perdut encara sa ombra matinera, on se barregen harmoniosament els besllums que l'aigua envia cap les penyes, i les vibracions rossenques que les penyes projecten cap al mar, que les emmiralla. La nedadora se n'hi va després d'haver-se refrescat amb tres o quatre capbussades. Allí, vora la platja, s'ajaça sobre una roca fina. Tot just l'aigua li cobreix el cos, el seu cos molsudet, que, mal abrigat, quasi nu, se manifesta com a través d'un cristall pur i verdós. Mes la nina es figura estar ben tapada, perquè, tenint el rostre girat cap a la part assolellada, veu al davant seu l'aigua llustrosa, impenetrable a tot aguait. No es figura que son propi cos esvaeixi darrera seu aquell efecte de llum.

Està bé. Descansa calentona i tranquila. No ha de passar mal de cap per a res, ni per al dinar, perquè no l'ha de coure fins que arribi amb el peix el llagut de son pare. Només l'enneguita una mica el pensar que se n'haurà d'anar a casa sense camisa; però, un cop porti les faldilles i el sac, la falla no es coneixerà pas. Per vestir-se s'haurà de ficar en algun amagatall, perquè, com que no té llençol per a abrigar-se, podria veure's en una vergonya si algú passés per aquells voltants. Amagatalls rai!... Per altra part, en dies de bonança no sol acudir a aquell esperagol cap altra barca que la del seu pare... I veu-te-la allà que va venint a llargues bordades, a llargues bordades. La nina no pot confondre amb cap altra la vela que tantes voltes ha apedaçat. L'obira amb alegria, com si veiés l'ala d'un àngel familiar. Aquell llagut és la companyia, l'amor i tot lo que desitja. Així que atraqui, ella serà servida al seu pler, perquè un de sos germans anirà en quatre gambades a cercar-li la roba que necessita. ¡Què és joliva, quan s'acosta, lliscant per un mar tranquil, la barca que s'enyorava! La nina la va seguint amb la vista; i, quan en una bordada la vela lluminosa se li amaga darrera de les penyes, li sembla que s'és eclipsat un astre i que el mar s'ha entristit.

Mentrestant no li manca pas entreteniment. En tant que espera la barca, s'entreté contemplant com se retraten en el mirall tremolós de l'aigua els núvols i les gavines que naveguen pel cel. Plau-li també mirar-hi sa cara tendra i bonica de donzella de setze anys. No es recorda de quan temps fa que no se l'havia vista. Té tot el semblant d'una dona, però és més formosa que abans... força més. Sa pell conserva la tendror d'abans, però més ufanosa. Les nines grosses i negres de sos ulls, verament

escampen claror per sota el pòrtic de seda amb què les ombregen les pestanyes. Quan bada una mica la boca i entre sos llavis encesos llampega sa blanca dentadura, llavors... sobretot llavors... és quan son rostre resulta més bonicó.

Tot emmirallant-se va fent postures: ara mig acluca les parpelles; ara somriu... ho prova tot: fins i tot fa llengotes. A lo millor del seu embadaliment es sent una xarpada al muscle, es decanta esglaiada, i veu dintre l'aigua, a frec de les seves, les cames vestides d'un home. Lo primer que se li acut és que deu ser algun pescador que haurà caigut deltabaix de la penya. -I ara!- exclama; -què és, això?- I, girant-se més, descobreix la testa de l'intrús. És l'Home del bosc. Ella resta sense sang a les venes, freda i esblanqueïda. Els ulls de l'un es fiten en els de l'altra amb una fixesa d'estàtua. Ell està vinclat endavant, amb una de les manasses arrapada al muscle rodó de la donzella. No es mou, però tremola de cap a peus. La gorra li ha caigut, i sos cabells roigs, fustuts i aglutinats, com les fibres d'una closca de coco, pengen a manyocs sobre son front i ses orelles. Sa carassa bonyeguda, de pòmuls boteruts, queixos xuclats i llavis grossos, expressa un neguit estrany. Sos ulls, enclotats i d'un blau d'aigües fondes, tenen cert estrabisme de bogeria. L'alè s'escapa xiulant per sos llavis ressecs.

La immobilitat dura un moment. L'home sembla decidir-se. Una lleu estremitud circula per l'encordillada de músculs i tendons dels seus braços. La Fineta tracta de desviar aquell impuls temible, i, somrient, amb un somris tot desmaiàt, -Sou un beneit del cabàs!- exclama. -Aneu, aneu.- Però, reparant que ell se li acosta encara més, s'embraveix de sobte, ajunta les celles, i crida, amb alarma i enuig: -¡Arri d'aquí, poca-vergonya!- Ell s'immuta. Afluixa la mà, es redreça, i escampa una mirada a l'entorn. La Fineta aprofita aquesta ocasió. S'acaba de desempallegar amb una estiregassada, i pega bot cap a la mar fonda. Però de seguida retrunyen ses orelles un bramul monstruós: -Ets peix meu, llissa borratxa!- I al mateix temps sent la falconada del seu perseguidor, que la junyeix i l'arbora en sec, empudegant-la amb la bravada de salvatgina que s'exhala de ses robes i de ses carns. Un xiscle esgarrifós esqueixa l'aire quiet de l'ensenada.

En això un gos roig lladra desafortadament al cim d'un penyal, i les gavines que peonaven per la platja aixequen llur vol alarmades. Els ecos contesten als lladrucs. L'Home del bosc, que havia començat a caminar amb sa càrrega, s'atura... escolta... No hi ha ningú- mormola. I, animat d'una feresa bestial, estreny en sos braços sa presa, que es vincla i revincla, cada vegada més desmaiadament; i s'encamina, amb aigua al genoll, cap a les cavernes de la costa. Els peus li llisquen en els líquens del roquetam i no pot anar de pressa. Quan ha donat unes quantes passes, un llampec rossenc s'estén per l'aigua xarolada i en ombra. És el besllum d'una vela que acaba de sortir d'un freu i, ruixada de sol, s'esmuny ràpidament per dins de l'ensenada. Els tripulants han llambregat l'espantosa escena. Muts d'indignació, estan abocats a l'orla, brandant a tall d'armes llurs remes llargs i feixucs.

El primer impuls del raptor és fugir amb sa presa. Després muda d'intent. Deixa la nina, esllanguida i sense sentits, estenallada en una roca, i, arruixat, embriac d'ira, s'encara amb la barca, que l'aborda com una gran au batalladora. Ha desclavat del sòl marí una feixuga pedra, i, armat amb ella, es prepara per a la lluita. Mes son coratge mimva a manera que el llagut s'atansa i sembla créixer i es sent el soroll de l'aigua, que es rulla roncant davant de la proa, i l'escalf del sol que vessa l'ampla vela, que tapa quasi tot el cel. Aleshores s'espanta, i, groc, esborneiat, llença la pedra que enarborava, i fuig botant d'una penya a l'altra, seguit del seu gos.

Mai més no ha tornat a l'encontrada. Al cap d'alguns dies la gent no es recorden ni de que al món hagi estat. Sols la Fineta, que ha esdevingut malaltissa, hi pensa; a voltes, amb esborronament: hi pensa amb esborronament i... és estrany!... amb certa mena de compassió i enyorança. A l'hora dels crepuscles, quan està sola al portal de casa seva, s'apodera d'ella un decandiment d'esperit tot somniós i dolç, i li apar que l'ànima se li'n va, amb la mirada, errant pels penyals de la costa. Pels penyals soledat, soledat per les cales, soledat arreu: no hi troba res més. I li acut una ombra d'idea de que, quan l'Home del bosc feia ses aparicions, per allí no hi havia tanta desanimació. Pensa que és una llàstima que aquell home feréstec s'hagués tornat boig, pobret!, i hagués fugit per a no tornar més, mai més, mai més!... I aquest mai més es repeteix dintre el seu cor com aquells ecos que reborsen pels caires d'un congost i s'allunyen, sonant cada vegada més apagats i melangiosos. En mig de ses tristesses, a voltes el perfil d'un arbre o d'unes garrotxes li sembla la figura del carboner desaparegut. I llavors se sobresalta, s'esborrona, corre a tancar-se a sa casa, i se li seguen les cames i quasi no es pot tenir dreta.

JACOBÉ

Ha vingut la tardor, aquell temps en què les fulles cauen i en què els malalts s'entristeixen, sentint l'esfullament de certa cosa viva que se'ls va desmaiànt al cor. El vent, al passar per les arbredes, sembla que mormola paraules, de les quals se deixa mig endevinar el sentit fatídic per llur trista entonació i per l'esgrogueïment que produeixen a totes les plantes. De bella nit, s'ouen cruiximents

estrany. La naturalesa gemega i decau. I joestic en que no és pas el fred, lo que l'atueix, perquè més freds són els dies en què l'ametller floreix somniant la primavera, i tant o més fredes les hores de l'abril en què tot somriu d'esperança. No, no és pas el fred: és una mena de mort que passa per la terra obeint a un ritme anyal, per l'estil que passa periòdicament la son sobre els nostres ulls.

El dia és lleig. La blavor dels llunys desapareix sota la boira. Els núvols projecten ombres erràtiques sobre els plans i les muntanyes. El sol ha perdut l'alegre resplendor que entusiasmava i feia cantar les cigales: guaita de tant en tant amb un mirar esllanguit, i clapeja la terra de taques grogues i somortes que es van apagant de seguida amb un deix de melangia inexplicable. La nostra marina no és ja pas el país entre blau i daurat del bon temps d'estiu. Ja no brilla la ginesta en els penyals, ni guspireja la pols de mica en les platges, ni les cases del poble conserven la blancor enlluernadora d'un mes enrera, agrisades ara per la humitat i ennegrides a llenques pel rastre dels regalims.

Me passejo amunt i avall de la platja.

Els llaguts, afilerats, lligats per la popa a llurs estaques, s'inclinen cap al mar amb un posat enyoradís. No han pogut sortir per mor del temps.

Al mig del sorral veig un grup de pescadors en vaga i m'hi acosto. Estan drets, uns amb les mans a la butxaca i altres amb els braços plegats sobre el pit, examinant atentament les negrors de l'horitzó. Arribo a llur costat, i ni es giren poc ni molt a mirar-me. Un d'ells diu: -La gropada es menja el vent.- Tots callen, i al cap d'una bella estona un altre afegeix: -No es pot dir en què la darà, però els senyals són de gargalada.- I en cosa de mitja hora no els sento una paraula més. M'han fet pensar en una colla de devots que, acoblats davant d'un faristol, llegeixen un gros llibre de chor, tots muts i a peu dret, i, si algun tal vegada mormola quelcom de la lectura, els altres resten impassibles, sense alterar llur atenció ni pendre's tan sols la molèstia d'escoltar-se'l.

Bé n'hi deuen trobar, de coses a llegir, en l'horitzó del mar, aquests pescadors. Jo els deixo, cansat de la llur eixutesa: me'n, vaig cap a la reconada de llevant, i m'assec al pedrís de ca la dida, sota l'emparrat de pàmpols mústics. Heu's aquí la casa més alegre de totes les que em pinten els records de la meva infantesa, i, Déu m'ajudi, ara no goso quasi entrar-hi: tan sense consol és la desgràcia esdevinguda a les dues dones que hi viuen. I, a fe, jo les havia conegudes ben venturoses.

La dida, certament, havia passat moltes penes mentre va viure el seu marit, en Catre-venc, serrador francès que treballava a la mestrança i tenia el mal vici d'embriagar-se; però quan me va criar a mi ja era vídua: en Catre-venc havia mort a la flor dels anys atuit pels seus propis excessos i pels de la seva nissaga d'embriaços. La bona dona va plorar el difunt i va trobar la pau i el benestar sobre el seu cadàver. Havia romàs força bé d'interessos: tenia la seva casa, la seva rendeta, i salut i bones mans i ganes de treballar. A les vetlles feia filet d'espart; i de dia, quan la bugada, la cuina o l'esterreig no la'n destorbaven, agafava el coixí, i el joliu cant dels boixets s'espargia per la casa, esparvillant el canari, que de seguida es llançava a barrejar-hi la seva refiledissa.

Tenia una filla quatre anys més gran que jo, la Jacobè, a qui el seu pare havia tret aquest nom estrany per no haver sabut mai girar la llengua a pronunciar el de *Jacobeta*. ¡Pobra noia! Se pot ben dir que ella fou qui em va desmamar. Me gronxava al bressol, me rentava, me pentinava... En els meus records més llunyanos, la veig baixar de la font per la torrentera entre blavoses atzavares, amb el cantiret al cap, les mans en l'atuell i els braços graciosament arquejats i nusos, caigudes les maneguetes colzes avall. Això era en temps d'estiu. Me sembla que veig l'estesa de sol i que sento el cant de les cigales. Ella baixava saltironant com un xorrumet, se m'acostava tota acalorada, panteixant i rient, i mentre me donava beure, m'inundava amb les bovors de sol i les flaires boscanes de què estaven impregnats els seus cabells i les seves robetes espellifades.

Jo li deia *la teta*, designant-la amb aquest tendre nom que en moltes famílies es dóna a la germana gran, segona mare dels altres germanets. I, efectivament, tenia per a mi quelcom de mare, de germana i d'amiga. No puc pensar en cap de les meves primeres diversions que no hi hagi d'associar la imatge d'aquesta noia. Ella, amb fils de gasoses, trossos de pèl de seda i hams rovellats, que li regalaven els palangrers, guarnia les canyes de les meves pesqueres. Ella aplaudia els meus èxits quan jo agafava alguna mabreta o alguna agullota prou innocents per a deixar-se enganyar per aquells pobres artificis. - Això és plata viva! - exclamava: -això és el peix més bonic de la mar!- Tal vegada s'aixecava les faldilles, posant-se-les entortolligades a l'entreuix, i, ara seguint l'ona que s'enretira i ara fugint de la que avança, fotjava amb els peuetes ací i allà, descolgant de la sorra xopa unes cuques vermelles i lluent com coral mullat. -Cuques de platja, Minguet!- cridava. -aquést sí que és un esquer que no falla! Tal vegada s'asseia al meu costat i, quieta quieta, amb els ulls baixos i les manetes amagades sota el davantal, resava parenostres i més parenostres perquè Déu me concedís bona pesca.

La platja era el lloc de les nostres preferències. Hi corriem, hi fèiem tombarelles, hi, jugàvem a pedralta o a sotet, hi cercàvem petxines... A voltes ens entreteníem a fer enfellonir la mar insultant-la i

tirant-li sorrades. -¡Mira, com s'estufa, la vella reganyosa!... Veus?... ¿Sents, com ronca? Apa, aquí, berra! Escumeja: no ens arribaràs als peus.- A còpies de mirar de fit a fit les onades, que anaven arribant, i de creure-les sensibles a l'agravi, ens semblava que les vèiem créixer, botir-se enfellonides, apressar llur embestida i abordar-se cap a nosaltres amb brams de fera enrabiada. Era un plaer que tenia quelcom d'esborronador. A voltes, després de dinar, ens adormíem tranquilament a l'ombra d'un llagut, amb els polsos freqüent i els cabells a la barreja.

Un dia vàrem trobar un corn marí molt gros, ja buit de dins, rentat per l'aiguatge i la sorra, i eixugat pel bon sol de juny. De seguida la Jacobè va descobrir-hi les més admirables virtuts. Se'l va posar a l'orella, i escolta que escoltaràs, sense moure les parpelles ni quasi respirar. Després va donar-me'l a mi. -Escolta, Minguet: no et moguis ni et postiquis: veuràs, si en sentiràs, de coses!... Aquest corn és una mena d'orella d'os. Té: veus, el cau? Ha estat llargues nits i llargs dies al fons del mar parant ment a tots els sorolls... i encara li rebomboregen per dedins. Sents?... Uuu!... Això és la fressa del vent. També hi ronca la maror. Vés escoltant. Com més escoltis, més clar ho sentiràs tot: la tronada, la pluja, el vent, totes les remors del temporal. Jo fins hi he sentit un ai llastimós, Reina pura!, que devia ser d'algú que es negava!- I, efectivament, en aquells temps d'innocència, ¡que en feien somniar, de coses, els sorolls d'un corn!

La Jacobè era entremaliadota, però no me'n deixava ser a mi. Me vigilava que ni la mainadera més curosa i temorenca. -Minguet, no t'asseguis a la sorra molla, que podries agafar dolor. Minguet, no et llevis la pallola, que el sol t'entraria al cap. Minguet, no passis per aquí; Minguet, no passis per allà.- No era cap raresa que, seguint els seus consells, estigués jo com un santet, mentre que ella xopejava per l'aigua, trescava per les roques o s'enfilava als penyasegats a collir-hi ginesta o a cercar-hi les flors que a cops de pedra havia fet caure dels arbres d'atzavara.

Aquí tot me la recorda; i més que res aquest escamot de roques que, espargides per la cala, reganyen a flor d'aigua llurs herbatges arraïmats de color d'or vell. Me fan l'efecte d'un pedestal sense estàtua. Damunt d'elles hi esqueia d'allò més la figura d'aquella noia de cames llargues i formes anguloses, amb els vestits i els cabells banderejats pel vent.

Mes no havia pas de durar sempre, la infantesa. Varen anar passant els anys, jo vaig haver d'estudiar, i la Jacobè va tornar-se de dia en dia més casolana i treballadora. El seu cutis s'esblanqueïa i afinava, i la color de ses galtes prenia la suavitat d'un reflex de roses sobre un gerro puríssim de porcel·lana. Les seves formes de nena s'anaven modificant, modificant... Se diria que el temps les treballava com un hàbil artista: omple aquí, buida allà, estira això, arrodoneix allò, les anava embellint i amplificant totes; ja inflant les ones de la rossa cabellera com si les ufanés amb aquell buf primaverat que fa créixer l'herba; ja estufant suaument el pit i les anques, ja esllanguint la cintura, ja amb ditadetes màgiques obrint graciosos clotets en els colzes, en els nuets dels dits, en la barba i en les galtones. Jo vaig presenciar en gran part aquestes transformacions sense parar-hi gaire esment; però en això vaig estar tres o quatre mesos fora del poble, i quan vaig tornar a veure la Jacobè vaig restar amb un pam de boca badada.

Certament a setze anys era una galant minyona. Tota ella tendrejava com una delicada flor d'hivern. No es pot dir que fos robusta, però estava sana i no li mancava mai delit. S'aixecava de bon matí com els aucells de bosc, i no es cansava de treballar, ara xacutant en el coixí, ara rentant roba en el safareix, ara netejant i endreçant les coses de la cuina. Donava bo de veure-la trastejar dels fogons a l'aigüera i de l'aigüera a l'armari cantoner, tan polida, tan xamosa, amb els braços esmanegats, que ressaltaven amb una tinta calenta de pressegueret florit sobre la blancor llampeguejant de les rajoles de València.

Solia estar de bon humor: sovint cantava, reia o xerrotejava gaiament. No obstant, algunes vegades jo havia reparat que les seves nines, d'un blau fosc i tan grosses que se li menjaven quasi tot el blanc de l'ull, prenién un esverament, una fixesa penosa, una obagor pròpia dels ensomnis ombrívols. Mes ¿qui n'havia de fer cabal?

Un dia que li vaig reparar molt sovint aquest posat de tristesa, li vaig dir: -Tu enyores aquells capgirells que fèiem a la platja: ¿oi, Jacobè?- Ella esclafí a riure amb un aire mofeta i graciós, traient una mica la llengua, mig mossegant-se-la, per entre les dents immaculades. -I ara, Minguet! Vols-te fer jo et toc!- exclamà. -No en caldria d'altra, sinó que me n'anés a guimbardejar per la platja! Tu sí, que encara en deus tenir ganes... i no és estrany; però jo, tan gran!... On tens el cap, Minguet?- me va pegar una esquenadeta. -Vés, vés en nom de Déu, criatura. Altra feina tinc tallada.- I, plantant-me amb una giravolta rumbosa, se'n anà eixerivida a les seves tasques.

Això de que se'm tingués per criatura era cosa que em mortificava; mes, per a la Jacobè, no hi hagué remei: vaig ser sempre el menudet, el petarrell de la casa. Encara jo no hi entrava, de tornada dels estudis, per les festes de Nadal o a fi de curs, ja es posava a escandalitzar amb la seva xerrameca harmoniosa, plena d'exclamacions, i amb uns crits i un espinguet que se la sentia d'una hora lluny. -

Mare! o mare! on sou? Sabeu qui ens ha arribat? El nostre petit, en Minguet!... Oidà! qui ho avia de dir? ¡No n'estarà poc, de contenta, la mare! ¡Verge Santíssima, i com has crescut, caronet de la teta! Què pendràs? ¿Vols menjar peres... pa amb confitura?... Mare! veniu, cuiteu! ¡Ens ha arribat el petit! aquí tenim el petit!...- Vaja, per més que tan bon acolliment bastés a ofegar tots els sentiments que no fossin tendres, aquests pics de *petit* resultaven ben ofensius, per a un home de dotze anys complerts.

Per altra part, la Jacobè i la dida estaven geloses de la meva dignitat. Si algun xicot pescador entrava a conversar amb mi i em tutejava, com era molt natural, les dues dones hi feien una cara de tres Déus. - Qualsevol gos sap més de modos que aqueixos murriets de platja!- botzinaven elles amb elles. -¡Heu vist, quines franqueses! ¡Deuen figurar-se que tracten amb algú del seu braç!- I, entre els veïns tot era donar-me importància. -Aquest noi, aquí on el veieu, és l'hereu més ric del poble: un senyoràs que trepitjarà més catifes que cap marquès; sinó que és de pasta d'agnus i estima els pobres com un bon Jesuset. Ell s'enraona amb qualsevolga, tan senzill, tan franc; però això no vol dir que un hom s'hi hagi de pendre llicències... Doncs... i la moral de les persones?... Fillets, s'ha de respectar a cada u per lo que és.- La Jacobè era en aquestes coses la més exagerada. Així que sabia que jo havia tret bona nota als exàmens, ja corria a fer de nunci pel barri. -En Minguet s'ha examinat. Oidà! ¿no n'heu sentit a dir res? Sembla mentida! ¡Sembla mentida! Si tot el poble en va ple! Aquest noi serà un savi. ¡Les *retòliques*, que sortien d'aquella boca!... Els mestres se'n feien creus. ¡Carets de Déu, li han donat un *prèmit* que ja, ja!... No es parla de res més.

Ella i sa mare no podien anar a cap fontada o aplec a què no em convidessin; i ambdues s'escarrassaven a obsequiar-me i no apartaven de mi la vista, alegrant-se amb la meva joia i afligint-se de la meva indiferència, com si llur festa no consistís més que en la meva satisfacció. I quan tornàvem de la grifolda, si la vesprada era fresca, la Jacobè no trobava prou abrigalls a posar-me. La dida solia reprovar-li-ho.

¡Sempre aquest mateix paletres d'engavanyar el menut! Que et tornes lira, noia? ¿Per què me l'emboliques ara, cap i tot, amb el tapaboques, que fins li tanques els espiralls?

-¡Ja li surten enfora els badiuets del nas, dona! Que voleu que se'ns costipi? Deveu pensar que aquest infant és com nosaltres, santa cristiana... i ell és de fusta de senyor... més delicat que una englantina.

-Però ¿que no ho veus, que suarà les freixures? Oi, Minguet, que t'abriga massa?

-¿Oi, manyac, que ningú et sap gomboldar com la teta?

Què havia de contestar, jo? Me deixava enfarcellar i callava per més que hagués d'anar patint tot el camí.

A la platja de Santa Cristina hi havíem fet excursions delicioses algunes tardes d'estiu, Allí, mentre la dida i el mariner que solia acompanyar-nos amb el gussi coïen el sopar en fogons improvisats amb quatre pedres, la Jacobè i jo gambejàvem descalços per les maresmes, cercant-hi les petxines que viuen aferrades als penyals banyats per l'onatge. Mai no n'he menjades de més gustoses. I quan, tot forategant amb el ganivet per arrencar-ne alguna, captombats a frec d'aigua, ens escometia de cop i volta una ona esvalotada, esquitxant-nos de xarbots, ¡quins xiscles i quina tabola! Encara em sembla que veig com la Jacobè, de quatre grapes damunt de la roca, alzinava esverada el seu caparró ornat amb lliris de platja, tot ruixat de gotetes tremoladores, i com en un moment la seva cara passava de la sorpresa a l'espant, de l'espant a la consternació i de la consternació a la còmica hilaritat. -¿Que et creies estar en sec, Minguet?... Si ens descuidem!... A mi l'aigua em regala esquena avall que em fa unes pessigolles! I tu semblas un *mico* remullat.- Rèiem per les butxaques. I ja el sopar estava llest i les estovalles esteses a la sorra, i els grills començaven a cantar la vinguda del vespre, i encara ens recava la diversió i fèiem esgargamellar la dida cridant-nos.

Pobra Jacobè! qui l'ha vista i la veu! Sense més ni més, sense una passió, sense una contrarietat, sense un disgust que pogués ser-ne la causa, se li ha girat una malaltia horrible: és boja.

Alguns anys enrera va manifestar certes idees estranyes; certa alteració de caràcter. La dida se me n'exclamà un dia: -Aquesta noia diu coses que fan so d'esquerdat; i, si no se li segueix la veta, agafa unes requintes de la ingra de bet. Per un no-res li trenques el plat bonic, s'enfurrunya, botzina que botzina, i vinga entristir-se i emmaximar-se. S'és agraviada de tots els veïns... no s'hi vol tractar... per a ella no n'hi ha cap que tingui modos, ni *arbanitat*... Ara mireu's, el drap de la cuina!- No hi vaig donar importància. Bah! criaturades, rareses... res. Ho vaig tirar a la broma: -Li heu de cercar un nuvi que la sàpiga amoixar. Les fadrinetes, amb els anys, posen mal geni. -Oidà! va saltar la dida rient. -¡Ella sí que en va, d'acasarada!... Una noia que no pot sentir parlar de saraus, gusarapa com ella sola... una noia que s'enrojola i s'amagaria sota terra quan algun minyó se la mira, i que s'encataua quan ne ve algun a casa... uix!... I... mira tu: si en ve algun que ella no ho sàpiga, ho coneix amb la nassada: ho creuries? Diu que sent fortor d'home, i corre a obrir les finestres perquè s'esbravi. Vés, casa-la, mal llamp!-

Vàrem acabar per riure com uns beneïts.

Jo aleshores sols podia anar a ca la dida de tard en tard. No vaig reparar sinó que la Jacobè em rebia amb un entusiasme extremat, amb un interès una mica fora de to. Tirava un gavadal d'espigots i llenya a la llar perquè m'escalfés millor. Me polsava temerosa de que estigués malalt. Si em trobava el front calent, s'acuitava a fer aigua de valeriana i me l'encarcanyava per força, sense escoltar les meves protestes.

-Creu a la teta, que et vol bé. Tu estudies massa, caret: això t'ha de matar.- Perfidiejava a ficar-me diners a la butxaca perquè comprès tabac d'amagat del pare. Reia i plorava de tendresa. A mi ja em semblava que aquest apassionament era exagerat i estrambòtic; però... ¿i què?... Cada u té les seves coses; i la Jacobè m'havia estimat sempre tant, i llavors me podia veure tan poc sovint!...

Ara dos anys va començar a decaure. S'amagria, perdia la frescor, i agafava unes rauxes de marriment que li eren abans inconegudes. Quan s'aixecava emperesida i de mala humor, ni sols se cuidava de pentinar-se: s'asseia en una cadira, i s'hi estava hores i més hores, com lassada, tal volta de cara a la paret, sense mirar res, submergida en un negre encantament. La dida solia dir-me: -Avui té la mala lluna: deixa-la estar.- I jo restava tranquil, com si allò fos la cosa més natural del món. -Ja es guarirà; avui està núvol; demà estarà serè.- Déu m'havia posat una bena davant dels ulls.

L'estiu passat, al tornar de les aules a fi de curs, vaig rebre al cor una forta sotragada al comprendre tot d'una la terrible veritat. La Jacobè estava feta una calavera. Magra, tremolosa, amb els ulls fondos i el mirar esbarriat, va comparèixer a saludar-me. Només va adreçar-me un somris, com si m'hagués anat veient cada dia, i de seguida va retirar-se a la seva cambra amb un caminar desmanyotat, arrossegant pesadament les xinelles, que duia a retaló. Vaig restar com aombrat d'un llamp. La dida m'estava observant dreta a la llinda d'una porta, sadollant-se amargament de la dolor que es pintava en la meua cara; però no em va ser possible dissimular. Després d'un llarg silenci, la bona dona va rompre en un gemec: -Filla meua! ¡filla de les meves entranyes!- Les llàgrimes li degotaven per les galtes, i jo em sentia escanyat per un sanglot contingut.

-Ja ho veus, Minguet- Va afegir de seguida: -aquesta noia se'm fon com un terrosset de neu. Jo no sé pas què fer-hi: li dono tot lo que vol... vianda, més que un llop no en dragaria... Oh! i que se la menja! perquè de gana no n'hi manca pas; però res no li aprofita: se m'aflaqueix com si li robessin la carn a grapats; ella, que feia aquell goig que enartava, ¡tan grassoneta! I surt amb uns estaribots!... ¡Redeu, com s'és tornada! Hi ha dies que la dóna per rentar, i em tira al safareix els quadros, els llibres, les sabates... tot lo que li sembla brut, sigui lo que vulgui; i, apa!, ensabona que ensabona. ¡N'ha malmeses, de coses! I ara sempre té calor, ella que era tan fredeluga. Moltes nits, a l'hivern, me la trobava asseguda sobre el llit, en camisa, amb la finestra oberta. Entén-ho, això. El metge no sap lo que s'hi pesca: que banys freds, que potingues de ca l'apotecari... Res hi val. Els veïns... mala pesta els sec!... s'hi diverteixen i diuen que és boja. I jo no sé si sóc jo mateixa, que m'hi he tornada; perquè, vaja això no em cap al magí: és horrorós, horrorós! Què hi dius, tu, Minguet?

No vaig trobar un mot de consol. Me vaig abraçar amb ella i vaig llançar-me a plorar com una criatura.

D'ençà d'aquell dia les coses han anat de mal a pitjor. La Jacobè no és ombra de lo que havia sigut, ni per lo que toca al cos ni per lo que toca a l'ànima. Deixada, macilenta, febrosa, borbolleja en comptes de parlar, i desvarieja més que enraona. Ella, el lliri de platja, l'estampa de la polidesa, avui és com una flor de camí ral. Fins l'instint de la netedat, que és tan viu en totes les noies de la costa, ha-li sigut destruït. I, la dida, com ha canviat, també! Aquella dona alta, panxudeta, entenimentada, d'aire festós, de mirar serè, i de boca, si bé esqueixalada, sempre ufanosa de llavis i afavorida per un posat de placidesa o d'amistós somriure, s'ha tornat pàl·lida, fantàstica i desmanegada. Sembla més alta que abans, no riu mai i mira a tothom amb sussús, rondina, i, com si avorrís l'aire-cel, no surt al carrer sinó per pura necessitat.

Així és com la casa de l'alegria s'és convertida en la casa del dol.

Sento el trepeig de la dida, que es passeja amunt i avall: -...trap, trap, trap...- Tots els sorolls d'aquesta casa m'inspiren una mena d'horror que em danya el cervell.

Què faré? Entraré a veure la malalta? Empenyo el cancell, me fico cap a dins... Les finestres estàn gairebé ajustades i regna una mitja fosca que de moment m'esvaeix la visió. No obstant, reparo la silueta de la dida, que ve cap a mi a llargues gambades fent-me senyes de que m'aturi i barbotejant, en to de veu reganyador:

-No es pot entrar. No passeu. ¿Qui hi ha? Qui és?

-Sóc jo- contesto. -No em coneixeu?

-Ah! ets tu?... ets en Minguet?... Bé, està bé. Hi ha tanta de gent tafanera! Mira, té: veus aquelles dues barjaules, allà a la sorra?- diu indicant-me dues dones per l'esclatxa que bada un porticó una mica obert. -¿Què hi graten, allí, aclofades? ¡No hi són per avemaries a dir, no: sotgen, espíen, les bandarrasses!... I tu què vols?... què cerques?...

-Venia a veure la teta. ¿Com se troba, avui?

-Com vols que es trobi, la caretona? M'agafa per un braç i m'aboca a la porta del menjador.

-Mira-la: està dormint.

Guaito una llarga estona a través de l'aire ombradís, sense descobrir res que s'assembla a un cos humà. Per fi, damunt del canapè, obiro un farcell i una porció de faldilla que en penja desplegado fins arran de terra, a tall de l'ala caiguda d'un aucell malalt; i a poc a poc vaig afigurant en aquest farcell els contorns d'una persona, de la qual costa d'endevinar la posició. És ella, la Jacobè. Està de boca terrosa, amb el cap de frontalera al matalasset, i la barba closa contra el pit. Per entre els llistons del canapè surten-li un canell i una mà acanyadíssims. No es mou gota ni es diria que respirés; però m'ha semblat veure perlejar un dels seus ulls, i, tement desvetllar-la, m'enretiro de puntetes cap al fons del passadís.

-Voleu dir, que dorm?- pregunto a la dida.

-Què hi sé jo, filllet! Està quieta, descansa: vet-ho aquí.

-I què ha dit el metge? No ha vingut, avui?

-Mira, no me'n parlis, del metge: ja em té sofregida. Fa més de tres setmanes que llenço les receptes a les escombraries. És un toca- sardanes: no sap per quines mars navega. Ramonet, Ramonet, quina paret toques!... uix!... Ara surt amb que el mal gam de la noia ve de les borrarxeres del seu pare i dels seus avis. ¿Oi, quina pensada? Jo bec i tu et mareges. ¿Vol-se'n anar al... Déu me contingui!... I mentrestant la Jacobè se'm va morint, se'm va assecant com els pàmpols de la parra, emmalaltint-se més i més a cada glop de medicina que pren. ¡Al diable, les potingues!... No, aquest mal no és dels que es poden guarir de mà de metge o de manescal: prou que ho veig! Ah, Minguet! corren unes persones ben dolentes!...

-I bé!... a on aneu a parar? ...

-Algú ens vol mal; vet-ho aquí!- me contesta pegant-me una llambregada tenebrosa i plena d'emoció. - Això no és una malura vinguda del natural de la persona; això ha sigut donat: n'estic tan certa... ¡Ah, si jo sapigués qui és l'ànima maleïda que em fa patir an aquest infantó de Déu que mai ha tingut una paraula amb ningú!... Si jo ho sapigués... ah, reïra!

I, al dir aquests mots, grapeja l'aire amb un moviment tan feréstec, que sento cruixir les juntures dels seus dits. Després s'arramba a la paret i s'hi posa a picar de front a coparrets, a coparrets. Quan se torna a girar, està tan pàl·lida, que es diria que la blancor del lliscat se li ha encomanat a la cara.

-Que m'haguessin clavat una punyalada de mort, ho hauria sabut perdonar, pero... això!... això no té perdó en aquest món ni a l'altre! ¡Les penes de l'infern són massa curtes, per a una dolenteria com aquesta! ¡La meva filla, el cel del meu cap blanc!...

El plor l'ennuega. En va procuro aconsolar-la ; en va tracto de dissuadir-la de la seva preocupació: és temps perdut.

-No et cansis, Minguet: no em trauràs dels meus tretze: n'estic massa convençuda. Vui provar la sonàmbula: Així com així, del metge no cal esperar-ne res. I no m'assórollis. Vés, vés en nom de Déu; oratja't, passeja't: no estic per corrandes. Vaig a rentar un covenell de roba que tinc al safaretx, i em distrauré escarrasant- me.

Surto de la casa apesarat. Capbaix i caminant d'esma, me'n vaig ensomniat anguniosament per les imatges de la realitat i per les d'un esdevenidor, més dolorós encara, que estic preveient.

A l'arribar a mig carrer de Mar m'aturo, perquè he vist el doctor Calvet i desitjo preguntar-li de la malalta. El bo de l'home deu tenir alguna visita urgent: va de pressa de pressa. Duu les mans encalofornades a les butxaques del paltó, la mangala sota l'aixel·la, i el barret al clatell. És blanc de celles, blanc de pestanyes, blanc de cabells i blanc de cutis: en la seva carassa magra i ossuda no hi ha més que blancor, llevat de la tinta blavissa que li acolorix esblaimadament les nines dels ulls i les venes, que li arboregen pels polsos. Camina de pressa, i tan distret, que no s'adona de mi fins que em planto al davant seu a mitja passa de distància. Aleshores fa un surt, s'atura, m'examina un moment amb mirar miop, i desseguida tanca les parpelles, amb lo qual la seva cara acaba d'esblanqueir-se del

tot. Vaig a parlar, però no em dóna temps. Sense obrir els ulls més que de tard en tard i a mitges, diu així, de correguda:

-Ja sé lo que em vols preguntar. Es tracta de la teva teta: oi?... de la Jacobè. Està mala, mala, malíssima. Res: t'ho diré en quatre paraules. Tu, que has estudiat els clàssics grecs, recordaràs, segurament, el cas de la Ifigènia, filla del rei Agamenó, que va ser condemnada a morir en expiació d'una falta del seu pare. Doncs vet aquí un símbol de gran realitat. ¿No m'entens?... He, he, he... En la naturalesa passa així mateix que en la falla, igual, igual: els innocents expien els pecats dels culpables. No es perdona res: cada falta ha de portar el seu càstig, i lo que no ha satisfet en Pau, ho paga en Nicolau. És salut: oi?... He, he, he... Tal vegada jo no patiria de ronquera si el meu besavi no hagués sigut tan aficionat a mastegar tabac negre. Què hi hem de fer? És la llei: *flectamus genua*. La Jacobè està sota el ganivet del gran sacrificador, un sacerdot implacable en l'exercici de les seves funcions sagrades. Vés: detura el cop, tu. És lo mateix que si et volguessis despullar de la pesantor quan caus daltabaix d'una timba. He, he, he... Aquelles disbauxes, aquelles embriagueses, aquelles brutalitats de tota mena dels serradors, algú les ha de pagar. És inútil que m'estireu els faldons «-Senyor doctor! senyor doctor! un remei, una medicina!...» No hi sóc a temps. Us heu atipat de metzines durant anys i panys i generacions, i voleu que se us curi en el curt espai d'una malaltia. ¡Aneu-los esperant, els miracles!... Allò de que la Ifigènia, ja dalt de l'ara, s'hagués salvat per obra i gràcia d'un déu, és la part inverosímil de la llegenda; és lo que no esdevé mai. ¡Aneu-los esperant pla, els miracles!... He, he, he... Res: no hi comptis, amb la teva teta. *Lasciate ogni speranza*.

Es treu el rellotge de la butxaca, se'l posa a frec del nas per mirar l'hora, i exclama, arrencant a caminar desafortadament: Dos quarts de tres!... UI, ui, ui!...

Jo prossegueixo el meu passeig, tot donant voltes a les fondes idees que el doctor Calvet acaba de suggerir-me en mig de les seves rialletes cíniques. ¿Serà cert que els nostres vicis més secrets i més íntims no ens afecten a nosaltres sols, sinó que produeixen una sement de dolor que anirà grillant de generació en generació en el cor dels nostres fills? ¡És clar com l'aigua... i no m'hi havia parat mai!... O Déu meu! Tots ens apenem d'oprimir algun cor, de causar algun turment als nostres semblants, i, no obstant, ens lliurem tranquilament a certs excessos que en apariència no danyen tercer i... ¡ah, si veiéssim les llàgrimes que faran vessar!...

Vaig meditant, meditant, i camina que caminaràs. Sí, és així: no hi ha un pensament, no hi ha una volició, que no imprimeixi un encuny, una tendència, en el nostre organisme; tendència que contribueix a informar-nos, i que es transmet i es perpetua en certa manera. La caiguda d'un gra de sorra repercuteix per tot l'univers: el primer home alena en nosaltres a través dels segles. S'ha de deixar de banda aqueixa invenció de la moral universal que amb facilitat dispensa tot lo que palesament no perjudica a tercer; perquè ¿hi ha un sol acte psicològic que sigui indiferent a la humanitat?... Aqueixa moral escarransida ni sols serveix per a la vida d'aquí baix. Com sempre, Jesús té raó: s'ha d'infiltrar el bé fins en les arreletes més fines de l'ànima; i si no... I ¡quin desig més insaciable d'expiació palpita en la naturalesa! La llei d'heretatge estenent un riu de dolor a través de les generacions, un riu que marxa indefinidament; els pobles primitius despertant-se amb una set instintiva de sacrifici; les consciències més delicades trobant un melangiós consol en l'abnegació, en... Això és un dit que assenyala cap allà, cap a lo infinit... I, quan Jesús baixa a la nostra tenebra, clava la creu en mig del corrent de les nostres dolors sense esperança i, hereu de l'home, expia tot lo per nosaltres inexpiable... No, un hom no comprèn pas aquests misteris; però en sent l'harmonia, esplendor de la veritat... i la terra i el cel...

Me deixondo de les meves cabòries, i m'adono de que estic palplantat, i amb un braç en l'aire, precisament al davant del treballador d'unes sastresses, que s'estan rient de mi descaradament. ¡Bona fila devia ser la meva, allí, dret, accionant, de segur, com un somnàmbul!... Fujo avergonyit, entrebancant-me amb les meves mateixes cames i perseguit per la tabola d'aquelles noies, que xisclen de divertiment i em diuen, a crits: -¡Passi-ho bé, que cauen gotes!

Després d'aquesta ensopegada, no goso pas tornar-me'n pel mateix carrer. Veig que el mar està bravament mogut i que ha de presentar un bonic aspecte des de les roques de la costa. Així, doncs, agafo el camí del torrent que passa pel costat de ca la dida, i em vaig enfilant muntanya amunt.

La Jacobè és a la finestra. Té el cap decantat sobre el gabió de fil de ferro d'un test de clavellines, i va seguint amb la vista la meva ascensió. Jo, que l'he coneguda tan gentil, no puc menys d'entristir-me al veure-la tan abatuda i tan demacrada. Mai més m'acompanyarà enlloc, ni es pendrà mals de cap per mi. És un mort que respira.

M'interno pel corriol que voreja els penyasegats de la costa. És un viarany que serpeja arran del precipici, i en alguns punts ressalta de la roca talment com el relleix d'una cornisa al cim d'un altíssim muradal. Fa basarda de transitar-hi. Un hom se posa en una mena d'alarma latent, que esclata d'un plegat i creix fins a la terror quan s'experimenta el més mínim ensurt. Una pedreta que s'esllavissa ocasiona un esglai. La fressa brunzidora d'un vol de perdius que s'aixequen sobtadament, glaça la sang

al cor; i, al pegar elles falconada cap a l'abisme, s'emporten l'esperit, despertant-hi un impuls d'imitació tan viu, que un hom segurament s'estimbaria si no pogués arrapar-se en algun tocom. A mi m'és hagut passat; i que no he pas planyegut les mans en l'apretada, baldament fos a l'entorn d'un arn o d'una atzavara plena de ganxudes espines. En veritat el camí és perillós, però això m'és ara un aventatge. M'esforço a domenyar la sobreexcitació nirviosa i les rodeses de cap, pujo, baixo, corro aquí, salto allí, m'arrossego més enllà; i aquest doble exercici de cos i d'ànima em va reconfortant.

Per fi assoleixo un saplanet format al cim d'un gros penyal que torreja mar endins, i m'hi aturo a descansar. La tarda és coberta i ombrívola. El cel no pot ser més brúfol. El vent referma. La tronada rítmica de la ressaga va creixent i dilatant-se. Es desplega al meu dessota amb poderós soroll, i, de caverna en caverna, de platja en platja, la sento rodolar i retrunyir per la costa, fugint, apagant-se, sonant al lluny del lluny com un bleix d'agonia que, tot just percebut, s'esvaeix sota el tro del nou onatge, que arriba al meu penyal. Bé l'he sentida i sentida, la veu del mar; però sempre em sap bo de parar-hi l'orella.

De l'escoltar ne ve el mirar. Me vaig acostant al precipici i acabo per abocar-m'hi, recalcant-me de pit a la soca d'un pi venturer que s'alça al cantell de la cinglera. Així descobreixo la timba fins al bell fons. Dues gavines volen a sota meu, ara remuntant-se, engrossint-se, tapant una bona porció d'espai amb llurs alasses blanques; ara abatent-se, enfonsant-se, empetitint-se fins a confondre's com dos borrallonets més, amb els borrallons d'escuma que els rompents escupen en l'aire. Allà baix; ¡quina revoltura d'aigües! M'entretinc procurant seguir el curs d'una ona des que comença a fer-se obiradora fins que s'esgavella als meus peus. De primer és una arrugeta que tot just s'afigura, al lluny, entre milers d'altres. Avança a poc a poc, sempre dret a terra, apa, apa... Sembla que no hagi d'arribar mai... i s'esborra i reapareix, i roda i creix i s'ageganta... Ja és una baluerna imponent, viva, agitada, que es boteix com un múscul colossal que es concentra i acumula; i al seu entorn s'embalma el mar com xuclat. I avant. La seva marxa és plena de majestat i de feresa. S'acosta lentament, i, al trobar l'aspresa de la primera seca, s'atura vacil·lant, s'alça i s'aprima, mostrant la verdor transparent del seu si d'esmaragda, i, ja ben alzinada, va cargolant-se com una estampa de goma sota l'alè d'un xicot, se romp per la fina cresta en davassall cristallí, i es precipita tota plegada a terra amb ronc terrabastall, tomballonejant ací i allà, escalant les penyes i omplint l'aire de xarbots... I una onada ve després de l'altra, i el brogit i el moviment i el combat no s'acaben mai i ofereixen sempre variacions interessants. És un espectacle que no cansa.

Abraçat còmodament amb el pi, que es decanta sobre l'abisme, gaudeixo un punt de felicitat. Me vaig oblidant de tot. Al principi encara salten pel meu cervell algunes idees. Se m'acut que el mar ve a ser el cor del nostre planeta, el gran centre de la circulació, ja que d'ell ixen els núvols que ruen pel cel, la rosada que refresca els matins i les pluges que alimenten els rius; i els rius són les artèries, que tornen contínuament al cor lo que del cor van contínuament rebent. Aquestes idees me concentren una estoneta. Després no penso gaire res més. M'aboco als sentits oberts, m'abandono a les percepcions, me deixo compenetrar pel cosmos... La meva ànima es vessa a l'exterior: és la sensació de la immensitat, el palp de les belleses fondes del paisatge... és quelcom que flota en la ratxada sonora, s'estén a lo llarg dels xiulets del vent i rodola envolt amb la bramulada de la maror. Els meus músculs se relaxen en suau repòs. Veig, sento i frueixo. Quan l'aigua reflueix al meu dessota, les roques mig negades aixequen els seus llocs coberts d'una tinyassa de color de mares de vi, i m'envien una alenada flairosa que em vigoritza. Estic en l'ambient més apropiat a la meva vida, intimo amb una naturalesa amiga, i no tinc pas consciència del temps que passa.

De sobte experimento una extremitud immotivada, i la imatge de la Jacobè es presenta ràpidament a la meva pensa. Els batecs del meu cor m'assorollen tot. Em giro, i... allí està la mateixa Jacobè en carn i ossos, allí asseguda en un roc, sota una figuera de moro. Es coneix que és arribade suara suara; encara panteixa de fatig. Està distreta, amb el cos vinclat endavant, el cap jup i els braços llançats a la falda, entreditades al damunt dels genolls les dues mans llargues i seques. No sent els meus passos ni s'adona de la meva presència. L'angúnia de la febre es pinta en el seu semblant entressuat. En les seves parpelles moradenques es transparenten les congestionades venes, fines i vermelles com les ratlletes que gaien una flor de malva. Les aletes del nas li blavegen.

Què fer?... Aquí són els meus treballs. ¿Com tornar-la a casa seva per aquells camins perillosos? Si algú m'ajudés... D'una llambregada m'emporto el paisatge, cercant-hi una esperança, un auxili... No m'enduc més que negres penyals, viaranys feréstecs, la mar deserta, la tarda que fineix.

És una d'aquelles fatalitats que deixen un hom sense acció ni defensa. No es pot intentar res: plegar els braços i carregar-se de paciència. I és lo que faig: espero i veurem. La Jacobè és la primera a parlar. Aixeca el cap, m'esguarda, procurant fixar les seves nines inestables, i diu, amb un encert que em sorprèn: -¡Tira, Min guet! quina cama tens més llarga! T'he seguit... (No puc dir fava) Pujaves pel... dallòs... i he pensat: «-¿Ont anirà tot sol, aquesta criatura, pels caminals de les cabres?»- De seguida comença a divagar. -Sortia fum. Jo... saps?... volava darrera d'un gavinet blanc... vola, vola... Estic

més... més... saps? agafada!...

-Cansada: oi? Estàs cansada: veritat?

-I sí, home! Ès clar!... Vola cap aquí, vola cap allà, marges i més marges... la...

-No enraonis, manyaga: descansa.

Em creu. Calla una estoneta, però no troba repòs. Està excitada. La barba li tremola, i els nirvis bruixulegen i salten en ses parpelles. Al cap de poc torna a posar-se a parlar, amb llengua arrossegadissa, amb un borbolleig penós, sense donar entonació al discurs. -La mare és del puny estret. La gran rata m'amagava el vi... Me té tancada amb pany i clau, i la... la...- Perd el fil de la idea. La seva vista es desllueix com un punt de la nit del qual acaba de caure una estrella. Després d'un moment la llum torna als seus ulls, i un somrís maneja els seus llavis relaxats. -Saps?... em caso la setmana entrant amb en Panxo Canyelles. És vell, però presentós, i és... és un *burro* d'or. M'ha demanat perquè sap que sóc de sang reial... Les joies són encarregades a Barcelona: mantellina negra... el gran ròssec... arracades de dallonses... Tu n'estaràs pla cofoi! Oh! oh! oh!... la ventafocs!... Xinel·les de vidre... vestits dels peixos de la...- I a mitja paraula s'atura amb la boca badada, i les seves carns es tenyeixen d'una grisor cadavèrica. S'apreta el ventre com si hi tingués una viva dolor, i vinga balandrejar de mig cos en amunt, balandreja que balandreja, tot llançant uns gemecs que s'assemblen al belar d'un cabrit nadó. I jo resto immòbil al davant d'ella en la melangiosa actitud amb què el Dant contemplava les ànimes en pena, de les quals no podia pas alleujar els suplicis.

Mentrestant el temps va que vola.. El sol deu estar a prop de la posta. I sempre la mateixa soledat. No hi ha un pastor en les garrotxes, no es sent dringar una esquella. Tal vegada si cridés compareixeria algú. Ho provo: crido, crido... Ningú enlloc. El vent udola més que mai. L'arbrissa s'ajeu com els blats en herba sota un bell ruixat. Les ginestes aplaquen a la roca llurs branquillons esparpellats, que hi ditegen tremolosament. Els fantàstics penyals xisclen monstruosament a lo llarg de la costa. No mancaria sinó un xàfec.

Sento que em toquen. És la Jacobè. Dreta al meu costat, m'estira la capa dient: -Vina, anem, Minguet; anem cap a casa.- I, abans de que em pugui revenir de la sorpresa, s'esmuny per una baixadeta i guanya el corriol que s'obre entre la penya i el precipici. Ni esma tinc per a seguir-la, com no sigui amb una mirada, amb la qual se'n va tot el meu esperit. La infeliç orada avança per l'estret viarany sense ni sols estintolar una mà, amb el sac abombolat de vent a l'esquena, i les faldilles fuetejant-li per darrera. Porta una mitja a garró, que pot entrebancar-la. Va caminant, caminant... La ratxa se li enduu el mocador del cap, que ve a enganxar-se a prop meu en unes romagueres. El pentinat se li ha desfet, i les trenes li pengen de gairell, a grans bagues d'or, pel bescoll i una galta, fins arran del muscle. Va caminant. Després s'atura, s'entregira, i em fa senyes de que la segueixi.

Ès exposar la vida, però... no m'hi vull pensar. Vaig a pendre carrera, i en aquell mateix moment reparo que la noia, tentinejant, arrenca a córrer cap a mi, esfereïda i esborneiada. Val més així. Va corrent amb alè perdut; i, així que m'assoleix, em tira un dels seus braços a l'espatlla, voltant-lo pel meu clatell, i s'hi repenja tota, acotant la cara al meu pit, amb l'altre braç desmàidament llençat i les cames en fallença, com si li manquessin les forces. Jo començo a respirar després del gran esglai. L'abraço estretament, i dic-li amb tendresa: -Pobra Jacobè! pobra teta! Què tens? ¿Perquè t'apartes del meu costat? Aquí, amb mi, estàs bé. Ja saps que jo t'estimo... que sóc el teu petit...- Mes, segurament, no està en disposició d'entendre'm. Aixeca la seva cara anguniosa, i, movent amb dificultat els llavis xops de salivera, barboteja una explicació amb tantes veus inarticulades i tants mots mal aplicats, que, encara que hagués tingut algun lluc de raó, hauria sigut intel·ligible. Parla d'uns sorolls, d'una lloca, d'un mirinyac, de la xemeneia del seu vestit, de... què sé jo? d'una por que fuig de l'esfera de lo que es pot capir, i que un hom no sap com esvair ni apaivagar. Intento, no obstant, infondre-li coratge. -No t'espantis: jo et defensaré. Que vinguin!- crido. -Aquí els espero. ¡Ai, si s'acosten al volt de la meva grapa!- Però callo tot seguit, perquè, la veritat, aquest repte en la solitud, en presència d'aquella víctima d'una justícia misteriosa, m'esborrona a mi mateix.

Altrament comprenc que els meus esforços són infructuosos. Ella no m'atén ni em pot entendre. S'ha de deixar que es vagi refent per si sola. I, efectivament, a poc a poc va normalitzant-se, deslliga el seu braç del meu coll, i aleshores jo la solto amb un impuls instintiu d'honestesa. Mes no la desemparo pas, i la vaig seguint frec a frec, i la vaig instant a que s'assegui. -Asseu-te, manyaga, asseu-te. Mira, aquí hi ha un bon tou d'herba. T'agrada més aquesta roca? Certament és com un pedrís. Asseu-t'hi. Tampoc?... Què cerques, doncs?...- No m'escolta poc ni molt. Va gambejant sinuosament, amb cama insegura, d'ací d'allà. És precís que m'imposi. L'agafo per un canell, i, a pesar de la seva resistència, l'arrossego al lloc més apartat de la timba i la faig seure vulgues que no. Ella al principi s'indigna i debatega. -Barruel... barruel...- me va dient amb veu embogegada. Mes, al veure'm resolut, al sentir que li parlo amb to imperiós i que l'amenaço de lligar-la si es mou, abaixa el cap cohibida i domenyada. Resta quieta, humil... Les seves faccions prenen l'aire de la imbecilitat. Les bavalles es desfilen de la seva boca pit

avall. La seva cara es va jaspant de taques moradenques. Està horrible; però quina compassió m'inspira! ¡Quin dol sento per la violència que m'he vist obligat a exercir! Perquè, per monstruosa que sigui tornada, per embrutida que estigui amb tots els ferments de les antigues disbauxes, jo l'estimo, aquesta ànima infeliç; l'estimo a pesar de tot; i hauria volgut conservar en ella, fins a l'últim moment, el setial d'amor que hi tenia tan afermat.

Ha sonat un crit... un altre... Escolto atentament. Sí: els crits vénen d'amunt, de la banda de terra. Me'n vaig unes quantes passes enllà, fins a la punta més forana del saplanet, per poder atalaiar els camins. Efectivament, l'esperança no m'ha enganyat: dalt d'un pujol veig negrejar sobre el cel gris la silueta de sis o set persones. Em poso a cridar amb totes les meves forces, i balandrejo en l'aire el mocador de butxaca. M'han sentit... m'han vist i vénen. De segur ens cercaven. Però què els passa?... S'aturen... es fan enrera amb un moviment d'horror... Giro la mirada i em sento defallir. La Jacobè, aprofitant el meu descuit, s'és asseguda al cantell del penyasegat, si cau no cau. Està una mica decantada, presentant-me la cara de perfil, i m'esguarda amb un sol ull, amb el posat hipòcrita d'una garsa que sotja quelcom. -Toca'm, barruel- borbolleja amb veu fosca.- Marxo cap a la... Havana. Ja estic embarcada.- I veig que es va escorrent; que l'herba, planxada pel seu cos, reix i s'estufa al seu darrera... que la flotant fullassa d'atzavara sobre la qual té les cames allargassades va cedint vinclant-se. Corro a deturar la caiguda; mes amb prou feines aconseguixo salvar-me jo mateix aferrant-me al pi venturer que suara m'havia servit d'ampit. La terra roda al seu voltant. Al meu dessota l'abisme bada, com badallant, la seva gola immensa i ombrívola. I la Jacobè hi cau espantosament, topa amb uns alzinois, que se l'espolsen d'una zumzada, i es capbussa en la buidor, avall, avall... Sembla una flor ventissa. Ses faldilles i enagos s'acampnen a tall de corona. Les primes cames hi rossegen al dedins com estams d'un lliri. Acluco un moment els ulls, i quan torno a obrir-los veig allà baix, al fons, el cadàver immòbil sobre una roca emporpada de vermellenca tinyassa.

De moment no sento més que una gran consternació, un gran aclapament... i aquell deix d'ombra i de silenci que la mort, al passar, infon en la claror i els sorolls mateixos. Després van venint els records i les llàgrimes. Allà baix, damunt d'aquell túmul voltat de les aigües marines, la Jacobè em recorda tota la poesia dels seus bons temps, com una olor de violes passades ens recorda els encants de la tarda d'abril en què les collírem. Penso en el seu amor puríssim, en la seva innocència d'infant, en el bé que m'havia fet... I... té! morta! El mar juga amb les seves trenes daurades; els crancs s'enfilen ja sense por per les seves faldilles... mareta del meu cor!... I la nit va caient, caient, i sento passar sobre meu un alè sagrat. Vet allà l'antiga pedra druídica, l'altar carregat amb la seva víctima immaculada, sagnant, exànime. La naturalesa s'entenebra al contemplar la seva obra de destrucció. El tro de la ressaga s'aixeca com un cant funeral. I jo no trobo consol sinó figurant-me que estic en la muntanya del Calvari, i que el pi amb què m'abraço és la creu de Jesucrist, en qui descanso de la meva dolor i de tot lo que no entenc.

FI

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PINYA DE ROSA. VOLUME 1, BOOKS 1-3 ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the

user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or

unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we

do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.